

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Κατεύθυνση: Σχεδίαση Ψηφιακών Πολιτιστικών Προϊόντων

«ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ: ΜΙΑ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΒΙΟ ΚΑΙ ΤΑ
ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ
ΓΑΛΑΝΑΚΗ».

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μωραϊτάκη Γεωργία

ΑΜ: 1332021036

Επιβλέπουσα:

Αγγελική Χρυσάνθη

ΧΑΝΙΑ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2023

Η υλοποίηση της εν λόγω μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας
έγινε με τη συνεργασία του **κ. Ηλιάδη Ιωάννη**
Ε.Τ.Ε.Π. του Τ.Π.Τ.Ε.

*Θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στους καθηγητές μου, **Αγγελική Χρυσάνθη** και **Γιάννη Ηλιάδη**, των οποίων η καθοδήγηση και η υποστήριξη συνέβαλαν καθοριστικά στην ολοκλήρωση αυτής της διπλωματικής εργασίας.*

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά:

Τον Σεβασμιότατο Μητροπολίτη Κισάμου & Σελίνου κ.κ. Αμφιλόχιο καθώς και τον γραμματέα της Ιεράς Μητρόπολης Κισάμου & Σελίνου κ. Αντώνη Βακάκη για την παραχώρηση μέρους της βιβλιογραφίας που χρησιμοποιήθηκε σε αυτήν τη διατριβή.

Τον κ. Γιώργο Κουκουράκη επιστημονικό υπεύθυνο του Ιδρύματος «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» για τον χρόνο που αφιέρωσε για να με ξεναγήσει στο Μουσείο Βενιζέλου καθώς και για την παραχώρηση βιβλιογραφίας των εκδόσεων του Ιδρύματος που χρησιμοποιήθηκαν στη διατριβή.

Την Ορθόδοξο Ακαδημία Κρήτης και τον Γενικό Διευθυντή Δρ Κωνσταντίνο Β. Ζορμπά για την παραχώρηση της ομιλίας του η οποία εκφωνήθηκε κατά τη διάρκεια του Πνευματικού Συμποσίου που πραγματοποιήθηκε στις εγκαταστάσεις της Ορθοδόξου Ακαδημίας Κρήτης με τίτλο "Ορθοδοξία και Οικονομία".

Η γενναιοδωρία και η υποστήριξή τους, συνέβαλε καθοριστικά στην ολοκλήρωση της παρούσας διατριβής.

*Στα παιδιά μου Αντώνη και Κωνσταντίνο
που ήταν το κίνητρο και ο λόγος για να πετύχω.*

Να πιστεύετε στον εαυτό σας και να μην σταματάτε ποτέ να κνηγάτε τα όνειρά σας.

Στον σύζυγο μου Νεκτάριο, για την υποστήριξη και την ενθάρρυνση.

ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ

Ελευθέριος Βενιζέλος – Ειρηναίος Γαλανάκης

«Δεν υπάρχουν ιδέες, υπάρχουν μονάχα άνθρωποι που κουβαλούν τις ιδέες κι αυτές παίρνουν το μπόι του ανθρώπου που τις κουβαλάει».

N. Καζαντζάκης 1883 - 1957

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	
1. Η Αφήγηση	11
2. Η Ψηφιακή Διαδραστική Αφήγηση	12
3. Εφαρμογές Ψηφιακής Διαδραστικής Αφήγησης – Παραδείγματα	13
- <i>The Boat</i>	13
- <i>Re - Building Haiti</i>	13
- <i>The Source</i>	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	
1. Συλλογή Υλικού	15
2. Σχεδιασμός δισδιάστατης ψηφιακής εφαρμογής για σταθερό υπολογιστή	17
- « <i>Βίοι Παράλληλοι. Το παράδειγμα του Ελευθερίου Βενιζέλου και του Μητροπολίτη Ειρηναίου Γαλανάκη</i> »	17
3. Η Δομή της Αφήγησης	18
4. Το Σενάριο	19
- <i>Αφορμή για τη συγγραφή του σεναρίου – προβληματισμοί</i>	19
- <i>Η ιδέα του Σεναρίου</i>	21
- <i>Ο Ηγέτης</i>	21
- <i>Ο Ηγέτης Οραματιστής</i>	22
- <i>Ο Ηγέτης Πρωτοπόρος</i>	22
- <i>Ο Επαναστάτης</i>	24
- <i>Ο Κρητικός</i>	25
- <i>Η Συνάντηση</i>	26
5. Ο Τίτλος του Σεναρίου	26

6. Η Υλοποίηση της Εφαρμογής	27
7. Η Αποτίμηση - Αξιολόγηση	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ

1. Γενική Περιγραφή	30
2. Τα Κείμενα του Σεναρίου	31
- <i>Ειρηναίος Γαλανάκης – Βιογραφικό</i>	31
- <i>Ελευθέριος Βενιζέλος – Βιογραφικό</i>	32
- <i>Ειρηναίος - Ο Ηγέτης Οραματιστής - «Ο ιππότης του σταυρού»</i>	33
- <i>Βενιζέλος - Ο Ηγέτης οραματιστής - «Η Αριστοτελική αρχή»</i>	35
- <i>Ειρηναίος – Ο Ηγέτης Πρωτοπόρος - «Η γυναίκα»</i>	37
- <i>Βενιζέλος – Ο Ηγέτης Πρωτοπόρος – «Η φεμινίστρια»</i>	40
- <i>«Η φεμινίστρια 2»</i>	42
- <i>Ειρηναίος - Ο Επαναστάτης - «Εθνική ανακαίνιση»</i>	44
- <i>«Εθνική ανακαίνιση 2»</i>	45
- <i>«Εθνική ανακαίνιση 3»</i>	47
- <i>«Εθνική ανακαίνιση 4»</i>	48
- <i>«Η επιστροφή του Ειρηναίου»</i>	49
- <i>Βενιζέλος – Επαναστάτης – «Ένωση ή Θάνατος»</i>	51
- <i>Ειρηναίος – Ο Κρητικός - «Ο Χριστός σημάδεψε την Κρήτη»</i>	53
- <i>Βενιζέλος – Ο Κρητικός – «Ο άντρας κάνει τη γενιά»</i>	55
- <i>Η Συνάντηση – Ίδρυμα «Ελευθερίου Κ. Βενιζέλου»</i>	57

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ

1. Κίνηση μέσα στην Εφαρμογή - Λειτουργικότητα	59
- <i>Κεντρική σελίδα</i>	59
- <i>Σελίδες Βιογραφιών</i>	59
- <i>Σελίδες Κατηγοριών</i>	60

2. Γραφιστικό - Πολυμέσα - Εργαλεία	
- Φόντο-Χρώματα-Γραμματοσειρά	61
- Το Λογότυπο	62
- Πολυμέσα – Εργαλεία	62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

1. Αξιολόγηση	64
1.1. Εξοικείωση με παρόμοιες εφαρμογές	64
1.2. Εξοικείωση με το περιεχόμενο της ιστορίας	65
1.3. Γενικά	65
1.4. Λειτουργικότητα εφαρμογής	66
1.5. Αφήγηση και περιήγηση στην εφαρμογή	66

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Συμπεράσματα	68
Βιβλιογραφία	68
Δικτυογραφία	70
Πηγές Εικόνων	76
Αρχεία ήχου	76

Εισαγωγή

Η έρευνα και η μελέτη περιεχομένου για τη δημιουργία νοηματικών συνδέσεων και την προβολή τους σε συγκροτημένα αφηγήματα αποτελεί ένα σύνθετο διεπιστημονικό πεδίο που αφορά ένα πλήθος επιστημών, όπως οι κοινωνικές, οι πολιτικές, οι διοικητικές και οι οικονομικές. Τα θεωρητικά μοντέλα που χρησιμοποιεί κάθε επιστημονικός κλάδος για την προσέγγιση και την κατανόηση του φαινομένου της αφήγησης είναι διαφορετικά.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να επεξεργαστεί και να αναδείξει τις κοινές αξίες και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας δύο ιστορικών προσώπων, ενός πολιτικού και ενός ιερωμένου, και πώς αυτά αποτυπώνονται στο έργο και τη δράση τους. Πώς δηλαδή ένας κοινός κώδικας ηθικών αξιών καθώς και προσωπικών χαρακτηριστικών, σε συγκεκριμένο πολιτισμικό πλαίσιο, εκφράζεται σε διαφορετικά πεδία δράσης. Οι άνδρες αυτοί είναι ο πολιτικός Ελευθέριος Βενιζέλος και ο Μητροπολίτης Ειρηναίος Γαλανάκης. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η δημιουργία μιας ψηφιακής διαδραστικής εφαρμογής η οποία θα αφηγείται με ευχάριστο και εναλλακτικό τρόπο την μελέτη περίπτωσης. Ως εκ τούτου, φιλοδοξεί να αναδείξει πώς η χρήση πολυμέσων στο πεδίο της παραδοσιακής αφήγησης μπορεί να ενισχύσει την εμπειρία του αποδέκτη της ιστορίας – εν προκειμένω του χρήστη - παρέχοντάς του μοναδικές ευκαιρίες αλληλεπίδρασης και καθιστώντας την εμπειρία αυτή περισσότερο βιωματική και πολυαισθητηριακή.

Στόχος μας δεν είναι λοιπόν να εμβαθύνουμε σε θέματα πολιτικής και θρησκείας. Αυτό άλλωστε θα ήταν αδύνατον να πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο μίας διπλωματικής εργασίας καθώς αποτελεί μια ιδιαίτερα χρονοβόρα διαδικασία και επιβάλει, όπως αναφέραμε και παραπάνω, τη μελέτη των πηγών σε διεπιστημονικό επίπεδο. Ο στόχος μας θα είναι μέσα από τη διάδρασή μας με την εφαρμογή να ανακαλύψουμε το κοινό νήμα που διατρέχει τη ζωή δύο ανδρών οι οποίοι έζησαν σε διαφορετικές εποχές και έδρασαν σε διαφορετικούς – θεσμικά και ως ένα βαθμό γεωγραφικά - χώρους. Το φαινόμενο των κοινών αξιών και χαρακτηριστικών όπως εμφανίζεται στη ζωή και τη δράση των δύο ανδρών μελετήθηκε στο βαθμό που ήταν εφικτό, σε συνάρτηση με θεωρητικά μοντέλα των κοινωνικών και διοικητικών επιστημών καθώς και της ανθρωπολογίας.

Στο πλαίσιο αυτό θα αναλύσουμε το φαινόμενο της αφήγησης ως μια πράξη επικοινωνίας, η οποία εξυπηρετεί τη διαχρονική ανάγκη των ανθρώπων να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, ενώ λειτουργεί και ως ένα εργαλείο μετάδοσης γνώσεων στο πλαίσιο της πολιτισμικής συγκρότησης μιας κοινωνίας. Έπειτα, θα αναλύσουμε τη μορφή και το περιεχόμενο της αφηγηματικής διαδικασίας σε συνάρτηση με τις νέες τεχνολογίες και την πληροφορική. Τα εργαλεία δηλαδή τα οποία δημιούργησαν τη νέα μορφή της ψηφιακής αφήγησης, η οποία φιλοδοξεί να παρουσιάσει μια ιστορία μέσα από εικόνες, ήχο και κείμενα τροφοδοτώντας κάθε φορά το χρήστη με τις απαραίτητες πληροφορίες. Σχετικά με την ιστορία που θα αφηγηθούμε μέσω της εφαρμογής, σε πρώτη φάση, θα παρουσιάσουμε τη μεθοδολογία έρευνας, συγκέντρωσης και μελέτης των πηγών, καθώς και τη δομή της αφήγησης και του σεναρίου. Τέλος, θα παρουσιάσουμε τα τεχνολογικά εργαλεία υλοποίησης της εφαρμογής καθώς και τις δυνατότητες του χρήστη κατά την αλληλεπίδραση του με αυτήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

1. Η Αφήγηση

Αναζητώντας τον ορισμό της αφήγησης θα διαπιστώσουμε την ύπαρξη πληθώρας πανομοιότυπων διατυπώσεων, οι περισσότερες από τις οποίες συγκλίνουν στη διαπίστωση πως η αφήγηση αφενός αποτελεί μια πράξη επικοινωνίας και αφετέρου προϋποθέτει την ύπαρξη ενός αφηγητή και ενός ακροατή. Ως πράξη επικοινωνίας, η αφήγηση αποτελεί συστατικό στοιχείο του πολιτισμού και ουσιαστική ανάγκη του ανθρώπου προκειμένου να εκφράσει τις σκέψεις, τη φαντασία και τα συναισθήματά του. Από τις τοιχογραφίες των σπηλαίων έως τα εικονογραφικά προγράμματα των βυζαντινών ναών, τη γλυπτική και την αρχιτεκτονική της Αναγέννησης, το θέατρο, τον κινηματογράφο και την τηλεόραση, η αφήγηση υπογραμμίζει διαχρονικά αυτήν την πηγαία ανάγκη για επικοινωνία.

Ως εργαλείο επικοινωνίας, η αφήγηση αποτέλεσε το μέσο μετάδοσης γνώσεων στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, καθώς και τη βασική συνιστώσα της πολιτισμικής συγκρότησης μιας κοινωνίας (Μπαντιμαρούδης, 2006). Μύθοι, παραμύθια, θρησκευτικές δοξασίες και ηρωικά έπη τραγουδήθηκαν από γενιές αοιδών μέχρις ότου η γραφή φέρει την επανάσταση στην αφήγηση, μετατρέποντας τον προφορικό λόγο σε γραπτό. Οι αφηγήσεις για τις περιπέτειες του Οδυσσέα, τη *μήνη* του Αχιλλέα, τη γέννηση των θεών και τις δοκιμασίες του έρωτα, μας καθιστούν κοινωνούς ενός κόσμου ηρωικού, μυθικού και παράλληλα τόσο ανθρώπινα διαχρονικού.

Σε κάθε περίπτωση η αφήγηση, σε όλες τις εκφάνσεις και τις λειτουργίες της προϋποθέτει την ύπαρξη ενός πομπού και ενός δέκτη. Ο πομπός ως φορέας της πληροφορίας αποζητά τον δέκτη – ακροατή, θεατή, αναγνώστη με τον οποίο θα επικοινωνήσει την πληροφορία.

Σήμερα, διατηρώντας τη διαχρονικότητα των δομικών χαρακτηριστικών της αφήγησης ως ανάγκη του ανθρώπου για επικοινωνία, η αφηγηματική διαδικασία ενισχύεται με την ανάπτυξη της πληροφορικής και την πρόοδο της τεχνολογίας. Η ψηφιακή επανάσταση που συντελέστηκε τον 21ο αιώνα προσέφερε νέα εργαλεία τόσο στον τομέα της αφήγησης όσο και στο πεδίο της καταγραφής, μελέτης και διάδοσης της

υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (Καβακλή, 2021). Ψηφιακές ιστορίες, δισδιάστατα και τρισδιάστατα γραφικά, εικονική και επαυξημένη πραγματικότητα, μετατρέπουν ριζικά τον τρόπο με τον οποίο προσλαμβάνουμε τόσο την αφηγηματική τέχνη όσο και την πολιτιστική κληρονομιά γενικότερα (Whitelaw, 2015).

2. Η Ψηφιακή Διαδραστική Αφήγηση

Σύμφωνα με τον Porter : *«Η Ψηφιακή Αφήγηση παίρνει την αρχαία τέχνη της προφορικής αφήγησης, και τη συμπλέκει με μια παλέτα τεχνητών εργαλείων, προκείμενου να υφάνει προσωπικές ιστορίες, χρησιμοποιώντας εικόνες, γραφικά, μουσική και ήχο αναμειγμένο με τη φωνή του συγγραφέα.»* (Porter, 2004).

Η ανάπτυξη της επιστήμης της πληροφορικής, διαμόρφωσε το πλαίσιο για τον επανασχεδιασμό της αφήγησης μέσω της χρήσης λογισμικών. Τα υπάρχοντα εργαλεία αφήγησης, όπως το κείμενο, η εικόνα, ο ήχος και το βίντεο συγκεντρώνονται τώρα σε ένα λογισμικό, δημιουργώντας μια ψηφιακή αφήγηση στην οποία ο χρήστης έχει πρόσβαση μέσω της διάδρασής του με την πολυμεσική ψηφιακή εφαρμογή (Blackwell, 2013). Σε αυτή την περίπτωση το λογισμικό λειτουργεί ως φορέας του περιεχομένου, ενώ η εφαρμογή τροφοδοτεί με πληροφορίες τον χρήστη λειτουργώντας ως το μέσω επικοινωνίας μεταξύ πομπού – δέκτη.

Για να υπάρχει μια συγκροτημένη αφήγηση, η ροή της πληροφορίας πραγματοποιείται στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης θεματικής, συνήθως μη γραμμικά, ενώ προϋποθέτει την αλληλεπίδραση χρήστη - υπολογιστή για την ενεργοποίηση του συστήματος. Ωστόσο, η φύση και ο βαθμός της αλληλεπίδρασης προσδιορίζεται από τη μεθοδολογία σχεδίασης της αφηγηματικής ροής. Ως εκ τούτου, ο χρήστης μπορεί να είναι «παθητικός», να μην έχει δηλαδή τη δυνατότητα να επέμβει στη ροή του περιεχομένου ή αντίθετα να μπορεί να συν-διαμορφώσει την αφηγηματική ροή (Smed, 2021), (Ryan, 2014). Η μη γραμμικότητα που προκύπτει από την αλληλεπίδραση του χρήστη με το περιεχόμενο ενισχύει τη συνολική εμπειρία χρήσης, ενώ οι τεχνολογικές καινοτομίες που ενσωματώνονται στην διαδραστική αφήγηση ενδυναμώνουν τη συναισθηματική και νοητική συμμετοχή του χρήστη (Καρυδάκης, 2021).

Το περιεχόμενο μιας ψηφιακής αφήγησης με το οποίο ο χρήστης αλληλοεπιδρά δύναται να οργανωθεί ως προς τρεις άξονες: τον άξονα του χρόνου, τον άξονα του τόπου και τον άξονα των ειδικών κατηγοριών. Συνεπώς, σε κάθε μια από τις παραπάνω περιπτώσεις, το περιεχόμενο οργανώνεται είτε χρονολογικά, είτε με βάση τον τόπο,

δηλαδή περιοχή, πόλη, χώρα, είτε με βάση συγκεκριμένες οντότητες οι οποίες μπορεί να είναι πρόσωπα, αντικείμενα ή εξειδικευμένες θεματικές. Ωστόσο, κατά το σχεδιασμό του σεναρίου της αφήγησης οι άξονες αυτοί δύναται να λειτουργήσουν και συνδυαστικά (Ryan, 2014).

3. Εφαρμογές Ψηφιακής Διαδραστικής Αφήγησης - Παραδείγματα

- *The Boat*

Το σενάριο της ψηφιακής διαδραστικής εφαρμογής με τίτλο *The Boat*, 2015, βασίστηκε στο πολυβραβευμένο διήγημα του Nam Le, *The Boat*. Η εφαρμογή δημιουργήθηκε με αφορμή την 40ή επέτειο από την πτώση της Σαϊγκόν και την εγκατάσταση των Βιετναμέζων στην Αυστραλία. Η εφαρμογή αφηγείται την ιστορία της δεκαεξάχρονης Mai, η οποία ταξίδεψε μόνη της μέσα σε μια βάρκα μετά την άλωση της Σαϊγκόν. Το σενάριο του αρχικού διηγήματος προσαρμόστηκε σε μια διαδραστική ψηφιακή ιστορία με εικονογραφήσεις, φωτογραφίες, βίντεο και ήχο.

Ο σύνδεσμος της Εφαρμογής: [<https://www.sbs.com.au/theboat/>]

- *Re - Building Haiti*

Με αφετηρία τον καταστροφικό σεισμό στην Αϊτή την 12η Ιανουαρίου του 2010, κοινωφελείς φορείς δημιούργησαν μια ψηφιακή διαδραστική εφαρμογή με τίτλο *Re - Building Haiti*. Μέσω της εφαρμογής ο χρήστης καλείται να συμμετάσχει στην ανοικοδόμηση της Αϊτής λαμβάνοντας αποφάσεις σχετικά με τις δράσεις που κατά τη γνώμη του θα ωφελήσουν την προσπάθεια ανασύστασης της πόλης σε πολεοδομικό, οικονομικό και προνοιακό επίπεδο. Στόχος της εφαρμογής και των διαδράσεων που ενσωματώνει το σενάριο, είναι να αντιληφθεί ο χρήστης τις ανυπέρβλητες δυσκολίες και τα αδιέξοδα με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι οι φορείς ανοικοδόμησης της χώρας. Ο σύνδεσμος της Εφαρμογής: [<http://apps.rue89.com/haiti/en/>].

- *The Source*

Στόχος της εφαρμογής με τίτλο *The Source* είναι να αναιρέσει τις διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στα διαφορετικά είδη τεχνών και να αποδείξει πως οι καλλιτέχνες σε όποιο είδος τέχνης και να ανήκουν μπορεί να αντλούν έμπνευση και ερεθίσματα από ένα κοινό περιβάλλον. Αρχιτέκτονες, μουσικοί και ζωγράφοι είναι μεταξύ άλλων οι καλλιτέχνες που διηγούνται την πορεία τους και τις πηγές έμπνευσής τους. Ο χρήστης παρακολουθώντας τα βίντεο των συνεντεύξεων και ακολουθώντας τα νήματα που

συνδέουν τις αφηγήσεις με συγκεκριμένες έννοιες μπορεί να ανακαλύψεις τις ενοποιητικές γραμμές που διατρέχουν την τέχνη γενικότερα.

Ο σύνδεσμος της Εφαρμογής: [www.dougaitkenthesource.com/thomas-demand]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

1. Συλλογή Υλικού

Η συλλογή του υλικού για τη δημιουργία της εφαρμογής ξεκίνησε με τον προγραμματισμό επισκέψεων τόσο στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» στα Χανιά όσο και στο Μουσείο Ειρηναίου στην Κίσαμο.

Στα Χανιά, ο επιστημονικός υπεύθυνος του Ιδρύματος Βενιζέλου κύριος Γιώργος Κουκουράκης με ξενάγησε στο Μουσείο κατατοπίζοντάς με σχετικά με την ιστορία του καθώς και με τη διαδικασία συγκέντρωσης των εκθεμάτων.

Στην Κίσαμο, ο γραμματέας της Ιεράς Μητρόπολης Κισάμου και Σελίνου και για χρόνια ιδιαίτερος γραμματέας του αείμνηστου Μητροπολίτη Ειρηναίου Γαλανάκη κύριος Αντώνης Βακάκης, με βοήθησε στον εντοπισμό σχετικής με το θέμα μου βιβλιογραφίας, η οποία δεν ήταν διαθέσιμη στην αγορά.

Τόσο η μελέτη των εκθεμάτων, όσο και οι συζητήσεις με του υπευθύνους των παραπάνω φορέων με βοήθησαν να κατανοήσω πληρέστερα το πλαίσιο μέσα στο οποίο έπρεπε να κινηθώ κατά τη διάρκεια συγγραφής και υλοποίησης του σεναρίου.

Στη συνέχεια επικοινωνήσα με την Ορθόδοξο Ακαδημία Κρήτης, καθώς ενημερώθηκα ότι διέθετε οπτικοακουστικό υλικό καθώς και πρακτικά από συνέδρια και ημερίδες αφιερωμένες στον Μητροπολίτη Ειρηναίο. Είχαν την καλοσύνη να μου αποστείλουν μέρος του υλικού, ενώ παράλληλα αναζήτησα στην ψηφιακή βιβλιοθήκη της Ακαδημίας βιβλία και περιοδικά από τα οποία θα αντλούσα πληροφορίες κατά τη συγγραφή της διπλωματικής.

Κατόπιν πραγματοποίησα έρευνα στο διαδίκτυο εντοπίζοντας ραδιοφωνικές ομιλίες, τηλεοπτικές εκπομπές, καθώς και βιντεοσκοπημένες προφορικές μαρτυρίες σχετικά με τη ζωή και το έργο των δύο ανδρών. Στη ψηφιακή βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων αναζήτησα αποσπάσματα εφημερίδων της δεκαετίας του 1920, καθώς και αρχειοθετημένες ομιλίες του Ελευθερίου Βενιζέλου κατά τη διάρκεια της δεύτερης πρωθυπουργίας του.

Στη συνέχεια αναζήτησα και συγκέντρωσα την απαιτούμενη βιβλιογραφία προκειμένου να αποκτήσω μια ολοκληρωμένη εικόνα σε σχέση με τη ζωή και τη δράση των δύο ανδρών. Στόχος δεν ήταν να εμβαθύνω σε θέματα πολιτικής ή θρησκείας, αλλά

να κατανοήσω και να εξοικειωθώ με τις εμπειρίες τους, να δω τον κόσμο μέσα από τη δική τους οπτική. Η διαδικασία αυτή αποτέλεσε ένα κρίσιμο σημείο της μελέτης, καθώς θα συνέβαλε αποφασιστικά στη διαμόρφωση των βασικών ενοτήτων της ψηφιακής διαδραστικής εφαρμογής.

Για το σκοπό αυτό επέλεξα βιβλία τα οποία -έως ένα βαθμό- σκιαγραφούν την προσωπικότητα και την ιδιοσυγκρασία των δύο ανδρών, μέσα από δευτερεύοντα κυρίως γεγονότα. Για τον Ελευθέριο Βενιζέλο, πολύτιμη αποδείχθηκε κατά τη διάρκεια της μελέτης, η τετράτομη βιογραφία του από τις εκδόσεις του Ιδρύματος Βενιζέλου, καθώς και άλλοι τόμοι, συλλογικοί ή μη που το Ίδρυμα είχε την καλοσύνη να μου παραχωρήσει.

Σχετικά με τον Μητροπολίτη Ειρηναίο, το συγγραφικό έργο του ιδίου καθώς και ο συλλογικός τόμος που εκδόθηκε προς τιμήν του, αποτέλεσαν σημαντικό εργαλείο στην κατανόηση της σκέψης και της δράσης του.

Καθώς ο Ειρηναίος διετέλεσε Μητροπολίτης από το 1957 έως το 1971 και από το 1980 έως το 2005 που υπέβαλε την παραίτησή του, οι αφηγήσεις των ανθρώπων της τοπικής κοινωνίας, καθώς και η προσωπικές μου αναμνήσεις είναι ακόμα πολύ ζωντανές στη μνήμη μου. Αυτή η χωρο-χρονική εγγύτητα με το βίο και την παρουσία του με βοήθησε να κατανοήσω πληρέστερα τον τρόπο που αντιλαμβανόταν και προσέγγιζε τη ζωή, καθώς και το ύφος και το περιεχόμενο της διδασκαλίας του.

Τέλος, μελέτησα βιβλία γενικότερου περιεχομένου, τα οποία αποτύπωναν το ιστορικό πλαίσιο στο οποίο γεννήθηκαν και έδρασαν οι δύο άνδρες. Τις κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές εξελίξεις, την αλληλεπίδραση κοινωνίας - πολιτικής και επιστήμης, τα νέα ιδεολογικά ρεύματα καθώς και το αντίκτυπο που είχαν αυτά στην κοινωνία. Συμπεράνα πως βρέθηκαν και οι δύο στο μεταίχμιο δύο κόσμων, σε μια περίοδο κοινωνικού μετασχηματισμού, και φάνηκε έτσι να εξισορροπούν ανάμεσα στην παράδοση και την καινοτομία. Στο συντηρητισμό και τον φιλελευθερισμό.

2. Σχεδιασμός δισδιάστατης ψηφιακής εφαρμογής για σταθερό υπολογιστή

- *Βίοι Παράλληλοι : Το παράδειγμα του Ελευθερίου Βενιζέλου και του Μητροπολίτη Ειρηναίου Γαλανάκη*

Θέμα της ιστορίας που θα αναπτύξω μέσω της εφαρμογής είναι η σύγκριση δύο ανδρών, του πολιτικού Ελευθερίου Βενιζέλου και του Μητροπολίτη Ειρηναίου Γαλανάκη. Η αντιπαραβολή αυτή φαίνεται εκ πρώτης όψεως ασυμβίβαστη καθώς επιχειρούμε να συγκρίνουμε το έργο και τη δράση ενός πολιτικού με αυτή ενός Μητροπολίτη. Ωστόσο μέσα από τη μελέτη του βίου και του έργου τους εντόπισα κάποιες κοινές ιδιότητες, αξίες και χαρακτηριστικά τα οποία διατρέχουν την πορεία τους συνολικά και τα οποία εκφράστηκαν και αποτυπώθηκαν με διαφορετικούς τρόπους στη δράση τους. Έτσι, οι κοινές τους ιδιότητες μετατράπηκαν κατά τη διάρκεια υλοποίησης της εφαρμογής σε τρεις κατηγορίες οι οποίες είναι: «Ο Ηγέτης», «Ο Επαναστάτης» και «Ο Κρητικός». Η ιδιότητα του «Ηγέτη» ωστόσο εμπεριέχει και δύο επιπλέον κοινά τους χαρακτηριστικά, αυτά του *Οραματιστή* και του *Πρωτοπόρου*. Μέσα από αυτές τις κοινές ιδιότητες και χαρακτηριστικά άντλησα και κάποιες κοινές προσωπικές αξίες όπως είναι η αξία της *Ισότητας*, της *Αγάπης* και της *Ελευθερίας*. Όλα τα παραπάνω στοιχεία συνδέονται νοηματικά και οδηγούν το χρήστη να ανακαλύψει πώς οι κοινές ιδιότητες, οι αξίες και τα χαρακτηριστικά εκφράζονται και αποτυπώνονται με διαφορετικούς τρόπους στο έργο και τη δράση ενός πολιτικού και ενός ιερωμένου.

Η τέταρτη κατηγορία της εφαρμογής έχει τίτλο «Η Συνάντηση» και αποτελεί την σύνδεση και το αποτέλεσμα όλων των παραπάνω. Ο χρήστης έχοντας διαδράσει με τις ιστορίες, και έχοντας κατανοήσει τις νοηματικές συνδέσεις, βλέπει το αποτέλεσμα της ένωσης αυτής.

Η μελέτη και των δύο περιπτώσεων πραγματοποιήθηκε σε συνάρτηση με το κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο οι δύο άνδρες γεννήθηκαν, μεγάλωσαν και έδρασαν. Η αποτύπωση του ιστορικού πλαισίου που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν βοήθησε στην αποτύπωση και κατανόηση των συνθηκών κάτω από τις οποίες αναπτύχθηκαν και διαμορφώθηκαν οι προσωπικότητες τους, ενώ η ανασκόπηση

της εποχής που έδρασαν συνεισέφερε στην πληρέστερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο ανταποκρίθηκαν στις προκλήσεις της. (Μπουραντάς, 2018).

Η ιδιότητες του «Ηγέτη» του «Επαναστάτη» και του «Κρητικού» μελετήθηκαν σε συνάρτηση με σύγχρονες θεωρίες των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, διαπιστώνοντας παράλληλα πώς τα θεωρητικά μοντέλα που διαθέτουμε βρίσκουν πεδίο εφαρμογής στις περιπτώσεις που μελετάμε.

3. Η Δομή της Αφήγησης

Η αφήγηση ξεκινά με την παρουσίαση των βιογραφιών των δύο πρωταγωνιστών, το χρόνο και τον τόπο γέννησής τους, τα παιδικά τους χρόνια, την πορεία της ζωής τους καθώς και το πνευματικό, κοινωνικό και πολιτικό τους έργο. Παρόλο που οι βιογραφίες αποτελούν στοιχεία αποκομμένα από τη ροή της αφήγησης, έκρινα ότι η ενσωμάτωσή τους στην εφαρμογή θα βοηθήσει τον χρήστη στην πληρέστερη κατανόηση του περιεχομένου και του τρόπου ανάπτυξης του σεναρίου.

Η αφήγηση δομείται πάνω σε πραγματικά γεγονότα τα οποία αντλήθηκαν από βιβλιογραφικές πηγές καθώς και από προφορικές και γραπτές μαρτυρίες. Στα γεγονότα αυτά ενσωματώθηκαν δευτερεύουσες πλασματικές ιστορίες που στόχο έχουν να πλαισιώσουν και να αναδείξουν την κεντρική αφήγηση.

Οι οπτικές γωνίες της αφήγησης εναλλάσσονται διαρκώς παλινδρομώντας από την εξωτερική στη μηδενική εστίαση και το αντίστροφο. Έτσι ο αφηγητής άλλοτε διηγείται ως αυτόπτης μάρτυρας τα γεγονότα που βλέπει να διαδραματίζονται μπροστά του και άλλοτε μετατρέπεται σε παντογνώστη αφηγητή που γνωρίζει τις σκέψεις και τις προθέσεις των ηρώων, κινούμενος παράλληλα ελεύθερα μέσα στο χρόνο, στο παρελθόν, το παρόν και ενίοτε στο μέλλον. Στις περιπτώσεις αυτές, η αφήγηση σε Α' πρόσωπο αναδεικνύει μια εξομολογητική διάθεση από μέρους του αφηγητή, διαμορφώνοντας μια νοητή σχέση εμπιστοσύνης και οικειότητας με τον ακροατή. Ωστόσο, σε άλλα σημεία της ιστορίας εγκαταλείπει την πρωτοπρόσωπη αφήγηση και παραθέτει με ετεροδιηγητικό τρόπο τα γεγονότα, μιλώντας σε Γ' πρόσωπο, χωρίς να σχολιάζει ή να εμπλέκεται συναισθηματικά σε αυτά. Παραθέτει ωστόσο αυτούσια τα λόγια των πρωταγωνιστών, καθώς και διαλόγους, άλλοτε πραγματικούς και άλλοτε πλασματικούς. Με τον τρόπο αυτό ο αφηγητής απομακρύνεται από το προσκήνιο αφήνοντας τα πρόσωπα της ιστορίας να μιλήσουν.

Η ενσωμάτωση διαλόγων στην αφήγηση, πλασματικών ή μη προσδίδει αμεσότητα και ζωντάνια στο κείμενο, ενώ παράλληλα αποτυπώνει από διαφορετικές οπτικές τη σύγκρουση ανάμεσα στις εδραιωμένες πεποιθήσεις και τη μετάβαση σε μια νέα εποχή.

Το ύφος της αφήγησης κατά τη διάρκεια των διαλόγων διαφοροποιείται με τη χρήση στοιχείων του προφορικού λόγου αλλά και του τοπικού ιδιώματος της κρητικής διαλέκτου, προκειμένου να προσδώσει περισσότερη ρεαλιστικότητα. Στα αποσπάσματα ωστόσο που ενσωματώθηκαν στα κείμενα και τα οποία αφορούν ομιλίες και άρθρα των πρωταγωνιστών έχει διατηρηθεί –όπου υπάρχει- η λόγια καθαρεύουσα.

Η χρονική σειρά των γεγονότων παρουσιάζεται *in medias res*, ενώ με τις αναδρομές στο παρελθόν (*flash back*) ξετυλίγεται σιγά - σιγά το κουβάρι της πλοκής. Δεν λείπουν και οι σκηνές που προοικονομούν την εξέλιξη της δράσης.

Οι προαναφερθείσες αναχρονίες ως τεχνικές αφήγησης, κρατάνε ζωντανό το ενδιαφέρον του ακροατή, αποφεύγοντας την κουραστική ευθύγραμμη χρονολογική παράθεση των γεγονότων.

Ο κυριότερος αφηγηματικός στόχος που εξυπηρετούν όλα όσα προαναφέρθηκαν είναι να διευκολύνουν την αντιπαραβολή της συζυγίας Ειρηναίου – Βενιζέλου, ούτως ώστε το τελικό προϊόν της σύγκρισης αυτής να φτάσει στον ακροατή ως ένα μήνυμα που τον αφορά.

4. Το Σενάριο

- Αφορμή για τη συγγραφή του σεναρίου – προβληματισμοί

Αφορμή για τη συγγραφή του σεναρίου στάθηκε η ομιλία της κ. Λένας Διβάνη κατά την παρουσίαση της ταινίας *ντοκιμαντέρ του Γιώργου Κουκουράκη, «Ειρηναίος Γαλανάκης, ένας ειρηνικός επαναστάτης»*. Η κ. Διβάνη προλογίζοντας την εκδήλωση, επισήμανε τα κοινά χαρακτηριστικά που εντοπίζει στις προσωπικότητες του Ελευθερίου Βενιζέλου και του Ειρηναίου Γαλανάκη, όπως προκύπτει από τη ζωή, την πορεία και τη δράση τους. Σκέφτηκα πως μια μελέτη που θα αναδείκνυε αυτά τα κοινά χαρακτηριστικά θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Όταν κλήθηκα να επιλέξω το θέμα της διπλωματικής μου αποφάσισα - στο βαθμό που μπορούσα και στο χρόνο που διέθετα, να μελετήσω τις ζωές των δύο ανδρών και να προσπαθήσω να ανιχνεύσω αυτά τα στοιχεία που τους καθιστούν ξεχωριστούς. Έτσι κλήθηκα να δημιουργήσω ένα σενάριο το οποίο θα ενσωμάτωνε στην εφαρμογή και θα εξυπηρετούσε τον σκοπό αυτό. Την

ανάδειξη δηλαδή των κοινών χαρακτηριστικών του πολιτικού Ελευθερίου Βενιζέλου και του Μητροπολίτη Ειρηναίου Γαλανάκη.

Το εργαλείο που χρησιμοποίησα προκειμένου να επιτύχω το σκοπό μου και να αναδείξω τα κοινά χαρακτηριστικά των δύο προσωπικοτήτων ήταν η σύγκριση. Η σύγκριση αποτελεί ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο που μας βοηθάει να κατανοήσουμε πληρέστερα τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των αντικειμένων που αντιπαραβάλλουμε και κατ' επέκταση να εντοπίσουμε τις αιτίες που αυτά τείνουν να συγκλίνουν ή αποκλίνουν.

Ωστόσο στα αρχικά στάδια της μελέτης προβληματίστηκα για την ποιότητα της σύγκρισης που επιχειρούσα. Θα ήταν η σύγκριση αυτή ουσιαστική, δίκαιη και ακριβής; Τι προσπαθούσα να συγκρίνω; Ο Ελευθέριος Βενιζέλος έχει αναγνωριστεί ως ο σημαντικότερος πολιτικός στη νεότερη ιστορία της Ελλάδας. Η δράση του στον τότε Ελληνικό χώρο ξεκινάει το 1910, με την άνοδό του στην πρωτεύουσα και τελειώνει το 1933. Βρέθηκε στο προσκήνιο της πολιτικής ως πρωθυπουργός για συνολικά δώδεκα χρόνια και πέντε μήνες.

Ο Ειρηναίος Γαλανάκης από την άλλη αποτελεί σημείο αναφοράς για την τοπική κοινωνία των Χανίων και ιδιαίτερα των επαρχιών Κισάμου και Σελίνου τις οποίες υπηρέτησε για περισσότερο από σαράντα οκτώ χρόνια. Ξεχώρισε για το κοινωνικό και πνευματικό του έργο και αγαπήθηκε βαθιά από τους κρητικούς ως ο ένας άνθρωπος που έσκυψε με ουσιαστικό ενδιαφέρον στα προβλήματα της τοπικής κοινωνίας.

Αυτά τα στοιχεία λοιπόν αποτελούσαν τη σύνοψη του βίου τους. Διαφορετικό αντικείμενο ενασχόλησης, μεγάλη ανισότητα στο χρονικό διάστημα της ενεργούς δράσης τους, καθώς και στη χωρική έκταση που υλοποιήθηκε η δράση αυτή. Έπρεπε να κατανοήσω τί είδους σύγκριση μπορεί να γίνει δεδομένων των παραπάνω ανισοτήτων. Έπρεπε να ορίσω δηλαδή ποια θα ήταν τα κριτήρια της σύγκρισης. Ήταν φανερό πως δεν είχε κανένα νόημα να μπω στη διαδικασία μιας ποσοτικής σύγκρισης βασιζόμενης στα στοιχεία που προανέφερα. Επιβάλλονταν να εμβαθύνω και να ανακαλύψω τα στοιχεία εκείνα που θα καθιστούσαν τη σύγκριση μεταξύ ανόμοιων φαινομενικά πραγμάτων ουσιαστική και την εξαγωγή συμπερασμάτων ενδιαφέρουσα.

- *Η Ιδέα του Σεναρίου*

Η πρόκληση να συγκρίνω ανόμοια φαινομενικά πράγματα, με οδήγησε στην ιδέα της αντιπαραβολής με βάση κάποιες ιδιότητές τους οι οποίες ήταν κοινές στο βίο τους. Οι ιδιότητες αυτές ήταν τρεις: η ιδιότητά τους ως Ηγέτες, ως Επαναστάτες και ως Κρητικοί. Μέσα από αυτές τις κοινές ιδιότητες άντλησα και κάποιες κοινές προσωπικές αξίες οι οποίες εκφράστηκαν μέσα από τον λόγο τους και αποτυπώθηκαν τελικά με διαφορετικούς τρόπους στη δράση τους. Οι αξίες αυτές είναι το Όραμα, η Πρωτοπορία, η Ισότητα, η Αγάπη και η Ελευθερία. Ας δούμε όμως λίγο πιο αναλυτικά τις τρεις ιδιότητες, τα χαρακτηριστικά και τις αξίες που αντλήθηκαν από αυτές.

- *Ο Ηγέτης*

Τι σημαίνει ο όρος ηγέτης και ηγεσία; Σύμφωνα με έναν από τους ορισμούς της ηγεσίας είναι ένα σύνολο ενεργειών ή συμπεριφορών ενός ατόμου μέσω των οποίων ασκεί επιρροή σε άλλους ανθρώπους κάνοντάς τους να τον ακολουθούν πρόθυμα και εθελοντικά, προκειμένου να πραγματοποιήσουν από κοινού ένα στόχο – όραμα (Μπουραντάς 2018). Ο συγκεκριμένος ορισμός φαίνεται να είναι κοινά αποδεκτός από το σύνολο σχεδόν των διαφορετικών προσεγγίσεων και μοντέλων σε σχέση με το τι είναι ηγεσία και ποια είναι τα χαρακτηριστικά του επιτυχημένου ηγέτη.

Ένα από τα πιο πρόσφατα μοντέλα ηγεσίας που αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια και μελετάτε μέχρι και σήμερα είναι αυτό της *Αυθεντικής Ηγεσίας*. Το εν λόγω μοντέλο τονίζει τη σημασία των προσωπικών αξιών και πεποιθήσεων του ηγέτη καθώς και τη δυνατότητά του να ενεργεί πάντα με γνώμονα συγκεκριμένες αξίες οι οποίες λειτουργούν ως ένας εσωτερικευμένος ηθικός κώδικας (Northouse 2019). Οι καλά εδραιωμένες ηθικές αξίες καθώς και η αυτοπεποίθηση αποτελούν σημαντικούς παράγοντες αυτορρύθμισης, όπου ο ηγέτης έχει τη δύναμη να αντισταθεί σε εξωτερικές πιέσεις και να πράξει αυτό που του υπαγορεύει η συνείδησή του. Χαρακτηριστικό της θεωρίας αποτελεί η ειλικρίνεια και η διαφάνεια σε όλες τις εκφάνσεις της δράσης του αυθεντικού ηγέτη, γεγονός που με τη σειρά του εμπνέει αξιοπιστία και εμπιστοσύνη κάνοντας τους ανθρώπους να ενστερνίζονται τις αξίες τους και να τον ακολουθούν στην επίτευξη ενός κοινού οράματος (Northouse 2019).

Θίγοντας παράλληλα το θέμα της ηθικής στο πλαίσιο της ηγεσίας θα αναφερθώ στη θεωρία της *Αρεταϊκής Ηγεσίας* η οποία εστιάζει στο ποιοι είναι οι ηγέτες ως άνθρωποι. Αρχής γενομένης από τις θεωρίες του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη περί *αρετής* η

Αρεταική Ηγεσία εστιάζει στον χαρακτήρα του ηγέτη, στις αρετές που έχει ως άνθρωπος και τον καθιστούν ηθικό. Οι *αρετές* αυτές δεν αποτελούν έμφυτο χαρακτηριστικό αλλά τις μαθαίνει συν τω χρόνω ασκώντας τις στην πράξη και κατόπιν τις διδάσκει στους άλλους μέσω του παραδείγματος. Αυτός ο εσωριτευμένος ηθικός κώδικας της *Αρεταικής Ηγεσίας* έχει μεγάλη σημασία κατά την άσκηση των καθηκόντων του, στο βαθμό που οι αποφάσεις του έχουν αντίκτυπο στις ζωές άλλων ανθρώπων (Northouse 2019).

Ο Ηγέτης - Οραματιστής

Η ανάγκη του αυθεντικού ηγέτη για την επίτευξη ενός οράματος συνδέεται με ένα αίσθημα αποστολής, το οποίο πηγάζει από τις προσωπικές του ηθικές αξίες. Η ηγεσία αποτελεί το όχημα μέσω του οποίου θα πραγματοποιήσει το όραμα αυτό (Μπουραντάς 2018). Η ύπαρξη οράματος αποτελεί και ένα από τα χαρακτηριστικά που εντόπισα τόσο στον Ελευθέριο Βενιζέλο, όσο και στον Ειρηναίο Γαλανάκη. Το χαρακτηριστικό του οραματιστή προκύπτει από τη συνολική τους παρουσία καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Οι δημόσιες τοποθετήσεις τους, τα γραπτά τους, καθώς και δράση τους συνολικά, υπηρετούσαν πάντα ένα όραμα για το οποίο δεσμεύτηκαν και αγωνίστηκαν με πάθος.

Το όραμα για τον Βενιζέλο ήταν η δημιουργία μιας Ελλάδας μεγάλης και ισχυρής, με κύρος και αξιοπιστία στη διεθνή σκηνή. Μέσω επίτευξης του οράματος ήταν η Αριστοτελική Αρχή, η άσκηση δηλαδή πολιτικής με γνώμονα το κοινό καλό.

Για τον Ειρηναίο από την άλλη, όραμα ήταν η δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου, ενός κόσμου αγάπης, ειρήνης, ευημερίας και αλληλεγγύης. Μέσο επίτευξης αυτού του οράματος αποτέλεσε ο Ευαγγελικός Λόγος, η έλευση της Βασιλείας Του Θεού.

Και οι δύο ηγέτες λοιπόν, επικοινωνούν το όραμα τους τόσο μέσω των λόγων τους, όσο και μέσω των πράξεων τους. Τονίζουν ωστόσο, όπως θα δούμε και παρακάτω, πως η επίτευξη του, προϋποθέτει συλλογική δουλειά και αποτελεί προσωπική ευθύνη του κάθε ενός ξεχωριστά.

- Ο Ηγέτης - Πρωτοπόρος

Αυτό το πάθος για την επίτευξη ενός συλλογικού οράματος, τους καθιστά διορατικούς, αντικορφομιστές και καινοτόμους. Δεν φοβούνται να ρισκάρουν, χαράζουν τον δικό τους δρόμο και έχουν πρωτοπόρες λύσεις και προτάσεις για τα προβλήματα που ανακύπτουν στην πορεία προς την επίτευξη του οράματος (Μπουραντάς 2021). Η πρωτοπορία αυτή αποτελεί ένα χαρακτηριστικό που βοηθάει τον ηγέτη να χτίσει τη

φήμη του, να επιφέρει θετικές αλλαγές και να κερδίσει την υποστήριξη της κοινότητας (Northouse 2019).

Το χαρακτηριστικό του πρωτοπόρου φαίνεται να είναι κοινό και στους δύο ηγέτες και προέκυψε από τη στάση τους απέναντι σε εδραιωμένες αντιλήψεις και πρακτικές που οι ίδιοι θεωρούσαν ασυμβίβαστες, τόσο βάσει των προσωπικών τους αξιών, όσο και σε σχέση με τις νέες προκλήσεις ενός ταχέως μεταβαλλόμενου κόσμου.

- *Ο Επαναστάτης*

Η επόμενη ιδιότητα που θα αναλυθεί είναι αυτή του επαναστάτη. Ποιος αποκαλείται «επαναστάτης» και ποιες είναι οι αιτίες που ωθούν τους ανθρώπους να επαναστατούν; Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, επαναστάτης είναι οποιοσδήποτε επιδιώκει με τις πράξεις του να επιφέρει μία αλλαγή, συνήθως στην πολιτική ή στην κοινωνία (Τσαούσης 2006). Οι παράγοντες οι οποίοι ωθούν τους ανθρώπους στην επανάσταση είναι πολλοί. Η αδικία, η έλλειψη κατανόησης, ο θυμός, η απογοήτευση, η ανάγκη για ελευθερία κ.α. (Hughes & Kroehler 2014).

Κατά τη μελέτη διαπίστωσα πως η έννοια της επανάστασης στην περίπτωση μας θα μπορούσε να νοηματοδοτηθεί με ποικίλους τρόπους, καθώς η δράση τους και η ζωή τους είναι γεμάτη από μη συμβατικές επιλογές. Ο Ειρηναίος για παράδειγμα υπερασπίστηκε την έννοια της ελευθερίας όχι μόνο με την στενή κοινωνικοπολιτική έννοια του όρου, αλλά με μία ευρύτερη, φιλοσοφική. Στο βιβλίο του *«Η Επανάσταση των Συνειδήσεων»* καλεί τους ανθρώπους σε μια πνευματική αφύπνιση προκειμένου να τους δείξει τον δρόμο μέσω μιας ψυχικής ενδοσκόπησης που θα τους επιτρέψει να επικοινωνήσουν ξανά ελεύθερα με τον εαυτό τους. Ωστόσο κατά τη δημιουργία της εφαρμογής επέλεξα να χρησιμοποιήσω τον όρο επαναστάτης με την κλασική κοινωνικοπολιτική έννοια, καθώς εξυπηρετούσε καλύτερα τον σκοπό μου, δηλαδή την σύνδεση της επανάστασης με την ελευθερία.

Ανάμεσα στους λόγους που κάνουν τους ανθρώπους να επαναστατούν, όπως αναφέραμε παραπάνω, είναι και η ανάγκη για ελευθερία. Δεδομένου πως η ελευθερία επιτρέπει στους ανθρώπους να εκφράζονται χωρίς περιορισμούς και να επιδιώκουν να πραγματοποιήσουν τους στόχους και τα όνειρα τους, η αποστέρησή της λειτουργεί ως τροχοπέδη. Τροχοπέδη, που στην περίπτωση που εξετάζουμε εμποδίζει τον ηγέτη να πραγματοποιήσει την αποστολή του, την επίτευξη δηλαδή του οράματος.

Τόσο ο Ελευθέριος Βενιζέλος, όσο και ο Ειρηναίος Γαλανάκης βρέθηκαν αντιμέτωποι με συστήματα και πολιτικές που τους στερούσαν τη δυνατότητα να εργαστούν για την επίτευξη του οράματος τους. Ενός οράματος που χαρακτηρίζονταν από αλτρουισμό, δεδομένου ότι δεν αποσκοπούσε σε κάποιο κομματικό ή προσωπικό συμφέρον αλλά στο κοινό καλό. Μοιραία, η επανάσταση ήρθε ως η μόνη λύση στον αποκλεισμό αυτό και υπαγορεύθηκε από το εσωτερικευμένο σύστημα των προσωπικών τους αξιών. Επέδειξαν ανεξάρτητη σκέψη, αμφισβήτησαν την εξουσία, δεν φοβήθηκαν να

εκφράσουν τις απόψεις τους και έμειναν πιστοί και αφοσιωμένοι σε ένα σκοπό, σε ένα όραμα.

Την αξία της ελευθερίας την υπερασπίστηκαν και οι δύο με διαφορετικούς τρόπους. Η επανάσταση του Ειρηναίου για παράδειγμα δεν είχε τη στενή έννοια του επαναστάτη που ηγείται ενός κινήματος, όπως αυτό που ηγήθηκε ο Βενιζέλος, αλλά του ανθρώπου που υπερασπίζεται με επαναστατικό τρόπο τα ιδανικά του.

- *Ο Κρητικός*

Η επόμενη ιδιότητα που θα αναλυθεί είναι αυτή του κρητικού. Η επιλογή βασίστηκε στη θεωρία ότι η ταυτότητα, η ιδιαίτερη κουλτούρα ενός λαού, διαμορφώνεται από μια σύνθετη αλληλεπίδραση παραγόντων, συμπεριλαμβανομένου του φυσικού περιβάλλοντος, των γεωγραφικών και κλιματικών συνθηκών, της τοπικής ιστορίας, του πολιτισμού, των παραδόσεων και της γλώσσας (Πασχαλίδης 1999). Χωρίς να υποστηρίζουμε τις ξεπερασμένες θεωρίες περί περιβαλλοντικού ντετερμινισμού, μπορούμε να αναγνωρίσουμε την επίδραση που μπορεί να έχει η κουλτούρα και το περιβάλλον μίας συγκεκριμένης περιοχής στη διαμόρφωση της ταυτότητας των κατοίκων της (Σμπόνιας 1999), ως προϊόν της συλλογικής του εμπειρίας (Πασχαλίδης 1999). Ως εκ τούτου, μερικά από τα χαρακτηριστικά που έχουν συνδεθεί με αυτή την ιδιαίτερη ταυτότητα του Κρητικού είναι η φιλοξενία, η ισχυρή αίσθηση της πολιτιστικής ταυτότητας που εκφράζεται μέσα από τη μουσική και το χορό, η μεγάλη αγάπη τους για τη φύση και ιδιαίτερα τα βουνά της Κρήτης, καθώς και ένα ανεξάρτητο επαναστατικό πνεύμα που συνδέεται με την ιστορία του νησιού.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά τα εντοπίσαμε και στους δύο ηγέτες και αποτελούν προϊόν της συλλογικής τους εμπειρίας η οποία συνέβαλε στη διαμόρφωση μιας κοινής ταυτότητας αξιών. Όλα αυτά δηλαδή που μελετήσαμε στις προηγούμενες κατηγορίες, του «Ηγέτη» και του «Επαναστάτη». Προϋπόθεση φυσικά για την αλληλεπίδραση αυτή, περιβάλλοντος-ανθρώπου αποτέλεσε η αγάπη τους για την ιδιαίτερη πατρίδα τους την Κρήτη, η οποία λειτούργησε ως συνδετικός κρίκος επιτρέποντας την ταύτιση αυτή.

Οι τρεις κατηγορίες που μελετήθηκαν, του «Ηγέτη», του «Επαναστάτη» και του «Κρητικού», έχουν μια νοηματική σύνδεση μεταξύ τους. Η σύνδεση αυτή είναι η ύπαρξη ενός οράματος και η αίσθηση μια ευρύτερης αποστολής που υπαγορεύεται από κοινές αξίες και εκφράζεται τελικά με διαφορετικούς τρόπους μέσα από τη δράση τους.

- *Η Συνάντηση*

Ως αποτέλεσμα της σύνδεσης όλων των προηγούμενων κατηγοριών προστέθηκε μία τέταρτη, αυτή της Συνάντησης. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο Ειρηναίος Γαλανάκης συναντιούνται στο «Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος». Μια νοητή συνάντηση κοινών αξιών που διαστέλλουν το χρόνο και μετουσιώνονται σε ένα Ίδρυμα πολιτισμού και παιδείας.

Η δημιουργία του Ιδρύματος αποτέλεσε ιδέα του Ειρηναίου η οποία αφορμάται από τον θαυμασμό του για τον ηγέτη, τον επαναστάτη και τον κρητικό Ελευθέριο Βενιζέλο. Δεδομένου του θαυμασμού αυτού, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι ο Βενιζέλος αποτέλεσε ως ένα βαθμό πρότυπο για τον Ειρηναίο, επηρεάζοντας - συνειδητά ή ασυνειδητά - τις αξίες και τις πεποιθήσεις του. Με το παράδειγμά του ο Βενιζέλος ενέπνευσε τον Ειρηναίο να αγωνιστεί με πάθος, να ρισκάρει και να διεκδικήσει την υλοποίηση του δικού του οράματος, του οράματος για έναν καλύτερο κόσμο. Το παράδειγμα τους συνολικά αποτελεί σημαντική παρακαταθήκη και πηγή έμπνευσης για όλους όσους μελετούν τη ζωή, τη δράση και το έργο τους.

5. Ο Τίτλος του Σεναρίου

Ο τίτλος του σεναρίου της εφαρμογής είναι: «Βίοι Παράλληλοι». Όπως είναι φανερό ο τίτλος δεν είναι πρωτότυπος, αντιθέτως παραπέμπει στο γνωστό έργο του Πλούταρχου όπου παραλληλίζει σε συζυγίες έναν Έλληνα και έναν Ρωμαίο. Δεδομένου ότι ένας πρωτότυπος τίτλος μπορεί να κινήσει το ενδιαφέρον του χρήστη να ανακαλύψει την ιστορία που κρύβεται πίσω από αυτόν, ομοίως θεώρησα πως ένας τίτλος που παραπέμπει σε ένα κλασικό έργο της αρχαίας ελληνικής γραμματείας θα κινήσει το ενδιαφέρον προκειμένου να ανακαλύψει τη σύνδεση της παρούσας εφαρμογής με αυτό.

Η επιλογή του Πλούταρχου να αντιπαραβάλλει έναν Έλληνα κι έναν Ρωμαίο ανταποκρίνεται στο πνεύμα της εποχής που συνέδεε τον ελληνικό με τον ρωμαϊκό κόσμο (Ζουμπάκη 2002). Με αυτό το σκεπτικό θα μπορούσαμε να πούμε πως στην περίπτωση μας, ο τίτλος αφορμάται από την ιδιαιτερότητα της ελληνικής πραγματικότητας – σε αντίθεση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες - ως προς τη σύνδεση κράτους - εκκλησίας. Με τις όποιες αρνητικές εκφάνσεις και επικρίσεις δέχεται σήμερα η σχέση αυτή αποτελεί μια διαχρονική πραγματικότητα στην Ελλάδα, η οποία

εξελίχθηκε με την πάροδο του χρόνου διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας.

Τόσο ο Βενιζέλος όσο και ο Ειρηναίος, ανέπτυξαν κάποιου είδους δράση και σχετίστηκαν και με τους δύο θεσμούς, της πολιτικής και της εκκλησίας.

Η σχέση του Βενιζέλου με την εκκλησία υφίσταται σε δύο επίπεδα, το προσωπικό και το πολιτικό. Σε προσωπικό επίπεδο, όπως προκύπτει από τις σχετικές πηγές, ο Βενιζέλος ήταν ιδιαίτερα θρησκευόμενος, πίστευε στην ύπαρξη μιας ανώτερης δύναμης, προσευχόταν και συμμετείχε με κάθε ευκαιρία στον εκκλησιασμό (Αλεξάκης 2014). Στο πλαίσιο αυτό μπορούμε να ισχυριστούμε πως ως ένα βαθμό, η θρησκεία συνέβαλε στη διαμόρφωση των προσωπικών του αξιών, όπως ήταν η αγάπη για την οικογένεια, η αίσθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης και η ταπεινοφροσύνη. Σε πολιτικό επίπεδο η σχέση του με την εκκλησία ήταν πολυκύμαντη και χαρακτηρίζεται από περιόδους στενής συνεργασίας και υποστήριξης και από διαστήματα με διαφωνίες, εντάσεις και συγκρούσεις, με αποκορύφωμα το γνωστό «ανάθεμα» (Παπαδάκης 2020).

Η σχέση του Ειρηναίου με την πολιτική μπορεί να μελετηθεί σε σχέση με την προώθηση κοινωνικών ή και πνευματικών ζητημάτων. Οι παρεμβάσεις του σε θέματα που άπτονται της κεντρικής πολιτικής αποσκοπούσε κυρίως στην υποστήριξη ζητημάτων κοινωνικής πρόνοιας, δικαιοσύνης και πολιτισμού, επιδιώκοντας παράλληλα την ευθυγράμμιση των πολιτικών αποφάσεων με τη χριστιανική διδασκαλία, προωθώντας αξίες όπως η ειρήνη, η αγάπη και η συμφιλίωση.

6. Η υλοποίηση της εφαρμογής

Μετά από την ανάλυση του σκεπτικού συγγραφής του σεναρίου, θα αναφέρω εν συντομία τα στάδια υλοποίησης της εφαρμογής, προκειμένου να έχουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα για τη διαδικασία.

Σε πρώτη φάση πραγματοποίησα μια έρευνα σε σχέση με τα πρόσωπα. Επισκέφθηκα τους σχετικούς φορείς όπως το Ίδρυμα Βενιζέλου, την Μητρόπολη Κισάμου και Σέλλινου, αναζήτησα μαρτυρίες. Συγκέντρωσα βιβλιογραφία, αναζήτησα στο διαδίκτυο αρχεία εκπομπών, εγγράφων και φωτογραφιών σχετικά με του δύο άνδρες. Εστίασα σε πρώτη φάση στη ζωή τους, σε αυτό που λέμε «την προσωπική τους ματιά». Προσπάθησα να «δω» τον κόσμο μέσα από τα δικά τους μάτια. Στη συνέχεια αναζήτησα πηγές σε σχέση με το έργο και τη δράση τους. Και στις δύο περιπτώσεις η έρευνα με βοήθησε να αντλήσω τα κοινά σημεία που διατρέχουν το βίο τους συνολικά.

Αφού ολοκλήρωσα την έρευνα και μελέτησα τις σχετικές πηγές, ακολούθησε η συγγραφή του σεναρίου. Απομόνωσα κάποια γεγονότα από τη ζωή και τη δράση τους που θεώρησα ότι αποτυπώνουν και δίνουν το στίγμα του τρόπου σκέψης τους και ξεκίνησα τη συγγραφή του σεναρίου. Επιχείρησα μέσα από τα επιλεγμένα γεγονότα να αναδείξω τα κοινά σημεία που διατρέχουν το βίο τους.

Σε σχέση με την αφήγηση σκέφτηκα πως, μια γραμμική τριτοπρόσωπη αφήγηση, θα ήταν κουραστική. Έτσι αποφάσισα να «κατασκευάσω» τον κόσμο μέσα στον οποίο έλαβαν χώρα τα γεγονότα, δημιουργώντας πλασματικές ιστορίες οι οποίες θα πλαισιώναν το θέμα της κεντρικής αφήγησης. Φαντάστηκα έναν αφηγητή ο οποίος ταξιδεύει μέσα στο χρόνο. Γίνεται αυτόπτης μάρτυρας των συζητήσεων σε ένα καφενείο στο κέντρο της Αθήνας τη δεκαετία του 1920 και μετά από λίγο μεταφέρεται στη δεκαετία του 1960, στην πλατεία ενός μικρού ορεινού χωριού της Κρήτης. Με τον τρόπο αυτό θα βοηθούσα τον χρήστη να ταυτιστεί περισσότερο με την ιστορία, να ακολουθήσει τον αφηγητή στο ταξίδι του στο χρόνο. Στη συνέχεια προχώρησα στην υλοποίηση της εφαρμογής αφού πρώτα είχα δημιουργήσει ένα διάγραμμα ροής. Η λογική κατά το σχεδιασμό του διαγράμματος ήταν η ελευθερία του χρήστη κατά τη διάδρασή του με την εφαρμογή. Ακολούθως, σχεδίασα στο Adobe illustrator τις μακέτες των σελίδων που αποτελούσαν τις κατηγορίες, καθώς και το λογότυπο. Κατόπιν μετέφερα τα σχέδια στη μηχανή της Unity και προγραμμάτισα τις διαδράσεις στο Visual Studio σε γλώσσα C#. Εν συνεχεία πραγματοποίησα τις ηχογραφήσεις και κατόπιν το μοντάζ, μετέφερα τα αρχεία ήχου στη Unity όπου και έγινε η αντιστοίχιση με τις ανάλογες κατηγορίες. Τέλος, μετά την ολοκλήρωση της εφαρμογής, ακολούθησε η αξιολόγησή της από χρήστες, από τους οποίους ζήτησα να συμμετάσχουν στη διαδικασία προκειμένου να εξάγω κάποια συμπεράσματα σχετικά με την εμπειρία τους κατά τη χρήση της εφαρμογής.

7. Η αποτίμηση και αξιολόγηση

Το δείγμα των χρηστών που συμμετείχαν στην αξιολόγηση ήταν μικρό, καθώς η όλη διαδικασία καθυστέρησε και ο χρόνος μου ήταν εξαιρετικά περιορισμένος. Ωστόσο από αυτό το μικρό δείγμα των πέντε ατόμων κατάφερα να εξάγω κάποια συμπεράσματα τα οποία θα φανούν χρήσιμα σε δεύτερο χρόνο, σε πιθανές τεχνικές τροποποιήσεις - διορθώσεις.

Το πρώτο πρόβλημα που εντόπισα κατά τη χρήση της εφαρμογής ήταν αυτό της ρύθμισης του ήχου τον οποίο οι χρήστες έπρεπε να αυξομειώνουν από τα πλήκτρα του υπολογιστή. Το επόμενο που εντόπισα ήταν ότι καθυστέρησαν κατά κάποιο τρόπο να εξοικειωθούν με τις λέξεις – νοηματικούς κόμβους του παράλληλου μενού. Αρχικά πλοηγήθηκαν μέσω αυτού, σχεδόν σε όλες τις κατηγορίες και μετά άρχισαν την ακρόαση των επεισοδίων. Κατά την ακρόαση άκουσαν και οι πέντε όλα τα επεισόδια και έκαναν ερωτήσεις και παρατηρήσεις σχετικά με αυτό που άκουγαν. Ωστόσο στα βιογραφικά δεν φάνηκε να δίνουν ιδιαίτερη βάση. Ένας από τους χρήστες τα προσπέρασε. Παρακάτω, στο κεφάλαιο έξι (6) της παρούσας αναφέρεται αναλυτικά το ερωτηματολόγιο της αξιολόγησης καθώς και οι απαντήσεις των χρηστών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ

1. Γενική περιγραφή

Μέσω του σεναρίου θα γίνει προσπάθεια ανάδειξης του στόχου και του νοήματος της αφήγησης καθοδηγώντας τον χρήστη στις επιμέρους ενότητες μέχρι να καταλήξει στο τελικό μήνυμα που επιθυμώ να του επικοινωνήσω.

Το θέμα λοιπόν του σεναρίου είναι οι κοινές ιδιότητες, οι αξίες και χαρακτηριστικά δύο ανδρών, όπως αυτά εντοπίζονται στις τρεις διαφορετικές κατηγορίες: του «*Ηγέτη*», του «*Επαναστάτη*» και του «*Κρητικού*». Η τέταρτη κατηγορία, αυτή της «*Συνάντησης*» αποτελεί τη σύνδεση και το αποτέλεσμα όλων των παραπάνω. Κάθε κατηγορία εμπεριέχει κάποιο «χαρακτηριστικό» ή «αξία» το οποίο προβάλλεται μέσα από αυτοτελείς ιστορίες σε μορφή ηχογραφημένων επεισοδίων. Για παράδειγμα το χαρακτηριστικό του «*Πρωτοπόρου*» και του «*Οραματιστή*» ή η αξία της «*Αγάπης*» και της «*Ελευθερίας*» αποτελούν διαφορετικά επεισόδια. Σε όποιες από τις κατηγορίες το κείμενο του σεναρίου είναι μακροσκελές, η ιστορία χωρίζεται σε επιμέρους αριθμημένα επεισόδια.

Η κλιμάκωση του σεναρίου καταλήγει στην κατηγορία της «*Συνάντησης*» όπου παρουσιάζεται η συνολική εικόνα και το αποτέλεσμα των προηγούμενων αναφορών ως το τελικό μήνυμα που η εφαρμογή φιλοδοξεί να επικοινωνήσει στον χρήστη. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της διά-δράσης ο χρήστης έχει τη δυνατότητα να ξεκινήσει και από την τέταρτη κατηγορία της «*Συνάντησης*», αποκρυσταλλώνοντας σταδιακά τη συνολική εικόνα της κοινής πορείας των δύο ανδρών, μετακινούμενος μέσα στις ιστορίες. Το ίδιο ισχύει και πριν. Έτσι η πλοήγηση στην εφαρμογή και η κλιμάκωση του σεναρίου μπορεί να αναγνωστεί και αντίστροφα.

Τέλος, οι βιογραφίες των δύο ανδρών που βρίσκονται στην αρχική σελίδα της εφαρμογής, δεν αποτελούν μέρος του σεναρίου με την έννοια ότι δεν συμμετέχουν στη διάδραση μέσα από κατηγορίες. Ωστόσο, λειτουργούν ως βοηθητικό εργαλείο προκειμένου ο χρήστης να ενημερωθεί σχετικά με τη ζωή και τη δράση των πρωταγωνιστών συμβάλλοντας έτσι στην ομαλή εισαγωγή στην εφαρμογή και στην πληρέστερη κατανόηση του περιεχομένου.

2. Τα Κείμενα του Σεναρίου

- Ειρηναίος Γαλανάκης – Βιογραφικό

Απόσπασμα της βιογραφίας του Ειρηναίου Γαλανάκη από την ιστοσελίδα του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος»

«Γεννήθηκε στο Νεροχώρι Αποκορώνου Χανίων το 1911. Φοίτησε στο Ιεροδιδασκαλείο Αγίας Τριάδος Κρήτης και στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Παρακολούθησε μαθήματα Θεολογίας και Κοινωνιολογίας σε μεταπτυχιακό επίπεδο στα καθολικά Πανεπιστήμια Λίλλης και Παρισίων, καθώς και στο Πανεπιστήμιο της Φρανκφούρτης.

Το 1946 χειροτονήθηκε, και τον Δεκέμβριο του 1957 εξελέγη από την Ιερά Επαρχιακή Σύνοδο της Εκκλησίας Κρήτης Επίσκοπος Κισάμου και Σελίνου. Το 1962, προήχθη σε Μητροπολίτη.

Στη διάρκεια της αρχιερατείας του ιδρύθηκαν και οικοδομήθηκαν μαθητικά οικοτροφεία σε όλες τις κωμοπόλεις της Μητρόπολής του, τεχνικές σχολές, οικοκυρική σχολή, γηροκομείο-θεραπευτήριο, σχολείο κωφαλάλων, κέντρο αγροτικής ανάπτυξης, τυροκομείο, τυπογραφείο, πνευματικά κέντρα και η Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης. Επίσης, λειτούργησαν σύλλογοι και εργαστήρια χειροτεχνίας γυναικών σε όλα σχεδόν τα χωριά της μητρόπολης, οικοτροφείο φοιτητή στην Αθήνα, φιλαρμονική και ωδείο.

Αντιτάχθηκε στο δικτατορικό καθεστώς του 1967, και το 1971 τοποθετήθηκε Μητροπολίτης Γερμανίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Επί αρχιερατείας του (1972-1980) αναγνωρίστηκε η ελληνορθόδοξη μητρόπολη Γερμανίας ως τρίτη επίσημη Εκκλησία στη χώρα (1974). Τον Φεβρουάριο του 1981 ο Μητροπολίτης Ειρηναίος επέστρεψε στη Μητρόπολη Κισάμου και Σελίνου, μετά από πολύμηνες αγωνιστικές κινητοποιήσεις των κατοίκων των δύο επαρχιών.

Ο Μητροπολίτης Ειρηναίος, ο οποίος έχει χαρακτηριστεί «οραματιστής και πραγματοποιός», σε όλη τη διάρκεια της αρχιερατείας του ανέπτυξε πλήθος καινοτόμων πρωτοβουλιών για την Εκκλησία και την Κοινωνία. Διαδραμάτισε αποφασιστικό ρόλο στην ίδρυση και οργάνωση της μεγάλης ναυτιλιακής εταιρείας ANEK (Ανώνυμη Ναυτιλιακή Εταιρεία Κρήτης), που υπήρξε η πρώτη εταιρεία λαϊκής βάσης της χώρας. Οραματίστηκε, ίδρυσε και διετέλεσε πρόεδρος σε μια σειρά από αναπτυξιακές εταιρείες και πνευματικά ιδρύματα: Εταιρεία Ανάπτυξης Αποκορώνου,

Εταιρεία Ανάπτυξης Σελίνου, Ανώνυμη Ναυτιλιακή Εταιρεία Νότου, Κοινωφελές Ίδρυμα «Αγία Σοφία», Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» στο οποίο ήταν και ισόβιος πρόεδρος. Προς τιμήν του, σε ειδική τελετή τον Αύγουστο του 2007, το κτίριο επιστημονικών και διοικητικών υπηρεσιών του Ίδρυματος ονομάστηκε Μέγαρο «Μητροπολίτης Ειρηναίος Γαλανάκης». Ο Μητροπολίτης Ειρηναίος απεβίωσε σε ηλικία 102 ετών στις 30 Απριλίου 2013 αφού προηγουμένως είχε παραιτηθεί από τα καθήκοντά του».

- **Ελευθέριος Βενιζέλος – Βιογραφικό**

Απόσπασμα της βιογραφίας του Ελευθερίου Βενιζέλου από την ιστοσελίδα του Εθνικού Ίδρυματος Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος»

«Γεννήθηκε στην τουρκοκρατούμενη Κρήτη το 1864. Στα νεανικά του χρόνια η οικογένειά του κατέφυγε στην Ελλάδα, καθώς ο πατέρας του υφίστατο τις συνέπειες της επαναστατικής του δράσης. Μετά την αποφοίτησή του από τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών άσκησε τη δικηγορία στα Χανιά αλλά σύντομα τον απορρόφησε η πολιτική ως μέλος της φιλελεύθερης παράταξης.

Οι ηγετικές και πολιτικές του ικανότητες αναδείχθηκαν κατά την επανάσταση του 1897. Την περίοδο της Κρητικής πολιτείας (1898-1912) συνέβαλε στη διαμόρφωση του Κρητικού Συντάγματος, συγκρούστηκε με τον Αρμοστή πρίγκηπα Γεώργιο για τις φιλελεύθερες αρχές του, κατέφυγε σε ένοπλη επανάσταση στο Θέρισσο (1905) και πέτυχε την αντικατάσταση του Αρμοστή. Στις μετέπειτα προσπάθειές του για ένωση με την Ελλάδα ισορροπούσε με ευελιξία ανάμεσα στην τόλμη και στη μετριοπάθεια.

Το 1910 έληξε ο ρόλος του στα πολιτικά πράγματα της Κρητικής πολιτείας, όταν ανέλαβε την πρωθυπουργία στην Ελλάδα και συγκρότησε το “Κόμμα των Φιλελευθέρων”. Υπήρξε ο πρωτεργάτης της πολιτικής και οικονομικής ανόρθωσης της Ελλάδας και της νικηφόρας έκβασης των Βαλκανικών Πολέμων (1912-1913).

Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ήρθε σε ρήξη με το στέμμα αλλά με κόστος τον Εθνικό Διχασμό (1915-1917) επέβαλε την πολιτική του, για είσοδο της χώρας στον πόλεμο, στο πλευρό των Συμμάχων. Η Ελλάδα ανταμείφθηκε για τη συμβολή της με την παραχώρηση της Αρμοστείας της Σμύρνης (1919).

Στις κρίσιμες εκλογές του Νοεμβρίου 1920 ο Βενιζέλος ηττήθηκε, αποσύρθηκε από την πολιτική, για να επιστρέψει μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922. Με δύο ριζοσπαστικές πρωτοβουλίες του (1923) -την υποχρεωτική ανταλλαγή Ελλήνων και

Τούρκων και τη Συνθήκη της Λωζάννης, που καθόρισε τα σύνορα ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία- άλλαξε τον προσανατολισμό της ελληνικής πολιτικής και έβαλε τα θεμέλια της ειρηνικής ανάπτυξης. Η τελευταία τετραετία της διακυβέρνησής του (1928-1932) ήταν περίοδος σταθερότητας και δημιουργίας. Κορυφαία επιτυχία το ελληνοτουρκικό σύμφωνο φιλίας (1930). Το τέλος της σταδιοδρομίας του σηματοδεύτηκε από την απόπειρα κατά της ζωής του (Ιούνιος 1933) και το αποτυχημένο κίνημα του Μαρτίου 1935. Αυτοεξορίστηκε στο Παρίσι, όπου πέθανε στις 18 Μαρτίου 1936».

- Ειρηναίος - Ο Ηγέτης Οραματιστής

Επεισόδιο : «Ο ιπότης του σταυρού»

Ο Ειρηναίος έλεγε πως : «οι μεγάλοι δρόμοι των λαών δε χαράσσονται με πεζά κυβερνητικά προγράμματα. Χαράσσονται από εκείνους που είναι οραματιστές και γενναίοι. Κι από την Κρήτη δεν έλειψαν ποτέ οι οραματιστές».

8 Δεκεμβρίου 1957

Θυμάμαι να στέκομαι στο δυτικό προαύλιο του Μητροπολιτικού ναού του Αγίου Σπυριδώνου στην Κίσαμο, μπροστά από τη μεγάλη είσοδο. Ο κόσμος έχει γεμίσει ασφυκτικά το εσωτερικό του ναού. Ο νέος επίσκοπος, ο Κισσάμου και Σελίνου Ειρηναίος εκφωνεί αυτή τη στιγμή τον ενθρονιστικό λόγο του...

- *«Είναι μεγάλη η τιμή (λέει) μα και μεγάλη η ευθύνη να κάνει κανείς την καρδιά του γέφυρα για να κατεβαίνει ο θεός στους ανθρώπους κι οι άνθρωποι για ν' ανεβαίνουν στον θεό».*

Η κάθε του λέξη, η κάθε του φράση φανέρωνε το όραμά του για έναν καλύτερο κόσμο και την αίσθηση μιας ευρύτερης αποστολής, η οποία συλλογικοποιείται ως ένας κοινός στόχος που η ευθύνη για την επίτευξη του μας αφορά όλους. Κατά τη διάρκεια της ποιμαντορίας του επανερχόταν συνεχώς στην ευρύτερη αποστολή της εκκλησίας:

- *«Η αποστολή της εκκλησίας δεν είναι μέσα στους τέσσερις τοίχους των ναών ούτε στα νεκροταφεία. (...) Η εκκλησία έχει χρέος να εργαστεί και να πρωτοστατήσει στην οικοδομή ενός καλύτερου κόσμου, προτείναμε κι εμείς μια άλλη επανάσταση : την επανάσταση των συνειδήσεων την αφύπνιση και αποκατάσταση του φθαρμένου ανθρώπου (...) Εποχές και καταστάσεις που χαρακτηρίζονται σαν κρίση και αδιέξοδο πολιτισμού, δεν θεραπεύονται μόνο με οικονομικές και κοινωνικές επαναστάσεις,*

πρόσκαιρες και εφήμερες, τυραννικές και αντιφατικές, αλλά υπερνικούνται με μεγάλες αναγεννητικές δημιουργίες που ξεκινούν από τα βάθη του ανθρώπου, από τη συνείδηση του, συλλογικοποιούνται σε ομαδική παγκόσμια συνείδηση.(...) Ο Σωκράτης πίστευε ότι ο άνθρωπος μόνο εάν επέστρεφε στο βάθος του εαυτού του θα έβρισκε εκεί ασφαλείς οδηγούς αστέρες για τον ηθικό του προσανατολισμό. Επιστροφής και ανάπλασης του κόσμου και του ανθρώπου».

Ο Ειρηναίος συχνά αναζητά στο παρελθόν και στα παιδικά του βιώματα αυτή τη σπίθα που γέννησε μέσα του την επιθυμία να αλλάξει τον κόσμο. Πώς γεννήθηκε αυτό το όραμα για έναν καλύτερο κόσμο; Ίσως να έγινε μέσα από προσωπικές αξίες, διαμορφωμένες από τις ιστορίες και τους θρύλους του τόπου που μεγάλωσε, την ενδοχώρα της ορεινής Κρήτης. Όπως ο ίδιος διηγείται:

- *«Στα πρώτα παιδικά μου χρόνια ήθελα να γίνω ήρωας του πολέμου σαν εκείνους, που μας έλεγαν τα παραμύθια και οι ιστορίες του χωριού μου. Στα χρόνια εκείνα ζούσαν ακόμη ολόγυρα μας οι «Καπετάνιοι» των Επαναστάσεων και των αγώνων της ελευθερίας του νησιού μας. Οι ιστορίες των γονιών και των γερόντων μας ήταν γεμάτες από τα «βάσανα των χριστιανών» και τους θρύλους των πολέμων, κι όλα αυτά ξυπνούσαν μέσα στην ψυχή μου την εικόνα του ήρωα και του πολεμάρχη. Ήθελα να πολεμήσω και να γίνω μεγάλος... Αργότερα στα εφηβικά μου χρόνια ήθελα το ίδιο, να γίνω αγωνιστής και λυτρωτής άλλων, μα στην πνευματική σφαίρα της ζωής. Το όνειρο της θυσίας και της αφιέρωσης μου... Να γίνω ένας Ιππότης του Σταυρού. Να γίνω αγωνιστής, μα με το σπαθί τού Χριστού».*

Το όραμά του ωστόσο για έναν καλύτερο κόσμο προσέκρουε στις παγιωμένες αντιλήψεις και διαστρεβλώσεις σχετικά με τον ρόλο της εκκλησίας και των θρησκευτικών λειτουργιών. Προκειμένου να υπηρετήσει τις πραγματικές αξίες του χριστιανισμού και να επικοινωνήσει τον φιλοσοφικό του λόγο, έπρεπε να γκρεμίσει το παλιό οικοδόμημα και να χτίσει το όραμά του σε νέες βάσεις.

- *«Σιγά-σιγά ανακάλυπτα, έστω και ψηλαφιστά, πώς ό Χριστός άπλωνε μπροστά μας μια πλατιά σκέψη και μια όμορφη ζωή. Οι θεολόγοι δάσκαλοι μου όμως στη γενικότητα των, είχαν κτίσει -τουλάχιστον ως τότε- μέσα στην ψυχή μου ένα στενόψυχο οικοδόμημα κι έπρεπε να το γκρεμίσω και να κτίσω στη θέση του ένα άλλο πλειό μεγάλο.(...) Ο θεός ήταν ένας σκληρός αφέντης, πού δεν έκανε τίποτε άλλο παρά να αναγέρνει με μία βαθιά κουτάλα τα καζάνια των κολασμένων. Η αρετή έταυτίζετο με την*

υποκρισία κι η Χριστιανική διδασκαλία γινότανε με τέτοιο τρόπο που σου βγάζε άχρηστα όλα τα δώρα που μας χαρίζει ο θεός(...)'Αλήθεια. Να 'ζέραν τι κακό κάνουν κείνοι που μιλούν για το θεό μ' ένα στενό κι αδέξιο τρόπο... Γιατί τα μεγάλα και τα έξοχα πράγματα πρέπει και να εκφράζονται και να ερμηνεύονται μ' ένα ανάλογο, μεγαλειώδη τρόπο, για να μη χάνουν το μεγαλείο τους. Σιγά-σιγά όμως με τη μάθηση και την ηλικία μου έβλεπα πως ο αληθινός θεός δε μπορούσε να είναι τέτοιος που μου Τον παρίσταναν. Έτσι άρχισε μέσα στην ψυχή μου ένας πόλεμος για το θεό, μόνο και μόνο από αναζήτηση και νοσταλγία του αληθινού θεού.(...) Ύστερα η Ιεροσύνη είχε εμπνευσθεί μέσα μου με την ιδανικότερη μορφή της και φοβόμουνα αυτό που έβλεπα τριγύρω μου: την πεζότητα και την επαγγελματικότητα του ράσου. (...) Η ιεροσύνη είναι μία μεγάλη ποίηση και μία μεγάλη πράξη, όταν όμως περνά από μικρές και κακορίζικες ψυχές, μοιραία θα φανεί κι αυτή μικρή και κακορίζικη».

- Κείμενο αναδύομενου παραθύρου:

{Ο Μητροπολίτης Ειρηναίος, ο οποίος έχει χαρακτηριστεί «οραματιστής και πραγματοποιός», σε όλη τη διάρκεια της αρχιερατείας του ανέπτυξε πλήθος καινοτόμων πρωτοβουλιών για την Εκκλησία και την Κοινωνία. Διαδραμάτισε αποφασιστικό ρόλο στην ίδρυση και οργάνωση της μεγάλης ναυτιλιακής εταιρείας ANEK (Ανώνυμη Ναυτιλιακή Εταιρεία Κρήτης), που υπήρξε η πρώτη εταιρεία λαϊκής βάσης της χώρας. Οραματίστηκε, ίδρυσε και διετέλεσε πρόεδρος σε μια σειρά απο αναπτυξιακές εταιρείες και πνευματικά ιδρύματα: Εταιρεία Ανάπτυξης Αποκορώνου, Εταιρεία Ανάπτυξης Σελίνου, Ανώνυμη Ναυτιλιακή Εταιρεία Νότου, Κοινοφελές Ίδρυμα «Αγία Σοφία», Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος».

- **Βενιζέλος - Ο Ηγέτης Οραματιστής**

Επεισόδιο : «Η Αριστοτελική Αρχή»

Πλατεία Συντάγματος, 5 Σεπτεμβρίου 1910

Χιλιάδες κόσμου έχει συγκεντρωθεί σε μια μεγαλειώδη πολιτική συγκέντρωση. Στέκομαι ανάμεσα στο πλήθος που με επιδοκimasίες και ζητωκραυγές υποδέχεται έναν νέο πολλά υποσχόμενο πολιτικό, τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

Εκφωνώντας τον πρώτο του λόγο προς τον λαό των Αθηνών αναφέρει:

Βενιζέλος: – Οι εκλογείς εκλήθησαν προς συγκρότησιν διπλής αναθεωρητικής Βουλής...

Ο Λαός από κάτω φωνάζει: – Συντακτική θέλουμε. Συντακτική.

Ο Βενιζέλος επιμένει: – *Επαναλαμβάνω. Διπλής αναθεωρητικής Βουλής.*

Ο Λαός φωνάζει ξανά: – *Συντακτική!*

Βενιζέλος ξαναλέει: – *Είπα! Αναθεωρητικής!*

Και μετά σιγή...

Από εκείνη την ώρα η Ελλάδα είχε κυβερνήτη. Δεν τον ανακήρυξε η φωνή, αλλά η σιωπή του λαού. Η κάθε του λέξη, η κάθε του φράση φανέρωνε το όραμα του για μια Ελλάδα μεγάλη και ισχυρή με κύρος και αξιοπιστία στη διεθνή σκηνή η οποία θα σταθεί αντάξια της ιστορίας της. Όπως ο ίδιος ισχυριζόταν, μέσον επίτευξης αυτού του οράματος ήταν η άσκηση της πολιτικής με γνώμονα πάντα το κοινό συμφέρον, αυτό που ο Αριστοτέλης ονόμαζε «κοινό καλό». Και σήμερα, στην πρώτη του ομιλία εδώ, στην πλατεία Συντάγματος θα δώσει το στίγμα της πολιτικής του σκέψης, επηρεασμένης σαφώς από την Αριστοτελική Αρχή. Στο λόγο του αναφέρει:

- *«Προ είκοσι τριών αιώνων ο αθάνατος Σταγειρίτης, φιλοσοφών επί της ουσίας των πολιτευμάτων, διατύπωσε δι' ολίγων λέξεων τον χαρακτήρα και το γνώρισμα των ορθών πολιτευμάτων (...) και των παρεκβατικών πολιτευμάτων (...). Η ιθύνουσα την πολιτείαν μου κεντρική αρχή, είναι ότι ο πολιτικός ανήρ οφείλει να έχει γνώμονα πάσης αυτού πράξεως το κοινόν συμφέρον, και εις συμφέρον τούτο να υποτάσσει άνευ τίνος ενδοιασμού το συμφέρον του κόμματος εις το οποίον ανήκει και των μελών του κόμματος τούτου».*

Ο Βενιζέλος κράτησε το λόγο του και σε όλη την πολιτική του διαδρομή δεν παρέκκλινε ποτέ από την Αριστοτελική Αρχή. Η φιλελεύθερη πολιτική του ταυτότητα και οι ελευθερίες που απορρέουν από αυτήν, θεωρούσε πως είναι το μέσο επίτευξης της Αριστοτελικής Αρχής. Έλεγε πως:

- *«Όλοι οι αληθινοί φιλελεύθεροι, όσοι εμπνέονται από τας αρχάς, τας οποίας προκήρυξα από της πρώτης ημέρας της αφίξεώς μου εις Αθήνας προ δέκα ετών, και θέτουν επομένως το κοινόν συμφέρον της Χώρας υπεράνω του κομματικού, θα εγκρίνουν την ενέργειάν μου. Δια τους άλλους δεν ενδιαφέρομαι».*

Την προσήλωση στην Αριστοτελική Αρχή, επικαλούνταν κάθε φορά που ασκούσε κριτική από το βήμα της Βουλής και θεωρούσε πως η άσκηση πολιτικής με γνώμονα το κομματικό ή ατομικό συμφέρον θα έχει καταστροφικές συνέπειες για τη χώρα. Σε μια τέτοια ομιλία ανέφερε:

- «Η προσήλωση στο γενικό ή κοινό συμφέρον είναι αναγκαία προϋπόθεση για την επιβίωση της χώρας και χωρίς αυτή δεν δυνάμεθα να σωθούμε και τίποτα καλό μην περιμένετε. Τα πολιτικά κόμματα θα φέρωσι τότε τη χώραν εις την καταστροφήν και θα οδηγήσουν αυτήν εις την υποδούλωσιν μιας δικτατορίας.(...)».

- «Η υπ' εμέ Κυβέρνησις απέβλεψεν αποκλειστικώς εις τα γενικά συμφέροντα, μη στρέψασα την προσοχήν της ούδ' επ' ελάχιστον εις το Κόμμα. Διότι η εξυπηρέτησις των κομματικών συμφερόντων από τας παλαιότερας Κυβερνήσεις εν Ελλάδι είναι η οδηγήσασα την χώραν εις την αθλιότητα (...)».

Ο Βενιζέλος πίστευε πως το καθήκον τήρησης της αριστοτελικής αρχής στην περίπτωση της δημοκρατίας αφορά όλους τους πολίτες και όχι μόνο τους πολιτικούς. Επιβάλλει δηλαδή, σε κάθε πολιτική οντότητα, να λειτουργεί σύμφωνα με το κοινό συμφέρον, θυσιάζοντας το ατομικό ή ταξικό.

Κείμενο αναδυόμενου παραθύρου

{Το 1910 έληξε ο ρόλος του στα πολιτικά πράγματα της Κρητικής πολιτείας, όταν ανέλαβε την πρωθυπουργία στην Ελλάδα και συγκρότησε το “Κόμμα των Φιλελευθέρων”. Υπήρξε ο πρωτεργάτης της πολιτικής και οικονομικής ανόρθωσης της Ελλάδας και της νικηφόρας έκβασης των Βαλκανικών Πολέμων (1912-1913).}

- Ειρηναίος – Ο Ηγέτης Πρωτοπόρος

Επεισόδιο : «Η γυναίκα»

Κίσσαμος, Ιούνιος 1964

Η ζωή στην επαρχία τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια ήταν δύσκολη, γεγονός που θα οδηγήσει μεγάλο μέρος του αγροτικού πληθυσμού στις πόλεις αναζητώντας εργασία ενώ πολλοί είναι αυτοί που θα μεταναστεύσουν στο εξωτερικό. Όσοι θα παραμείνουν στα χωριά τους θα ασχοληθούν με την ύπαιθρο, ενώ τα παιδιά και ειδικά τα κορίτσια θα δουλεύουν στα χωράφια σταματώντας το σχολείο πολύ νωρίς, ήδη απ' το δημοτικό.

Ο νέος Επίσκοπος Κισάμου και Σελίνου Ειρηναίος, που έχει αναλάβει καθήκοντα από το 1957, αρχίζει να επισκέπτεται ανελλιπώς όλα τα χωριά της ορεινής ενδοχώρας προκειμένου να διαπιστώσει ιδίως όμμασι τα προβλήματα των αγροτών. Πρώτο μέλημα του είναι να διευκολύνει τα παιδιά -και ειδικά τα κορίτσια- να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς οι περισσότερες οικογένειες θεωρούσαν περιττό τα κορίτσια τους να φοιτήσουν στο γυμνάσιο. Παράλληλα, το

γεγονός ότι δεν υπήρχε καθημερινή συγκοινωνία και ούτε χρήματα για να νοικιάσουν σπίτι στην πόλη, δυσκόλευε ακόμα περισσότερο τα πράγματα. Η απόφασή του να ιδρύσει οικοτροφεία σε όσες περιοχές των επαρχιών Κισάμου και Σελίνου υπήρχαν γυμνάσια έδωσε τη δυνατότητα σε όλα τα κορίτσια να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς και να εισαχθούν στην τριτοβάθμια.

Η Ναυσικά με την Ελένη επιστρέφουν σήμερα στο χωριό τους. Είναι τέλη Ιουνίου και ο πρώτος καύσωνας του καλοκαιριού τις βρήκε στο λεωφορείο της επιστροφής. Μετά την ολοκλήρωση των μαθημάτων μαζέψαν τα πράγματα τους από το οικοτροφείο και αποχαιρέτησαν για τελευταία φορά το αγαπημένο τους δωματάκι που τις φιλοξένησε έξι ολόκληρα χρόνια. Ήταν τα πρώτα κορίτσια που μπήκαν στο νέο κτήριο του οικοτροφείου προκειμένου να φοιτήσουν στο γυμνάσιο και η αγωνία τους τότε ήταν μεγάλη. Ήταν παιδιά και πρώτη φορά έφευγαν από το χωριό!

Το λεωφορείο του ΚΤΕΛ Χανίων σταμάτησε στη διασταύρωση του αμαξωτού δρόμου και η Ναυσικά με την Ελένη αποβιβάστηκαν φορτωμένες με βαλίτσες και δυο δέματα με βιβλία. Αριστερά τους βρισκόταν ο ανηφορικός αγροτικός δρόμος που οδηγούσε στο μικρό ορεινό χωριό στην ενδοχώρα των Χανίων. Λεωφορείο δεν ανεβαίνει εκεί. Σ' αφήνει στον κεντρικό δρόμο και ανηφορίζεις με τα πόδια, διαδρομή περίπου 30 λεπτών. Η Ελένη, φαίνεται αγανακτισμένη:

- ΕΛΕΝΗ: Άντε πάλι να ανέβουμε εκεί πάνω, τέρμα θεού! Πώς θα αντέξω πάλι εδώ όλο το καλοκαίρι; Παναγία μου να βγουν τα αποτελέσματα των εξετάσεων να φύγω από εδώ!

- ΝΑΥΣΙΚΑ: Αμάν μωρέ Ελένη! Δεν βαρέθηκες κάθε χρόνο να λες τα ίδια; Εμένα πάντως μου έλειψε το χωριό.

- ΕΛΕΝΗ: Ε τότε να μείνεις εδώ! Δεν σου υπόσχομαι πως θα έρχομαι να σε βλέπω.

- ΝΑΥΣΙΚΑ: Δεν λες πάλι καλά που καταφέραμε να πάμε στο γυμνάσιο; Φαντάζεσαι να μην υπήρχε το οικοτροφείο πού θα μέναμε;

- ΕΛΕΝΗ: Δεν ξέρω εσύ τι θα έκανες εγώ πάντως εδώ δεν θα καθόμουν.

Το καφενείο ξεπροβάλλει στην είσοδο του χωριού στο τέλος του χωματόδρομου. Ένα μακρόστενο κτίσμα με πράσινη τρίφυλλη ξύλινη πόρτα και μακρόστενα παράθυρα δεξιά και αριστερά. Απέναντι από την είσοδο, κρεμασμένη στον τοίχο, η φωτογραφία του Βενιζέλου. Δεν υπήρχε καφενείο ή σπίτι στη Κρήτη χωρίς έστω μια φωτογραφία

του Βενιζέλου. Το καφενείο ήταν το κέντρο της κοινωνικής ζωής του χωριού, η μικρή Βουλή όπως την αποκαλούσαν. Εκεί γινόταν όλες οι φλογερές πολιτικές συζητήσεις εκεί γινόταν οι προεκλογικοί αγώνες των υποψηφίων βουλευτών. Γυναίκες δεν καθόταν ποτέ στο καφενείο. Μόνο η Ελπίδα, η γυναίκα του καφετζή φαινόταν που και που πίσω από τον πάγκο να ετοιμάζει κανένα μεζέ. Η Ναυσικά με την Ελένη φτάνουν σκασμένες στο τέλος του χωματόδρομου, έξω από το καφενείο. Μπροστά στην αυλή δύο ηλικιωμένοι απολαμβάνουν τη θερινή ραστώνη. Ο Μανώλης, ο μεσόκοπος καφετζής του χωριού, διαβάζει εφημερίδα ενώ ο μπάρμπα Αντώνης δίπλα του έχει αποκοιμηθεί από ώρα πάνω στη μαγκούρα του. Εδώ ο χρόνος φαίνεται να έχει σταματήσει και η καθημερινότητα κυλάει αργά στους δικούς της ρυθμούς.

Ο Μανώλης σηκώνει το βλέμμα του από την εφημερίδα και τις καλωσορίζει.

- ΜΑΝΩΛΗΣ: *Καλώς τις κοπελιές, καλώς ορίσατε! Έκλεισε το γυμνάσιο;*
- ΝΑΥΣΙΚΑ: *Ναι, θείε Μανώλη, χτες κλείσαμε.*
- ΜΑΝΩΛΗΣ: *Μπράβο Ναυσικά! Ε, άντε με το καλό και σε ανώτερα!*
- ΝΑΥΣΙΚΑ: *Αμήν!*

Με την κουβέντα ξύπνησε ο μπάρμπα Αντώνης, μα μέχρι να καλοκαταλάβει τι γίνεται τα κορίτσια απομακρύνθηκαν.

- ΜΠΑΡΜΠΑ ΑΝΤΩΝΗΣ: *Ποιος ήτανε μωρέ Μανώλη;*
- ΜΑΝΩΛΗΣ: *Η Ελένη και η Ναυσικά. Κλείσανε τα σχολεία και ήρθαν από το Καστέλι.*
- ΜΠΑΡΜΠΑ ΑΝΤΩΝΗΣ: *Μα τι θα κάμουνε μωρέ Μανώλη, οι κοπελιές τα γράμματα; Να κάτσουνε στο σπίτι τους, να βοηθήνε τους γονιούς τους, και όταν έρθει ώρα με το καλό να κάνουνε οικογένεια.*
- ΜΑΝΩΛΗΣ: *Δεν είναι έτσι μπάρμπα Αντώνη, ο Ειρηναίος όταν ήρθε στο χωριό άλλα μας είπε, δεν θυμάσαι;*

Ο Ειρηναίος προσπάθησε με όλες του τις δυνάμεις να βελτιώσει τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία της εποχής. Οι απόψεις του ήταν εξαιρετικά πρωτοποριακές για τα δεδομένα των μικρών ορεινών χωριών της Κρήτης. Όπως έλεγε ο ίδιος:

- *«Ο Αδάμ είναι πλήλιος μα η Εύα είναι από καλύτερο υλικό και δεν φτιάχτηκε ούτε από το κεφάλι ούτε από τα πόδια αλλά από τα πλευρά και είναι συμβολισμός*

ισότητας των δύο φίλων. (...) Είναι καμωμένη να μεγαλουργεί μέσα στην αγάπη και κάθε έργο και ανέβασμα της πρέπει να ξεκινά από αυτήν την ιδιορρυθμία της. (...) Φταίει ή «ανδρική» νοοτροπία μας για τα πρόβλημα της γυναίκας και γενικά ο πολιτισμός μας. Γιατί παρόλο που ισχυριζόμαστε πως τάχα η γυναίκα είναι σήμερα ελεύθερη και «χειραφετημένη», στο βάθος παραμένει ακόμη σκλάβο αντιλήψεων και καταστάσεων που δεν είναι σύμφωνες ούτε με την αξία της, ούτε με τον προορισμό της».

- Κείμενο αναδυόμενου παραθύρου

{Στη διάρκεια της αρχιερατείας του ιδρύθηκαν και οικοδομήθηκαν μαθητικά οικοτροφεία σε όλες τις κωμοπόλεις της Μητρόπολής του, τεχνικές σχολές, οικοκυρική σχολή, γηροκομείο-θεραπευτήριο, σχολείο κωφαλάλων, κέντρο αγροτικής ανάπτυξης, τυροκομείο, τυπογραφείο, πνευματικά κέντρα και η Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης. Επίσης, λειτούργησαν σύλλογοι και εργαστήρια χειροτεχνίας γυναικών σε όλα σχεδόν τα χωριά της μητρόπολης, οικοτροφείο φοιτητή στην Αθήνα, φιλαρμονική και ωδείο.}

- **Βενιζέλος Ο Ηγέτης Προτοπόρος**

Επεισόδιο 1 : «Η φεμινίστρια»

Αθήνα Ιούλιος 1929

Το καφενείο του «Ζαχαράτου» στην πλατεία Συντάγματος σφύζει από κόσμο. Τα στρογγυλά μαρμάρινα τραπεζάκια απλώνονται από άκρη σε άκρη στη πλατεία και οι θαμώνες -στη πλειοψηφία τους άνδρες- απολαμβάνουν τον πρωινό τους καφέ. Ο Ανδρέας με τον Κώστα κάθονται στο συνηθισμένο τραπέζι, δίπλα από την είσοδο του καφενείου. Τα τελευταία δύο χρόνια εργάζονται στο κέντρο της Αθήνας και ο πρωινός καφές πριν τη δουλειά αποτελεί καθημερινή συνήθεια. Απόφοιτοι και δύο της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, εξασφάλισαν προ διετίας μια θέση στο νέο-ιδρυθέν τμήμα του Υπουργείου Δημοσίων Συγκοινωνιών. Όπως φαίνεται, ο αστικός εκσυγχρονισμός που προωθούσαν τα τελευταία χρόνια οι βενιζελικές κυβερνήσεις δημιούργησε την ανάγκη πρόσληψης εξειδικευμένου προσωπικού, ενώ παράλληλα άλλαξε τη φυσιογνωμία της πόλης. Ο Κώστας πίνει τον καφέ του και χαζεύει του περαστικούς. Σκέφτεται πως ο Ιούλιος στην Αθήνα έχει γίνει πλέον ανυπόφορος.

- ΚΩΣΤΑΣ: *Ανδρέα, δεν κανονίζουμε να φύγουμε για καμιά βδομάδα; Δεν αντέχεται πλέον η Αθήνα! Πάμε στην Εύβοια, στην αδερφή μου, να κάνουμε και κανένα μπάνιο βρε παιδί μου!*

Καθώς δεν παίρνει απάντηση κοιτάει τον Ανδρέα. Φαίνεται απορροφημένος στην εφημερίδα του.

- ΚΩΣΤΑΣ: *Τι διαβάξεις;*

Ο Κώστας ανασηκώνεται και ρίχνει μια κλεφτή ματιά στην εφημερίδα του Ανδρέα. Καταφέρνει να διακρίνει τα μεγάλα γράμματα του τίτλου:

«Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΣΥΜΦΩΝΟΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗΝ ΨΗΦΟΥ ΕΙΣ ΤΑΣ ΓΥΝΑΙΑΚΑΣ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΔΗΜΟΤΙΚΑΣ ΕΚΛΟΓΑΣ. ΜΑΚΡΑ ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ.»

- ΚΩΣΤΑΣ: *Ο Βενιζέλος δίνει ψήφο στις γυναίκες; Μπράβο, καιρός ήταν!*
- ΑΝΔΡΕΑΣ: *Τι μπράβο μωρέ Κώστα; Είσαι στα καλά σου; Θα ψηφίζουν οι γυναίκες, το καταλαβαίνεις; Το είδαμε κι αυτό...!*
- ΚΩΣΤΑΣ: *Κάτσε βρε Ανδρέα, γιατί όχι;*
- ΑΝΔΡΕΑΣ: *Την τελευταία δεκαετία, με τις φιλελεύθερες μαρσούφες του Βενιζέλου τις είδαμε να σπουδάζουν, να δουλεύουν, να οργανώνονται σε σωματεία, να εκδίδουν εφημερίδες, ακόμα και να πίνουν καφέ στις πλατείες! Στο σπίτι ποιος θα κάθετε; Τα παιδιά ποιος θα τα μεγαλώνει; Τους γονείς ποιος θα του κοιτάζει; Εγώ;*
- ΚΩΣΤΑΣ: *Ανδρέα, ο κόσμος προχωράει. Εξάλλου μια χαρά τα κατάφεραν μέχρι τώρα. Και τις σπουδές τους ολοκλήρωσαν και στην αγορά εργασίας εντάχθηκαν και την οικογένεια τους στήριξαν. Γιατί όχι και να συμμετέχουν και στην εκλογή εκπροσώπων.*
- ΑΝΔΡΕΑΣ: *Κώστα σοβαρέψου! Τι καταλαβαίνουν οι γυναίκες από πολιτική; Έτσι που το πας σε λίγο θα μας πεις πως πρέπει να τις βάλουμε και στη Βουλή!*
- ΚΩΣΤΑΣ: *Μια χαρά μου ακούγεται! Είδαμε και αυτούς που είχαμε ως τώρα!*
- ΑΝΔΡΕΑΣ: *Όχου μωρέ Κώστα!*

Οι πολιτικές συζητήσεις και οι αντιπαραθέσεις είναι σφοδρές, καθώς ο προοδευτικός χαρακτήρας των μεταρρυθμίσεων που προωθούσαν οι βενιζελικές κυβερνήσεις επέδρασαν καταλυτικά στις δομές της ελληνικής κοινωνίας του Μεσοπολέμου, διαμορφώνοντας νέα κοινωνικοπολιτικά δεδομένα. Η αυξανόμενη συμμετοχή των

γυναικών στη μισθωτή εργασία επαναπροσδιόρισε τον ρόλο της γυναίκας, θέτοντας τις βάσεις για τη γυναικεία χειραφέτηση και την εμφάνιση των φεμινιστικών κινημάτων. Συνέπεια αυτών ήταν οι γυναίκες να διεκδικήσουν την ισότιμη συμμετοχή τους στη διαμόρφωση της πολιτικής ζωής της χώρας, μέσω της παραχώρησης του δικαιώματος ψήφου. Το 1929 ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος θα εξαγγείλει την εφαρμογή νομοθετικού διατάγματος, σύμφωνα με το οποίο όλες οι εγγράμματες γυναίκες άνω των 30 ετών θα ψηφίζουν στις δημοτικές εκλογές, χωρίς ωστόσο να έχουν το δικαίωμα συμμετοχής ως υποψήφιες.

Κατά την ομιλία του στις 9 Ιουλίου 1929 από το βήμα της Βουλής αναφέρει:

- *«Κατά το 1919 μου εγένετο μία ερώτησις από τον τότε βουλευτήν Κεφαλληνίας κ. Μπασιάν επί του ζητήματος [της γυναικείας ψήφου] και εξέφρασα τας ιδέας τας οποίας είχα ως αρχηγός του κόμματος των φιλελευθέρων. Είπα δηλαδή ότι όσον αφορά τας δημοτικές και κοινοτικές εκλογάς, νομίζω ότι το πράγμα είνε αρκετά ώριμον και ότι πρέπει να δώσωμεν εις τας γυναίκας το δικαίωμα της ψήφου, διότι είνε χρησιμώταται μετέχουσαι και εις το ζήτημα της υγείας, της φιλανθρωπίας, της εποπτείας των νοσοκομείων και των άλλων ζητημάτων. (...) Οι συντηρητικώτεροι, οπουδήποτε και αν ευρίσκωνται, είμαι βέβαιος ότι θα καθησυχάσουν, όταν και μετά την παροχήν ψήφου εις τας γυναίκας ο ήλιος θα ανατέλλη και πάλιν εξ ανατολών και το φεγγάρι από το ίδιο μέρος».*

Επεισόδιο 2 : «Η φεμινίστρια»

Το καφενείο του «Ζαχαράτου» έχει γεμίσει ασφυκτικά. Ο Κώστας με τον Ανδρέα πληρώνουν τους καφέδες τους και διασχίζουν βιαστικά την πλατεία. Στο μοναδικό άδειο τραπεζάκι που έχει μείνει, δίπλα στην είσοδο του καφενείου κάθονται δύο κοπέλες, η Μαρία με την Εύα.

- ΜΑΡΙΑ: *Εύα, σίγουρα να κάτσουμε εδώ; Δεν υπάρχει γυναίκα ούτε για δείγμα!*
- ΕΥΑ: *Μαρία σταμάτα και κάτσε! Σε κανένα καφενείο δεν υπάρχει γυναίκα ούτως ή άλλως.*
- ΜΑΡΙΑ: *Και αν μας διώξουν και από εδώ; Ως τώρα φύγαμε κακήν κακώς από άλλα δύο!*
- ΕΥΑ: *Αν μας διώξουν θα πάμε αλλού!*
- ΜΑΡΙΑ: *Εγώ δεν πάω πουθενά! Τελευταία προσπάθεια!*
- ΕΥΑ: *Εντάξει, αν μας διώξουν πάμε σπίτι.*

Εν τω μεταξύ ο σερβιτόρος, πλησιάζει στο τραπέζι τους.....

- ΣΕΡΒΙΤΟΡΟΣ: *Καλημέρα σας! Τι θα πάρετε;*
- ΕΥΑ: *Δύο σκέτους ελληνικούς παρακαλώ. Είδες....έφερές την καταστροφή! Δεν είπα τίποτα!*
- ΜΑΡΙΑ: *Εύα, δεν ξέρω γιατί σε ακολουθώ σε κάθε τρέλα που σου μπαίνει στο μυαλό.*
- ΕΥΑ: *Ποια τρέλα μωρέ Μαρία; Δεν μπορούμε να πιούμε ένα καφέ χωρίς κηδεμόνα; Σπυδάσαμε, δουλεύουμε, σε λίγο καιρό θα ψηφίζουμε κιόλας! Δεν διάβασες τις εξαγγελίες του Βενιζέλου χτες; Οι αγώνες μας δικαιώθηκαν!*
- ΜΑΡΙΑ: *Ναι, το είδα! Απίστευτο μου φαίνεται....*
- ΕΥΑ: *Το απόγευμα πρέπει να πάμε στον Σύνδεσμο, η Αύρα θα μιλήσει σε συγκέντρωση, μην εξαφανιστείς πάλι!*
- ΜΑΡΙΑ: *Καλά, καλά, μέχρι το απόγευμα βλέπουμε.....*

Ο Σύνδεσμος για τα δικαιώματα της γυναίκας, ο οποίος ιδρύθηκε το 1920 με πρωτοβουλία των Μαρία Νεγρεπόντη, Μαρία Σβώλου και Αύρα Θεοδωροπούλου αποτέλεσε τον βασικό φορέα διεκδίκησης της ισότιμης συμμετοχής των γυναικών στον δημόσιο βίο. Διοργανώνοντας δημόσιες συγκεντρώσεις αλλά και αρθρογραφώντας σε εφημερίδες της εποχής διεκδικούν μέσω διαβημάτων νομοθετικές ρυθμίσεις για τις εργαζόμενες γυναίκες, ενώ υπογραμμίζουν το δικαίωμα αλλά και την υποχρέωση της συμμετοχής των γυναικών στην διαμόρφωση της πολιτικής ζωής της χώρας. Η Αύρα Θεοδωροπούλου, κορυφαίο στέλεχος του γυναικείου κινήματος του Μεσοπολέμου δημοσιεύει σχετικό άρθρο στο περιοδικό *Ο Αγώνας της Γυναίκας* στο οποίο αναφέρει:

«Ζητούμε λοιπόν την ψήφο.

Γιατί είμαστε κι εμείς όπως και οι άντρες μέλη μιας δημοκρατίας που πρέπει να στηρίζεται στην ελεύθερη θέληση όλων των πολιτών, αντρών και γυναικών...

Γιατί η ψήφος είναι το ισχυρότερο μέσο με το οποίο μπορούμε να υποστηρίξουμε τα ιδιαίτερα μας συμφέροντα ως γυναίκες... (...)

Γιατί με τα πολιτικά δικαιώματα θ' αποκτήσει η γυναίκα την αντίληψη της κοινωνικής ευθύνης που θα την εξυψώσει ηθικά και θα πλατύνει τον πνευματικό της ορίζοντα, και μια τέτοια εξύψωση της γυναίκας θα ανυψώσει σίγουρα ολόκληρο το επίπεδο της κοινωνίας».

- **Ειρηναίος - Ο Επαναστάτης**

Επεισόδιο 1 : «Εθνική ανακαίνιση»

31 Ιανουαρίου 1972

Αεροδρόμιο Ελληνικού, Ανατολικός Αερολιμένας Αθηνών. Κόσμος περιμένει υπομονετικά, πηγαиноέρχεται, διασταυρώνεται, συνομιλεί. Στην είσοδο της αίθουσας αναμονής δύο άντρες λογομαχούν με τον φύλακα. Κρατούν δέματα και κρητικά σακούλια, επιμένουν να περάσουν τον έλεγχο. Λένε πως δεν θα μείνουν πολύ, «μόνο για πέντε λεπτά!». Στο βάθος της αίθουσας, στο πάτωμα, αραδιασμένα, καλάθια γεμάτα αμύγδαλα, καρύδια, συκοπιταρίδες, μαδαρόχορτα, μπουκάλια με λάδι, κρασί και ρακή και στη μέση δύο κοκόρια με δεμένα πόδια, όλα πεσκέσια από αγαπημένους φίλους. Εκεί δίπλα, ένας ρασοφόρος περιτριγυρισμένος από καλοντυμένους κυρίους, στέκεται αμίλητος, μάλλον μελαγχολικός. Ένας από τους κυρίους σπεύδει να συστηθεί:

- *«Peter Limbourg, Πρέσβης της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, χαίρω πολύ Σεβασμιότατε.»*

Μετά από τους σύντομους τυπικούς αποχαιρετισμούς, φθάνει η ώρα της αναχώρησης. Ο ρασοφόρος επιβιβάζεται στο αεροσκάφος της Lufthansa το οποίο θα πραγματοποιήσει την πτήση από Αθήνα για Βόννη. Σε περίπου τέσσερις ώρες θα βρίσκεται στην πρωτεύουσα της Γερμανίας, αφήνοντας πίσω καλούς φίλους, συγγενείς και συνεργάτες, μα και το αγαπημένο του ποίμνιο, τα παιδιά του όπως ο ίδιος τους αποκαλούσε.

Σχεδόν δεκαπέντε χρόνια πορεύτηκαν μαζί. Τα δύσκολα μεταπολεμικά χρόνια, σ ένα τόπο ρημαγμένο. Μοιράστηκε μαζί τους τη δυστυχία και τις αγωνίες τους, μα και τις χαρές και την προκοπή τους. Δεκαπέντε χρόνια κοινής πορείας υπηρετώντας ως Επίσκοπος στην άκρη της δυτικής Κρήτης, ως ο αγαπητός σε όλους Επίσκοπος Κισάμου και Σελίνου Ειρηναίος. Δεν περίμενε ποτέ πως θα τους αποχαιρετούσε έτσι, μ αυτόν τον τρόπο.

Μέσα στο αεροσκάφος όλοι τακτοποιήθηκαν στις θέσεις τους. Ο Ειρηναίος κάθισε στη μεσαία σειρά. Δεξιά του – στη μεριά του διαδρόμου- βρισκόταν ο στενός του συνεργάτης Αλέξανδρος Παπαδερός, ενώ αριστερά ο παιδίατρος Σωτήριος Ρουφογάλης.

Ο Ρουφογάλης, είχε από μέρες μεταβεί στην Κρήτη, ως εκπρόσωπος των Ελλήνων της Γερμανίας, προκειμένου να συνοδέψει τον Ειρηναίο στη Βόννη. Φίλα προσκείμενος στο καθεστώς της 21ης Απριλίου, ο Ρουφογάλης, είχε επιφορτιστεί μεταξύ άλλων με το καθήκον να «προσέχει» τον Ειρηναίο, καθώς σύντομα θα αναλάμβανε καθήκοντα ως ο νέος Μητροπολίτης Γερμανίας.

Ο Παπαδερός κοίταζε τον Ειρηναίο. Ήταν αμίλητος και μελαγχολικός, βυθισμένος στις σκέψεις του. Αλήθεια, τι σκέφτεται ένας άνθρωπος που ξεριζώνεται παρά τη θέλησή του; Τι σκέψεις κάνει κανείς την ώρα του αποχωρισμού;

Ας πάμε όμως πίσω στο χρόνο....Πέντε χρόνια πριν....

Επεισόδιο 2 : «Εθνική ανακαίνιση »

Χανιά, Μεγάλη Τετάρτη, 26 Απριλίου 1967

Το κτήριο των Παιδικών Κατασκηνώσεων των Αγίων Αποστόλων είναι περιφραγμένο με συρματοπλέγμα. Στον περίβολο, σε απόσταση περίπου σαράντα μέτρων από το κεντρικό κτήριο, βρίσκονται παραταγμένα οπλοπολυβόλα ενώ δύο ένοπλοι σκοποί φυλάνε επί 24ώρου την είσοδο. Ένας μακρύς διάδρομος οδηγεί στο εσωτερικού του κτηρίου. Στο βάθος ανατολικά, δύο μεγάλες φρουρούμενες αίθουσες με πλατιά παράθυρα «φιλοξενούν» περίπου 45 άτομα, όλοι τους στελέχη της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς Χανίων και Ρεθύμνου. Ήδη, από την πρώτη μέρα της εγκαθίδρυσης της Χούντας των συνταγματαρχών, άρχισαν οι συλλήψεις των στελεχών της Αριστεράς. Εκείνο το πρωινό της 26ης Απριλίου η έκπληξη των κρατουμένων ήταν μεγάλη. Ο Ειρηναίος, συνοδευόμενος από στρατιωτικούς επισκέπτεται το κτήριο. Διασχίζει με γοργό βήμα τον διάδρομο και μπαίνει στο θάλαμο όπου κρατούνται οι Χανιώτες. Μεταφέρει μηνύματα αγάπης από τις οικογένειές τους, προσπαθεί να τους καθησυχάσει:

- *«Να μην ανησυχείτε για τους δικούς σας. Είναι όλοι τους καλά και ξέρουν πού βρίσκεστε. Οι στρατιωτικές αρχές με διαβεβαίωσαν ότι η ζωή σας δεν διατρέχει κανένα κίνδυνο και ότι η σύλληψη και η κράτηση σας είναι μια προσωρινή κατάσταση ανάγκης η οποία σύντομα θα περάσει».*

Στις διαμαρτυρίες των κρατουμένων προκειμένου να μεσολαβήσει για την άμεση απελευθέρωσή τους ο Ειρηναίος, δεν μπορεί να απαντήσει και ούτε μπορεί να

φανταστεί τι θα επακολουθήσει. Πιστεύει πως, ίσως η «Επανάσταση» αυτή να γίνεται για το καλό της πατρίδας. Στο μυαλό του έρχεται το 1909 και το Κίνημα στου Γουδή. Ίσως και αυτή η «Επανάσταση» να είναι ένα μεταβατικό στάδιο στο δρόμο προς τη δημοκρατία, αναζητώντας έναν νέο ηγέτη, ένα νέο Βενιζέλο.

- *«Πού ξέρετε, (τους λέει), μπορεί να βρισκόμαστε σε ένα νέο 1909!»*

Περνώντας οι μέρες έρχεται σταδιακά η επίγνωση της πραγματικότητας...

Χανιά, Ιούνιος 1967

Έκλεισαν κιόλας δύο μήνες από το κίνημα της 21η Απριλίου. Η κατάλυση της δημοκρατίας και η επιβολή δικτατορίας παρουσιάστηκε από την προπαγάνδα του καθεστώτος ως «Σωτήρια Επανάσταση». Το ενδεχόμενο της επιστροφής στην κανονικότητα φαίνεται να απομακρύνεται οριστικά και ο Ειρηναίος το έχει αντιληφθεί για τα καλά. Μετά από μία σειρά δημοσιευμάτων τους μήνες που ακολουθούν, σε εφημερίδες και περιοδικά, τον Νοέμβριο του 1968 καταλήγει:

- *«Καθεστωτικές μεταβολές, Κυβερνητικές αλλαγές, κινήματα κι αντικινήματα, Επαναστάσεις και μεταρρυθμίσεις έγιναν συχνά για την προκοπή και τη σωτηρία του Έθνους. Κι' όμως, πολλές φορές πίσω απ' όλα αυτά δεν ήταν κρυμμένη ή σωτηρία του Έθνους, αλλά ένας προσωπικός εγωισμός, ένας κομματικός φανατισμός ή άλλα συμφέροντα και πάθη».*

Έχουν πια περάσει σχεδόν δύο χρόνια από την 21η Απριλίου του 1967. Τον Μάρτιο του 1969, γράφει στην εφημερίδα «Χανιώτικα Νέα»:

- *«Χρέος και σκοπός της Εκκλησίας είναι να υπερασπίζει πανταχού και πάντοτε την αξίαν και την ελευθερίαν του ανθρώπου, τον οποίον ο Θεός έπλασε κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν και τον επροίκισε με το υπέροχον – έστω και επικίνδυνον - δώρο της ελευθερίας. Ιδού διατί η Εκκλησία υπερασπίζουσα την αξιοπρέπεια και την ελευθερίαν του ανθρώπου υπερασπίζεται το περιεχόμενο και την αποστολίν της. Ιδού διατί πρόσωπα και συστήματα που αρνούνται την αξία και την ελευθερίαν του ανθρώπου, εις το βάθος είναι εχθροί της εκκλησίας και αρνούνται τα ιδεώδη και την αλήθεια της.*

Επεισόδιο 3 :«Εθνική ανακαίνιση»

Κίσαμος, 16 Μαΐου 1971

Έξω από τον πρωτοβυζαντινό Ναό του Μιχαήλ Αρχαγγέλου στο χωριό Επισκοπή, εκατοντάδες κόσμου έχει συγκεντρωθεί. Κάθε χρόνο τέτοιες μέρες τιμάται η μνήμη του Αγίου Ιερομάρτυρα Μελχισεδέκ, ο οποίος διετέλεσε Επίσκοπος στην περιοχή από το 1818 έως το 1821. Μέλος της Φιλικής Εταιρείας και πρωτεργάτης της Επανάστασης στη Κρήτη, ο Μελχισεδέκ απαγχονίστηκε από τους Οθωμανούς στα μέσα Μαΐου του 1821 στον περίβολο του αγαπημένου του Ναού. Ο Ειρηναίος στέκεται μπροστά στην είσοδο της εκκλησίας. Ένας φλογερός επαναστάτης, ένας μεγάλος οραματιστής, ο οποίος υπερασπίζεται αξίες και ιδανικά όπως η ελευθερία, η δικαιοσύνη και η αυτοδιάθεση, αποτελεί πάντα διαχρονική αξία. Ο πάντα μειλίχιος και προσηνής ιεράρχης έχει μεταμορφωθεί σήμερα σε έναν ασυμβίβαστο και εκρηκτικό επαναστάτη. Ο πάντα πρᾶος και παρα-κλητικός του λόγος έχει δώσει τη θέση του σε ένα φορτισμένο συναισθηματικά κήρυγμα.

- *«Και τώρα, Γέροντα, [Μελχισεδέκ] δάνεισέ μου για λίγο τη γλώσσα σου και την πύρινη ψυχή σου. Δάνεισέ μου τη φλόγα και την παρρησία σου να μιλήσω για την Πατρίδα και την Έλευθερία, να μιλήσω για την Ελλάδα και την ανθρωπότητα. 150 χρόνια ή Ελλάδα είναι ελεύθερη, κι όμως ή Έλευθερία πάντα κινδυνεύει και πάντα χρειάζεται επαγρύπνηση, υπεράσπιση και ιερό αγώνα κι ίσως και θυσίες σαν τη δική σου τη θυσία. 150 χρόνια ή Ελλάδα είναι ελεύθερη κι όμως εμείς οι Έλληνες δεν τη χορτάσαμε ακόμη την Έλευθερία, γιατί συχνά την καταστρέφομε οι ίδιοι με τις διχόνοιες και τα πάθη μας. Όταν οι μισοί Έλληνες γινόμαστε Πασάδες και Γενίσαροι κι οι άλλοι μισοί γινόμαστε ραγιάδες αυτό δεν είναι Έλευθερία, αυτό δεν είναι φιλοπατρία, αυτό δεν είναι Ελληνισμός, αυτό δεν είναι Χριστιανισμός. (...) Και τώρα πού γιορτάζουμε το Αθάνατο '21 ο καλύτερος εορτασμός του θα ήταν, μια Εθνική Κάθαρσης· ο καλύτερος εορτασμός θα ήταν, μια γνήσια Εθνική «Καταλλαγή», ο καλύτερος εορτασμός θα ήταν, μια γνήσια Εθνική Ανακαίνισης. (...) Αυτό είναι το Μήνυμα τού 21. Αυτή είναι ή φωνή των προγόνων μας. Κι αυτή είναι η Διαθήκη του Εθνομάρτυρα Μελχισεδέκ.*
- *Αιωνία του η μνήμη*

Ανάμεσα στους πιστούς που ακούν το κήρυγμα, δυο αξιωματικοί του στρατού συνομιλούν:

- *Αυτός ο παπάς ξεσηκώνει το λαό. Πρέπει να φύγει από την Κρήτη....*

Επεισόδιο 4 : «Εθνική ανακαίνιση»

Η φωνή του πιλότου διαταράσσει την ησυχία στο εσωτερικό του αεροσκάφους βγάζοντας τους επιβάτες από σκέψεις και συλλογισμούς. Μια σύντομη στάση στο αεροδρόμιο της Ζυρίχης δίνει τη δυνατότητα αποβίβασης σε κάποιους και κατόπιν επιβίβασης νέων ταξιδιωτών. Ο Ειρηναίος κάθετε αμίλητος βυθισμένος στις σκέψεις του. Πριν περίπου ένα μήνα έλαβε το τηλεγράφημα της μετάθεσής του από το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

- *«Εξελέγητε παμψηφεί Μητροπολίτης Γερμανίας – Συγχαρητήρια, Πατριάρχης Αθηνάγορας».*

Οι επιβάτες έχουν τακτοποιηθεί στις θέσεις τους, η πτήση είναι έτοιμη για αναχώρηση. Δίπλα από τον Αλέξανδρο Παπαδερό, στην απέναντι πλευρά του διαδρόμου, κάθισαν τρεις κυρίες. Οι συζητήσεις και τα γέλια τους τράβηξαν την προσοχή των συνεπιβατών τους. Ο γιατρός Ρουφογάλης έστρεψε το βλέμμα του προς την πλευρά του Παπαδερού, κοίταξε επίμονα τις τρεις κυρίες. Άξαφνα άρχισε να ιδρώνει να αναψοκοκκινίζει, να ανασηκώνεται από το κάθισμά του, να έχει γίνει θηρίο!

- *Αυτή είναι! Η αντάρτισσα! Η πολέμια της επανάστασεως! Ήρθε σκόπιμα. Θα οργανώσει αντεθνικές εκδηλώσεις στην Κολωνία! Θα δημιουργηθούν φασαρίες θα εκτεθούμε!*

Ο Ειρηναίος κοίταξε προς το μέρος των κυριών. Στη θέση στην πλευρά του διαδρόμου καθόταν η εξόριστη από τη Δικτατορία Αμαλία Φλέμιγκ.

Η πτήση ετοιμαζόταν να προσγειωθεί και ο Ρουφογάλης ακόμα δεν μπορούσε να βρει ησυχία. Ο Παπαδερός του πρότεινε να κατευθυνθεί σιγά - σιγά προς το μπροστινό μέρος του αεροσκάφους από όπου θα γίνονταν η αποβίβαση.

- *Ναι, έχετε δίκιο. Θα βγω πρώτος για να προλάβω να ελέγξω και τι γίνεται κάτω!*

Ο Ρουφογάλης σηκώθηκε από τη θέση του και προχώρησε προς το μπροστινό μέρος του αεροσκάφους. Για πρώτη φορά το πρόσωπο του Ειρηναίου φωτίστηκε. Έσκυψε προς το μέρος του Παπαδερού και του είπε:

- *Πες στην Αμαλία πως θέλω να μιλήσουμε.*

Ο Ειρηναίος παρέμεινε στη Γερμανία από το 1972 έως το 1980, αναπτύσσοντας σπουδαίο κοινωνικό και πνευματικό έργο. Επέστρεψε στη Μητρόπολη Κισάμου και Σελίνου μετά από πολύμηνες κινητοποιήσεις των κατοίκων.

Επεισόδιο 5: «Η επιστροφή του Ειρηναίου»

Κίσσαμος, 29 Αυγούστου 1980.

Γύρω στις 21,00 το βράδυ οι καμπάνες των εκκλησιών στην Κίσσαμο αρχίζουν να χτυπούν επίμονα. Κόσμος αρχίζει να βγαίνει από τα σπίτια του και να ξεχύνεται στους δρόμους. Ανάμεσα στο πλήθος κάποιοι φωνάζουν : «όλοι στα Δεσποτικά τώρα!» Ο κόσμος ανήσυχος άρχισε να κατευθύνεται προς το Μητροπολιτικό Μέγαρο. Το κτήριο ήταν ολόφωτο με πόρτες και παράθυρα ανοιχτά. Στο προαύλιο και στους παρακείμενους δρόμους επικρατούσε το αδιαχώρητο. Μπροστά από την είσοδο ήταν σταθμευμένο ένα αυτοκίνητο. Κάποιες ηλικιωμένες γυναίκες συγκινημένες προσπαθούσαν να το πλησιάσουν, ενώ ένοπλοι κρητικοί το είχαν περικυκλώσει. Μερικά μέτρα μακρύτερα, στην αρχή του κατηφορικού δρόμου που οδηγεί στα Δεσποτικά, ο δήμαρχος Αντώνης Σχετάκης διασχίζει βιαστικός το πλήθος και βρίσκεται σε λίγα δευτερόλεπτα μπροστά στο αυτοκίνητο. Η πίσω πόρτα από τη πλευρά του συνοδηγού είναι μισάνοιχτη. Σκύβει και κοιτάζει στο εσωτερικό. Τον βλέπει, ήταν όντως εκεί. Κατάχλωμος και σοκαρισμένος, αρνούμενος να αποβιβαστεί.

- *Καλώς ορίσατε Σεβασμιότατε...*

Ο Ειρηναίος στρέφεται προς τη πλευρά του δημάρχου αγανακτισμένος:

- *Με τέτοιο τρόπο παιδί μου Αντώνη...; Με τέτοιο τρόπο;*

Η απαγωγή του Ειρηναίου είχε σχεδιαστεί μέσα σε λίγες ώρες, από τη στιγμή που έγινε γνωστή η κάθοδος του στην Κρήτη από τη Γερμανία προκειμένου να επισκεφθεί το πατρικό του. Πριν ένα χρόνο, η έδρα της Μητρόπολης Κισάμου είχε αδειάσει, μετά την αποχώρηση του Μητροπολίτη Κύριλλου και η ιδέα της επιστροφής του Ειρηναίου άρχισε να μετατρέπεται σε λαϊκή απαίτηση με τη διοργάνωση συλλαλητηρίων και την

συλλογή υπογραφών. Ωστόσο ο Αρχιεπίσκοπος Κρήτης Τιμόθεος ήταν κάθετα αρνητικός. Σύμφωνα με τους κανόνες της εκκλησίας η εκλογή μητροπολίτη ήταν θέμα αυστηρά εκκλησιαστικό. Έτσι, λίγο καιρό μετά η Αρχιεπισκοπή Κρήτης εξέλεξε νέο Μητροπολίτη τον αρχιμανδρίτη Νεκτάριο Χατζημιχάλη. Η λαϊκή απαίτηση για επιστροφή του Ειρηναίου πήρε την μορφή επανάστασης με την κατάληψη του Μητροπολιτικού Μεγάρου, ενώ οι γύρω δρόμοι αποκλείστηκαν με μεγάλους βράχους. Οι εκκλησίες των δύο επαρχιών σφραγίστηκαν χτίζοντας τις πόρτες με πέτρες και μαδέρια. Συνθήματα έγραφαν: «μόνο ο Ειρηναίος θα την ανοίξει». Το θέμα άρχισε πλέον να παίρνει μεγάλες διαστάσεις, ενώ στο υπό κατάληψη Μητροπολιτικό Μέγαρο άρχισαν να καταφθάνουν δημοσιογράφοι, βουλευτές, δήμαρχοι, και ιεράρχες, από όλο το νησί. Υπολογίζεται πως συνολικά είχαν κινητοποιηθεί περισσότεροι από 25.000 πολίτες από τις δύο επαρχίες αλλά και απόδημοι Κρήτες. Τώρα το αυτοκίνητο του Μανώλη Σημαντηράκη ήταν σταθμευμένο έξω από το Μητροπολιτικό Μέγαρο και ο Ειρηναίος ήταν εκεί, ολοζώντανος μπροστά τους!

Ο αγώνας για την επιστροφή του στην Μητρόπολη Κισσάμου και Σελίνου συνεχίστηκε για μήνες, με παρεμβάσεις πολιτικών και άλλων θεσμικών παραγόντων στην Αρχιεπισκοπή Κρήτης. Τελικά οι αγώνες απέδωσαν καρπούς και ο Ειρηναίος επανατοποθετήθηκε στην θέση του τον Φεβρουάριο του 1981, ανοίγοντας ξανά τις εκκλησίες και λήγοντας την κατάληψη στο Μητροπολιτικό Μέγαρο.

- Κείμενο αναδυόμενου παραθύρου

{Αντιτάχθηκε στο δικτατορικό καθεστώς. Το 1971 τοποθετήθηκε Μητροπολίτης Γερμανίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Επί αρχιερατείας του (1972-1980) αναγνωρίστηκε η ελληνορθόδοξη μητρόπολη Γερμανίας ως τρίτη επίσημη Εκκλησία στη χώρα (1974). Τον Φεβρουάριο του 1981 ο Μητροπολίτης Ειρηναίος επέστρεψε στη Μητρόπολη Κισσάμου και Σελίνου, μετά από πολύμηνες αγωνιστικές κινητοποιήσεις των κατοίκων των δύο επαρχιών.}

- Βενιζέλος – Ο Επαναστάτης

Επεισόδιο : «Ένωση ή Θάνατος»

Χανιά, 10 Μαρτίου 1905.

Μετά την Επανάσταση του 1898 έχει δημιουργηθεί στην Κρήτη ένα ιδιόμορφο πολιτικό καθεστώς. Η αυτόνομη Κρητική πολιτεία, με την επικυριαρχία του Σουλτάνου, την ασφυκτική επιτήρηση των Προστάτιδων Δυνάμεων και την αυταρχική ηγεμονία του Ύπατου Αρμοστή Πρίγκιπα Γεωργίου, κατέστησαν το νησί δέσμιο αναχρονιστικών πολιτικών. Παράλληλα, οι μεθοδεύσεις του τελευταίου σε σχέση με το πάγιο αίτημα της Κρήτης για ένωση με την Ελλάδα, οδήγησε τον φιλελεύθερο Βενιζέλο σε σύγκρουση με τον με τον τότε πρίγκιπα Γεώργιο του οποίου ήταν σύμβουλος. Η διαφωνία τους οδήγησε στην απομάκρυνση του Βενιζέλου καταδεικνύοντας την εκ διαμέτρου διαφορετική πολιτική φιλοσοφία των δυο ανδρών. Οι απέλπιδες προσπάθειες του για έναν υποτυπώδη πολιτικό διάλογο, καθώς και η συστηματική συκοφάντησή του ως ανθενωτικού αποτέλεσαν τη σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι.

Εκείνο το πρωινό ο Ελευθέριος Βενιζέλος διέσχισε τον κήπο του σπιτιού του στη Χαλέπα, άνοιξε τη βαριά καγκελόπορτα και κατηφόρισε σκεπτικός ως το γραφείο του στην πόλη. Ως ένας έμπειρος δικηγόρος και δυναμικός ανερχόμενος πολιτικός δεν σκόπευε να μείνει με σταυρωμένα χέρια. Το θέμα έπρεπε να λυθεί εξωθεσμικά και η μόνη λύση ήταν η Επανάσταση! Η πόλη ωστόσο από το πρωί ήταν στρατοκρατούμενη. Σώματα ενόπλων στρατιωτών διέσχιζαν κατά δεκάδες τους δρόμους ενώ ξένα αγήματα επιτίθονται αδιακρίτως στους πολίτες. Ήταν προφανές ότι το σχέδιο τους είχε προδοθεί. Έπρεπε πάση θυσία να φύγει και να μεταβεί στο Θέρισο, την έδρα της Επανάστασης, όπως είχαν συμφωνήσει.

Ήταν αργά το βράδυ όταν ο Βενιζέλος κατάφερε να φύγει από τα Χανιά και φάνηκε να ανηφορίζει στο δρόμο λίγο έξω από τα πρώτα σπίτια του χωριού. Τον τόπο, τον γνώριζε καλά, καθώς ήταν το χωριό της μητέρας του. Οι κάτοικοι ήταν όλοι φίλοι, συγγενείς και κουμπάροι, αλλά και παλιοί σύντροφοι, μαρουτοκαπνισμένοι επαναστάτες. Το χωριό κάτω από τα Λευκά Όρη αποτελούσε εξαίρετο ορμητήριο, ενώ το δύσβατο της περιοχής το καθιστούσε ιδανικό οχυρό. Εκεί, στους πρόποδες των Λευκών Ορέων

μέσα σε κλίμα συγκίνησης ο Βενιζέλος μαζί με τους συντρόφους του κήρυξε την Επανάσταση.

Θέρισο, 11 Μαρτίου 1905

Το προαύλιο της βυζαντινής εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου στο Θέρισο είναι κατάμεστο από επαναστάτες που κατέφθασαν από όλη την Κρήτη. Ο Βενιζέλος ανεβασμένος στο πεζούλι της εκκλησία διαβάσει με δυνατή φωνή το ψήφισμα των Επαναστατών:

- *«Ο Κρητικός λαός συνέλθων εις πάνδημον συλλαλητήριον εν Θερίσω της Κυδωνίας σήμερον την 11ην Μαρτίου 1905 κηρύττει ενώπιον Θεού και ανθρώπων την πολιτικήν αυτού Ένωσιν μετά του Βασιλείου της Ελλάδος εις μίαν αδιαίρετον, ελευθέραν, συνταγματικήν πολιτείαν».*

Η είδηση της επανάστασης εξαπλώθηκε σύντομα σε όλη την Κρήτη. Συντάχθηκαν και υπογράφηκαν ψηφίσματα υποστήριξης ενώ διοργανώθηκαν λαϊκά συλλαλητήρια και δημόσιες ομιλίες. Εκατοντάδες εθελοντές τόσο από την Κρήτη όσο και από την Αθήνα κατέφθασαν στον Θέρισο ενώ δημοσιογραφικές αποστολές από όλη την Ελλάδα εγκαταστάθηκαν στο νησί. Για τις Μ. Δυνάμεις η καταστολή της επανάστασης αποτέλεσε άμεση προτεραιότητα. Ο Πρίγκιπας κινητοποίησε την χωροφυλακή με περιπολίες και ελέγχους ενώ απαγόρευσε την έξοδο από την πόλη, τοποθετώντας ένοπλους φρουρούς στις πύλες της. Οι δρόμοι προς τον Θέρισο αποκλείστηκαν αποτρέποντας τη μεταφορά προς τους επαναστάτες τροφίμων και πολεμοφοδίων. Η κατάσταση αυτή συνεχίστηκε για περισσότερο από ένα χρόνο.

Ύστερα από αλλεπάλληλες συγκρούσεις και άκαρπες συνομιλίες, οι Μ. Δυνάμεις, επιθυμώντας την άμεση επίλυση του ζητήματος με μια συμβιβαστική λύση, συναντήθηκαν στις 2 Ιουλίου 1906 με την επιτροπή του αγώνα στις Μουρνίες. Το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων δικαίωσε για άλλη μια φορά τον Βενιζέλο. Οι συνταγματικές μεταρρυθμίσεις που ακολούθησαν συνέβαλαν στη διαμόρφωση ενός περισσότερο δημοκρατικού και φιλελεύθερου συντάγματος. Ο Ύπατος Αρμοστής Κρήτης πρίγκιπας Γεώργιος αναχώρησε από το νησί στις 12 Σεπτεμβρίου 1906. Ο Βενιζέλος ως πρωταγωνιστής και ιθύνων νους της Επανάστασης θα αποκτήσει διεθνή αναγνώριση ανοίγοντας τον δρόμο για την άνοδο του στην Αθήνα και την εξέλιξη του σε έναν ηγέτη που θα σημαδέψει την ιστορία της νεότερης Ελλάδας.

- Κείμενο αναδυόμενου παραθύρου

{ Οι ηγετικές και πολιτικές ικανότητες του Ελευθερίου Βενιζέλου αναδείχθηκαν κατά την επανάσταση του 1897. Την περίοδο της Κρητικής πολιτείας (1898-1912) συνέβαλε στη διαμόρφωση του Κρητικού Συντάγματος, συγκρούστηκε με τον Αρμοστή Γεώργιο για τις φιλελεύθερες αρχές του, κατέφυγε σε ένοπλη επανάσταση στο Θέρισο (1905) και πέτυχε την αντικατάσταση του Αρμοστή. Στις μετέπειτα προσπάθειές του για ένωση με την Ελλάδα ισορροπούσε με ευελιξία ανάμεσα στην τόλμη και στη μετριοπάθεια. }

- Ειρηναίος – Ο Κρητικός

Επεισόδιο : «Ο Χριστός σημάδεψε την Κρήτη»

Ο Ειρηναίος ήταν στενά συνδεδεμένος με την ιδιαίτερη πατρίδα του την Κρήτη, τους ανθρώπους, τα ήθη και τα έθιμα και θεωρούσε πως η φυσιογνωμία του τόπου που μεγαλώνει κανείς αποτελεί παράγοντα ο οποίος διαμορφώνει την κουλτούρα και τον χαρακτήρα των ανθρώπων της. Στο βιβλίο του «Ο Χριστός σημάδεψε την Κρήτη» αναφέρει:

- *Τα ψηλά βουνά, τα γκρεμνά και τα φαράγγια του νησιού κάνανε περήφανες κι αγριωπές καμιά φορά τις φυσιογνωμίες των ανθρώπων. Οι άντρες μιλούσανε λίγο κι οι γυναίκες σωπαίνανε. Κι όμως οι καρδιές μαζεύανε και στερνιάζανε μέσα τους τα ιερά αισθήματα (...) Γνωστικές κουβέντες, θερμοί χαιρετισμοί, εγκάρδια χαμόγελα, γλυκιές ματιές, τραγούδια και μοιρολόγια, που κερνούσανε σα διάφανο ποτήρι τα μυστικά βάθη της κρητικής ψυχής.*

Από τα βάθη της κρητικής ψυχής, αντλούσε και η αγάπη του για το ριζιτικό τραγούδι. Ο ίδιος έλεγε πως:

- *Γεμάτη είναι ή Κρήτη από «Ριζίτικα» και μαντινάδες και μέσα απ' όλα ξεχωρίζει το δικό Σου το ψαλτήρι, Κύριε, γεμάτο λυρικές στροφές.*

Οι μαθητές του από την εκκλησιαστική σχολή Κρήτης θυμούνται τα βράδια στην τραπεζαρία της σχολής:

- *Τα βράδια, μετά τον δείπνο, καθόμασταν όλοι μαζί στην τραπεζαρία. Τον θυμάμαι να μας τραγουδάει ριζίτικα, και ένα από τα αγαπημένα του ήταν το «Κάστρο και πού ειν' οι πύργοι σου»*

Γνωστή ήταν η μεγάλη αγάπη του Ειρηναίου για τα βουνά της Κρήτης. Συνήθιζε να τριγυρνάει μόνος ή με φιλική συντροφιά τα χωριά στους πρόποδες της Μαδάρας με τις απότομες χαράδρες και τις επιβλητικές βουνοκορφές που ξεπερνούν τα 2500 μέτρα. Για τον Ειρηναίο το βουνό ήταν ένας τόπος περισυλλογής και κατάνυξης, που απελευθέρωνε την ψυχή και άφηνε το νου να οραματιστεί και να δημιουργήσει. Στο απόσπασμα από το βιβλίο του «Ο Χριστός Σημάδεψε την Κρήτη» αναφέρει:

- *Η Κρήτη έχει ψηλά βουνά κι ανοιχτά πέλαγα. Κι οποίος ζει στην Κρήτη, θέλει δε θέλει, γίνεται οραματιστής και βιγλάτορας των καιρών και των γεγονότων. Δεν υπάρχουν σύνορα και «στραλίκια» γύρω από την Κρήτη, υπάρχει μόνο η έκταση της θάλασσας και του απείρου... Και το άπειρο πάντα τραβά μακριά τα μάτια και το νου και οδηγεί σε οράματα και μεγαλουργήματα. Σε κανένα άλλο μέρος τού κόσμου οι άνθρωποι δε γνωρίζουν το «τηλεσκόπιο», που κάνει ο Κρητικός βάζοντας το χέρι του σαν κεραμίδι ψηλά στο μέτωπό του, για να κοιτάξει μακριά. Μακριά και βαθιά στον ορίζοντα (...).*

Ήταν ακόμα παιδί όταν ανέβηκε για πρώτη φορά στις κορυφές των Λευκών Ορέων, προσκεκλημένος του Λιοδόσηφου, ξαδέλφου του πατέρα του, βοσκού και τυροκόμου. Έτσι ξεκίνησε η αγάπη του για τα βουνά της Κρήτης, και μέχρι το τέλος της ζωής του δεν έπαψε ποτέ να σκαρφαλώνει στις ψηλότερες κορφές, εκεί που πίστευε πως αναζητάς και συναντάς τον θεό. Όπως ο ίδιος διηγείται από μια επίσκεψη του στο Οροπέδιο Λασιθίου:

- *Ήταν μεσημέρι, όταν φτάσαμε στο μαγευτικό οροπέδιο του ψηλού βουνού με τον αγαπημένο μου μαθητή και πήγαμε να δούμε τη σπηλιά που γεννήθηκε ο Δίας το Ιδαίον Άντρον όπως λέγεται εις τη μυθολογία...Εδώ λοιπόν γεννήθηκε ο Δίας. Φαίνεται πως είναι μοιραίο και στους θεούς να γεννώνται στις σπηλιές...Λίγο μακριά από τη σπηλιά, πάνω σ' ένα μικρό λοφάκι του βουνού, είναι η Ανάληψη του Κυρίου. Έτσι από τους μυθικούς χρόνους μέχρι σήμερα, όχι μόνο στον τόπο αυτό, αλλά και σε άλλες πανύψηλες κορυφές και σπήλαια κάνει την παρουσία του ο Θεός.*
- ✓ Κείμενο αναδυόμενου παραθύρου

{ Το ξέρω, ή Κρήτη είναι ένα νησί και δεν είναι σίγουρα «ο ομφαλός της γης ». Ο κόσμος είναι πολύ πιο μεγάλος από την Κρήτη κι ο Θεός δε νοιάζεται μόνο για εμάς τους Κρητικούς. Όμως σιγά-σιγά με τους καιρούς ή Κρήτη από νησί έγινε σημαία .

Μια σημαία πού χει πάνω της το Σταυρό και την ανθρωπιά. Κι ή σημαία αύτη δεν είναι μόνο για την Κρήτη, είναι για όλη την ανθρωπότητα.}

- Βενιζέλος – Ο Κρητικός

Επεισόδιο : «Ο άντρας κάνει τη γενιά»

Ο Βενιζέλος ήταν στενά δεμένος με την Κρήτη, την παράδοση και τις αξίες της και συχνά στις ομιλίες του σε κρητικό ακροατήριο επαναλάμβανε τη φράση «εμείς οι κρητικοί».

Την πρώτη φορά που ανέβηκε στο βήμα της βουλής ως πρωθυπουργός το 1910, άρχισε την ομιλία του με μια μαντινάδα δίνοντας το στίγμα της κρητικής του ταυτότητας:

- *«Σαν ειν’ ο τράγος δυνατός δεν τότε σταίνει η μάντρα, ο άντρας κάνει τη γενιά κι όχι η γενιά τον άντρα».*

Ο Στεφάνου, για χρόνια ιδιαίτερος γραμματέας του γράφει στο βιβλίο του:

- *Ο χαρακτηριστικός ινσουλαρισμός των Κρητικών δεν έλειπε από τον Βενιζέλο, ο οποίος ήταν δεμένος με την Κρήτη. Κουβαλούσε όπως και όλοι οι Κρητικοί, κάτω από τις σόλες των παπουτσιών του το χόμα της Κρήτης, οπουδήποτε κι αν βρισκόταν.*

Σημαντικό στοιχείο της κρητικής ταυτότητας είναι η φιλοξενία. Για τον Βενιζέλο αποτελούσε βασικό χαρακτηριστικό της κουλτούρας των κρητικών και ο ίδιος ήταν πάντα ιδιαίτερα περιποιητικός και γενναιοδωρος με τους συνεργάτες του, τους επισκέπτες και φυσικά τους φίλους. Τις φιλίες του συχνά τις επισφράγιζε με κουμπαριές και συντεκνιές όπως συνηθίζεται στην Κρήτη τηρώντας κατά γράμμα τις παραδόσεις και τα έθιμα. Η κουμπαριά που έκανε στο Κακοδίκι Σελίνου την περίοδο που ήταν βουλευτής Κρήτης αναφέρεται σε πολλές μαρτυρίες παραβρισκόμενων, μία από τις οποίες είναι και αυτή της αείμνηστης Ειρήνης Μπασιά. Χαρακτηριστικά αναφέρει:

- *Ο γαμπρός, ήταν ο πεθερός μου. Πρωτοκούμπαρος ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Έσερνε εξήντα κουμπάρους, όλους λεβέντες. Τα θυμούμαι, γιατί απομείνανε στο σπίτι μας εξήντα ζευγάρια παντόφλες που είχε αγορασμένες ο γαμπρός για τσι κουμπάρους, επειδή μένανε ως την Τρίτη βράδυ στο γάμο, κι εχρειοιάζουντονε να βγάλουν τα στιβάνια των. Είχανε και ενενήντα εννιά κανίσκια, φερμένα.*

Γνωστή ήταν η μεγάλη αγάπη του Βενιζέλου και για το ριζίτικο τραγούδι, το οποίο αποτελεί για τους κρητικούς ένα μέσο έκφρασης και εξωτερίκευσης συναισθημάτων. Το θάρρος, η λεβεντιά και ο ηρωισμός απαντώνται συχνά στη θεματολογία του, ενώ δεν λείπουν τα ριζίτικα για τον έρωτα, την αγάπη, τη λευτεριά και το θάνατο.

Το Πάσχα του 1930, ο Βενιζέλος περιόδευσε σε χωριά του νομού Χανίων, με φίλους και συνεργάτες, συναντώντας παλιούς του συμπολεμιστές. Το βράδυ κατέληξαν στο χωριό Τοπόλια όπου είχε στηθεί γλέντι σε φιλικό σπίτι. Ο Βενιζέλος εκείνο το βράδυ τραγούδησε και γλέντησε με την ψυχή του! Το πρώτο ριζίτικο που ερμήνευσε ήταν το αγαπημένο του «Ο Διγενής ψυχομαχεί».

Ιδιαίτερη σημασία είχε για τον κρητικό εθνάρχη το ριζίτικο «Πότε θα κάνει ξαστεριά». Η «ξαστεριά» ταυτίστηκε αρχικά με τις κρητικές Επαναστάσεις και κυρίως με το Ολοκαύτωμα του Αρκαδίου, και κατόπιν με την Επανάσταση του Θερίσου όπου ο Βενιζέλος ήταν πρωτεργάτης. Στις 18 Δεκεμβρίου του 1934 στο θέατρο «Ολύμπια» στα Χανιά διοργανώθηκε μια συναυλία προς τιμήν του, όπου ο ίδιος σηκώθηκε και τραγούδησε την «Ξαστεριά» με το ενθουσιασμένο κοινό να τον επευφημεί.

Στοιχεία της κρητικής ταυτότητας του Ελευθερίου Βενιζέλου εντοπίζονται και στο ντύσιμό του. Από τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα, η κρητική βράκα άρχισε να αντικαθίσταται με την γκιλόττα, η οποία συνδυάζονταν με στιβάνια, πουκάμισο και σταυρωτό κρητικό γιλέκο. Τον συγκεκριμένο τύπο κρητικής ενδυμασίας φαίνεται να προτιμούσε ο Βενιζέλος, όπως προκύπτει από φωτογραφίες της περιόδου της επανάστασης του Θερίσου. Το πουκάμισο της κρητικής φορεσιάς ήταν συνήθως λευκό, όπως αυτά που φαίνεται να αγαπά ο εθνάρχης, ενώ τα μαύρα φοριούνταν μόνο στο πένθος. Ωστόσο, μετά τον θάνατο του Κρητικού ηγέτη το 1936, το μαύρο πουκάμισο φορέθηκε μόνιμα στη Κρήτη, ως ένδειξη διαχρονικού πένθους.

- **Η Συνάντηση**

Επεισόδιο : Ίδρυμα «Ελευθερίου Κ. Βενιζέλου»

Στη Χαλέπα, μια μικρή γειτονιά των Χανίων, βρίσκεται το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος». Το Ίδρυμα εδρεύει στην οικία Βενιζέλου, ενώ οι υπηρεσίες του στεγάζονται στο νεοκλασικό κτήριο που φέρει το όνομα του εμπνευστή και ιδρυτή του : «Μέγαρο Μητροπολίτης Ειρηναίος Γαλανάκης».

Ο Ειρηναίος, υπήρξε θαυμαστής του Βενιζέλου και για χρόνια οραματιζόταν τη δημιουργία ενός χώρου πολιτισμού και παιδείας, ο οποίος θα λειτουργεί ως κέντρο πολιτιστικών δραστηριοτήτων, αναδεικνύοντας τη ζωή και το έργο του εθνάρχη, αλλά και την ιστορία της νεότερης Ελλάδας γενικότερα. Όπως διηγείται ο στενός του φίλος και συνεργάτης του Γιάννης Σκουλούδης:

- *Ήταν ένα βράδυ που επιστρέψαμε από τις Στροβλές και κάναμε ποδαρόδρομο ως τους Μύλους. Ξάφνου, εκεί που όμορφα περπατούσαμε, απότομα σταματά και μου λέει:*
- *«Να σου πω Γιάννη ήντα σκέφτηκα τούτη τη στιγμή; Αν γίνει ένα ίδρυμα «Ελευθέριος Βενιζέλος» πώς σου φαίνεται;»*
- *Το ακούω πολύ όμορφο και μου φαίνεται ότι όταν το υπογράψει ο Ειρηναίος, έγινε.*
- *Ναι, Γιάννη έγινε.*
- *Μάλιστα γέροντα, η υπογραφή σας φτάνει.*

Στην ιστοσελίδα του Ιδρύματος διαβάζουμε:

«Το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» υπήρξε μία παλιά ιδέα του αοίδιμου Μητροπολίτη Κισάμου και Σελίνου Ειρηναίου Γαλανάκη. Ήταν το αποτέλεσμα πολυετών προσπαθειών της κοινωνίας των Χανίων και της Κρήτης να δημιουργηθεί στην πόλη, από την οποία καταγόταν ο μεγαλύτερος Έλληνας πολιτικός του 20ού αιώνα, ένα ίδρυμα πανελλήνιας εμβέλειας, κέντρο έρευνας και μελέτης του έργου και της εποχής του.

Το Ίδρυμα συστάθηκε στις 26 Μαρτίου 2000. (...) Έδρα του Ιδρύματος είναι η ιστορική οικία του Ελευθερίου Βενιζέλου στη Χαλέπα Χανίων, κτίριο του 1877, ενώ οι Διοικητικές

και Επιστημονικές του Υπηρεσίες, από τον Νοέμβριο του 2005, στεγάζονται στο ανακαινισμένο κτίριο της πρώην οικίας Βλουμ έναντι της οικίας Βενιζέλου.

Τον Αύγουστο του 2007 σε ειδική εκδήλωση το κτίριο ονομάστηκε Μέγαρο «Μητροπολίτης Ειρηναίος Γαλανάκης» προς τιμήν του πρώτου Προέδρου του Ιδρύματος».

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο Μητροπολίτης Ειρηναίος Γαλανάκης έζησαν σε διαφορετικές εποχές, εκκινώντας από διαφορετικές αφετηρίες. Σημάδεψαν ωστόσο με τη ζωή και το έργο τους την εποχή και την κοινωνία. Οραματιστές και πρωτοπόροι, θεμελίωσαν τις ηγετικές τους ικανότητες σε κοινές αξίες όπως η ελευθερία, η ισότητα, η αγάπη και η δικαιοσύνη. Αξίες που συνέθεσαν τελικά στο μυαλό και στη ψυχή τους μια βαθιά αίσθηση καθήκοντος απέναντι στην κοινωνία.

Η Κρήτη, η ιδιαίτερη πατρίδα τους, επέδρασε στη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους μέσω ενός συστήματος κοινών αξιών και πεποιθήσεων. Όπως γράφει και ο Νίκος Καζαντζάκης στο αυτοβιογραφικό του έργο «Αναφορά στον Γκρέκο»:

- *«Τα πατρικά χρώματα που σ' έπλασαν βρίσκονται σε μυστική συνεννόηση με την ψυχή σου. Όπως οι ρίζες ξαποστέλλουν στο δέντρο την κρυφή προσταγή ν' ανθίσει και να καρπίσει για να δικαιωθούν οι ρίζες και να φτάσουν στο τέρμα της πορείας τους, όμοια και τα πατρικά χρώματα αναθέτουν δύσκολες εντολές στις ψυχές που γέννησαν. Κι όσο ανώτερη η ψυχή, που έπλασε τούτη η χωματένια Μήτρα, τόσο και δυσκολότερη της αναθέτει εντολή, να σώσει τον εαυτό του, ή τη ράτσα του, ή τον κόσμο.*

Ο εθνάρχης Ελευθέριος Βενιζέλος και ο παππούς της Κρήτης Ειρηναίος Γαλανάκης ή όπως πολλοί τον χαρακτήρισαν ο Βενιζέλος της εκκλησίας, συναντιούνται στο Ίδρυμα Βενιζέλου στη Χαλέπα. Μια νοητή συνάντηση διαχρονικών αξιών που μετουσιώθηκαν σε λόγο και έργο, σε ύλη και πνεύμα. Με το παράδειγμά τους δίδαξαν την δύναμη της προσωπικής ευθύνης στην επίτευξη ενός συλλογικού οράματος. Του οράματος για μια πνευματική και πολιτική αναγέννηση.

- ✓ Κείμενο αναδυόμενου παραθύρου

{ Ήταν ισόβιος πρόεδρος του Εθνικού Ιδρύματος «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος». Προς τιμήν του, σε ειδική τελετή τον Αύγουστο του 2007, το κτίριο επιστημονικών και διοικητικών υπηρεσιών του Ιδρύματος ονομάστηκε Μέγαρο «Μητροπολίτης Ειρηναίος Γαλανάκης». }

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ

1. Κίνηση μέσα στην εφαρμογή – Λειτουργικότητα

- *Κεντρική σελίδα*

Ανοίγοντας την εφαρμογή στο μέσον της κεντρικής σελίδας, βρίσκεται το λογότυπο. Περνώντας τον δείκτη του ποντικιού από πάνω, αυτό αλλάζει χρώμα και έτσι ο χρήστης αντιλαμβάνεται ότι το λογότυπο επιτελεί κάποια λειτουργία. Σε οποιοδήποτε σημείο της εφαρμογής και αν βρίσκεται ο χρήστης το λογότυπο τον επαναφέρει στην κεντρική σελίδα. Πάνω από το λογότυπο βρίσκονται τέσσερις κατηγορίες οι οποίες παραμένουν σταθερές σε όλες τις σελίδες: *Ο Ηγέτης, Ο Επαναστάτης, Ο Κρητικός, Η Συνάντηση*. Η λειτουργικότητα τους γίνεται αντιληπτή με τον ίδιο τρόπο που επιλέχθηκε και για το λογότυπο, δηλαδή την αλλαγή χρώματος με το πέρασμα του ποντικιού πάνω από την λέξη. Επιλέγοντας μία από τις κατηγορίες ο χρήστης μεταφέρεται σε νέα σελίδα όπου αναπτύσσεται η αντίστοιχη κατηγορία.

Κάτω από το λογότυπο της κεντρικής σελίδας βρίσκεται με μεγάλα γράμματα ο τίτλος της εφαρμογής: *Βίοι Παράλληλοι*. Κάτω ακριβώς από τον τίτλο, μέσα σε πλαίσιο, βρίσκεται το κουμπί της εξόδου. Στο φόντο τόσο της κεντρικής σελίδας όσο και τον υπολοίπων έχουν τοποθετηθεί οι φωτογραφίες του Μητροπολίτη Ειρηναίου Γαλανάκη αριστερά και του Ελευθερίου Βενιζέλου δεξιά. Ένα μικρό βέλος στο κάτω μέρος της κάθε φωτογραφίας και πάνω από τα ονόματα των δύο κεντρικών προσώπων, κατευθύνει τον χρήστη προς ένα σημείο της οθόνης όπου επιτελείται κάποια λειτουργία. Έτσι περνώντας το δείκτη του ποντικιού πάνω από την φωτογραφία εμφανίζεται μία κυκλική διαφάνεια διαφορετικού χρώματος η οποία λειτουργεί ως ένα μεγάλο πλήκτρο. Επιλέγοντας το, ο χρήστης μεταφέρεται σε νέα σελίδα όπου υπάρχει το αντίστοιχο βιογραφικό.

- *Σελίδες Βιογραφιών*

Στις σελίδες των βιογραφικών στην αριστερή πλευρά είναι τοποθετημένες οι φωτογραφίες των βιογραφούμενων και δεξιά βρίσκονται ο τίτλος της σελίδας, δηλαδή ο τίτλος ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ, η ημερομηνία γέννησης και θανάτου και το όνομα. Παραδείγματος χάρη: ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ, 1864-1936, Ελευθέριος Βενιζέλος. Κάτω από το όνομα βρίσκονται τα πλήκτρα «Play» και «Pause», διαμορφωμένα σε σύμβολα που

παραπέμπουν στις αντίστοιχες λειτουργίες. Όπως και στα προηγούμενα πλήκτρα η λειτουργία τους γίνεται αντιληπτή με το πέρασμα του ποντικιού πάνω από το αντίστοιχο πλήκτρο. Πατώντας το πλήκτρο «Play» ο χρήστης μπορεί να ακούσει τη βιογραφία του προσώπου που έχει επιλέξει. Με το πλήκτρο «Pause» μπορεί να σταματήσει την αφήγηση, ενώ ξαναπατώντας το «Play» να την ακούσει ξανά από το σημείο που τη σταμάτησε. Επιλέγοντας το λογότυπο στο μέσον της σελίδας επιστρέφει στην κεντρική.

- *Σελίδες Κατηγοριών*

Στην κεντρική σελίδα, επιλέγοντας μία από τις κατηγορίες, για παράδειγμα *Ο Ηγέτης*, ο χρήστης μεταφέρεται στην αντίστοιχη σελίδα. Στη νέα σελίδα, όπως και στις υπόλοιπες βρίσκονται αριστερά και δεξιά οι φωτογραφίες των κεντρικών προσώπων και στο κέντρο ο τίτλος της κατηγορίας, παραδείγματος χάρη *Ο Ηγέτης*. Στις αντίστοιχες φωτογραφίες των δύο προσώπων είναι τοποθετημένα και τα πλήκτρα «Play» και «Pause» και κάτω από αυτά ο τίτλος της ιστορίας, για παράδειγμα «*Η Φεμινίστρια*» και «*Η Γυναίκα*». Έτσι ο χρήστης, πατώντας το «Play» ακούει τις ιστορίες που αντιστοιχούν στην κατηγορία *Ηγέτης* και έχουν τίτλο «*Η Φεμινίστρια*» και «*Η Γυναίκα*». Κάθε ιστορία μπορεί να έχει ένα ή και περισσότερα επεισόδια. Για να προχωρήσει ο χρήστης στο επόμενο επεισόδιο επιλέγει τα βελάκια που βρίσκονται δίπλα στον τίτλο της ιστορίας. Παράλληλα, μετακινώντας το ποντίκι πάνω στην φωτογραφία εμφανίζεται μια διαφάνεια, όμοια με αυτές που συναντήσαμε στην κεντρική σελίδα, η οποία λειτουργεί επίσης σαν πλήκτρο. Επιλέγοντάς την ανοίγει ένα νέο παράθυρο όπου ο χρήστης μπορεί να διαβάσει ένα απόσπασμα σχετικό με την ιστορία που πρόκειται να ακούσει, ή αποσπάσματα και βιογραφικά στοιχεία που αφορούν την συγκεκριμένη αφήγηση. Οι αφηγήσεις που αφορούν τους δύο άνδρες στην κάθε κατηγορία είναι τοποθετημένες παράλληλα στην ίδια σελίδα έτσι ώστε ο χρήστης να μπορεί εύκολα να μεταβεί από τη μία στην άλλη.

Ωστόσο στις σελίδες των κατηγοριών (*Ο Ηγέτης, Ο Επαναστάτης, Ο Κρητικός, Η Συνάντηση*), εμφανίζονται κάποιες νέες επιλογές οι οποίες αποτελούνται από λέξεις – έννοιες. Οι λέξεις αυτές λειτουργούν ως νοηματικοί κόμβοι οι οποίοι σε μεταφέρουν σε άλλο σημείο της εφαρμογής και συνδέονται νοηματικά με αυτό. Οι λέξεις για παράδειγμα *Όραμα, Ισότητα, Ελευθερία, Αγάπη, Έμπνευση* αντιστοιχούν στις κατηγορίες *Ηγέτης, Επαναστάτης, Κρητικός, Συνάντηση* και αναδεικνύουν τη νοηματική ταύτιση του περιεχομένου των κατηγοριών με τις συγκεκριμένες λέξεις.

Δημιουργείται έτσι ένα παράλληλο μενού το οποίο δεν είναι διαθέσιμο στην κεντρική σελίδα, το οποίο δίνει τη δυνατότητα στον χρήστη να περιηγηθεί ελεύθερα μέσα στις κατηγορίες προσπαθώντας να ανακαλύψει τη νοηματική σύνδεση που εμπεριέχει η αλληλεπίδραση αυτή.

Η δυνατότητα ελεύθερης περιήγησης στην εφαρμογή αποτέλεσε γενικότερα έναν από τους στόχους κατά το σχεδιασμό της. Με τη λογική αυτή ο χρήστης μπορεί να ξεκινήσει την περιήγηση τόσο από αριστερά προς τα δεξιά (*Ο Ηγέτης, , Ο Επαναστάτης, Ο Κρητικός, Η Συνάντηση*), όσο και αντίστροφα, από τα δεξιά προς τα αριστερά. Η κάθε κατηγορία είναι δομημένη σε αυτοτελείς ιστορίες που αναδεικνύουν συγκεκριμένα νοήματα και αξίες από την προσωπικότητα και το έργο των δύο ανδρών επιτρέποντας στον χρήστη να τα αναγνώσει με όποια σειρά επιθυμεί.

2. Γραφιστικό- Πολυμέσα –Εργαλεία

- Φόντο-χρώματα-γραμματοσειρά

Η εφαρμογή σχεδιάστηκε για σταθερό υπολογιστή με διαστάσεις 1920 × 1080 px. Χρησιμοποιήθηκε για φόντο μία old black εικόνα με Grunge texture σαν μαυροπίνακας. Οι φωτογραφίες ενσωματώθηκαν στον φόντο με το εργαλείο elliptical transparency προκειμένου να μην είναι εμφανή τα περιγράμματα των εικόνων και το συνολικό αποτέλεσμα να αποδίδεται ως ένα ενιαίο σύνολο. Όλες οι φωτογραφίες που χρησιμοποιήθηκαν επεξεργάστηκαν ώστε να απομακρυνθούν τυχόν φθορές καθώς και να αποδοθούν όσο το δυνατόν καλύτερα οι διαβαθμίσεις του γκρι καθώς και το λευκό και το μαύρο. Στόχος ήταν μετά την επεξεργασία να μην έχει αλλοιωθεί το πρωτότυπο έχοντας παράλληλα αποκαταστήσει την φθορά του χρόνου.

Τα χρώματα που χρησιμοποιήθηκαν κατά το σχεδιασμό της εφαρμογής ήταν Pantone Vintage Blue (HEX #45637a, RGB, R:69, G:99, B:122) με χρήση transparency 61%, Pantone Gray (HEX #E2E2E2, RGB, R:226, G:226, B:226) και White (HEX: #e1e1e1, RGB color R:225, G:225, B:225).

Οι γραμματοσειρά που χρησιμοποιήθηκε για τον τίτλο είναι η Source Serif Pro Black. Η επιλογή έγινε με γνώμονα το γεγονός ότι είναι μια έντονη και βαριά γραμματοσειρά που είναι κατάλληλη για τίτλους. Για τα κείμενα χρησιμοποιήθηκε η ίδια γραμματοσειρά αλλά στην εκδοχή της λιγότερο έντονης γραφής (Source Serif Pro Semi Bold).

Για τις κατηγορίες του μενού και τις λέξεις στο εναλλακτικό μενού χρησιμοποιήθηκε η γραμματοσειρά Century Gothic. Η Century Gothic διαθέτει μοντέρνα εμφάνιση, γεωμετρικό σχεδιασμό και καθαρές γραμμές που την καθιστά εύκολη στην ανάγνωση.

- *Το Λογότυπο*

Το λογότυπο σχεδιάστηκε με βάση τον τίτλο της εφαρμογής, συνδυάζοντας γράμματα και γραμμές τα οποία εσωκλείονται σε ένα τετράγωνο. Δύο κεφαλαία έψιλον (Ε) συμβολίζουν τα αρχικά των ονομάτων των δύο ανδρών: Ειρηναίος και Ελευθέριος. Για το έψιλον (Ε) που συμβολίζει το όνομα Ελευθέριος έχει χρησιμοποιηθεί γραμματοσειρά Microsoft Yahei που χαρακτηρίζεται από απλό και καθαρό σχεδιασμό. Για το έψιλον (Ε) που συμβολίζει το όνομα του Ειρηναίου το γράμμα σχεδιάστηκε εξ αρχής έτσι ώστε να παραπέμπει σε γραφή που συναντάμε στα βυζαντινά χειρόγραφα. Ωστόσο έχει απλοποιηθεί έτσι ώστε να συνδυάζεται αρμονικά ως σύνολο με τον καθαρό σχεδιασμό της γραμματοσειράς που χρησιμοποιήθηκε για τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Η αναστροφή του έψιλον του Ειρηναίου δημιουργεί την αίσθηση ότι τα δύο γράμματα βρίσκονται «πλάτη με πλάτη», γεγονός που συμβολίζει ότι η ζωή και το έργο τους διαδραματίστηκαν και εξελίχθηκαν σε διαφορετικούς χώρους και εποχές. Ωστόσο το τετράγωνο που περικλείονται τα δύο γράμματα φανερώνει ότι και οι δύο λειτούργησαν σε συμβολικό επίπεδο, μέσα σε ένα κοινό πλαίσιο αξιών. Οι δύο παράλληλες γραμμές πάνω και κάτω από τα γράμματα, υπογραμμίζουν τη σύνδεση αυτή και ταυτόχρονα οπτικοποιούν τον τίτλο της εφαρμογής, *Βίοι Παράλληλοι*. Γενικότερα η εφαρμογή σχεδιάστηκε με τη χρήση απλών γραμμών και σχημάτων, με ευδιάκριτους τίτλους και πλήκτρα προκρίμενου να καθίσταται εύκολη στη χρήση και ξεκούραστη στην πλοήγηση.

- *Πολυμέσα - Εργαλεία*

Τα πολυμέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την ανάδειξη και επικοινωνία του περιεχομένου στον χρήστη είναι εικόνες, ήχος και κείμενα. Για την υλοποίηση της εφαρμογής χρησιμοποιήθηκε η μηχανή Unity σε πλατφόρμα 2D, όπου και έγινε εισαγωγή του φόντου και των εικόνων σε μορφή jpg και png και των αρχείων ήχου σε MP3. Στη Unity δημιουργήθηκαν οκτώ σκηνές οι οποίες αποτελούν τις βασικές κατηγορίες (δύο *Βιογραφίες*, δύο *Ο Ηγέτης*, μία *Ο Επαναστάτης*, μία *Ο Κρητικός*, μία *Η Συνάντηση*). Παράλληλα δημιουργήθηκαν έντεκα παράθυρα που ενεργοποιούνται με συγκεκριμένη διάδραση και ανοίγουν πάνω από την επιλεγμένη σκηνή.

Για τον προγραμματισμό της εφαρμογής χρησιμοποιήθηκε η μηχανή της Microsoft Visual Studio σε γλώσσα προγραμματισμού C#. Σε όλα τα σημεία της εφαρμογής που υπάρχει διάδραση δημιουργήθηκε ο αντίστοιχος κώδικας ο οποίος ενσωματώθηκε στα αντικείμενα που είχαν εισαχθεί στη Unity καθιστώντας τα λειτουργικά.

Ο σχεδιασμός της μακέτας έγινε στα γραφιστικά προγράμματα Adobe Illustrator και CorelDRAW. Η επεξεργασία των εικόνων πραγματοποιήθηκε στο πρόγραμμα επεξεργασίας εικόνας Adobe Photoshop.

Τα αρχεία ήχου ηχογραφήθηκαν και επεξεργάστηκαν με το πρόγραμμα Audacity. Στις ηχογραφήσεις προστέθηκε μουσική και κατόπιν έγινε μοντάζ και επεξεργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

1. Αξιολόγηση

Μετά την ολοκλήρωση της εφαρμογής ακολούθησε η αξιολόγησή της προκειμένου να κατανοήσω πώς αυτή ανταποκρίνεται τόσο σε λειτουργικό επίπεδο όσο και γενικότερα ως εμπειρία χρήστη. Στην έρευνα συμμετείχαν πέντε άτομα, μεταξύ των οποίων τρεις άνδρες και δύο γυναίκες. Οι ηλικίες τους κυμαίνονταν από είκοσι δύο έως και πενήντα έξι ετών. Δύο από τους συμμετέχοντες ήταν αρκετά εξοικειωμένοι με θέματα τεχνολογίας ενώ οι άλλοι τρεις είχαν μια σχετική επαφή.

Μετά την υπογραφή της φόρμας συγκατάθεσης προκειμένου να συμμετάσχουν στην έρευνα, οι χρήστες ενημερώθηκαν σχετικά με τον στόχο της εφαρμογής καθώς και την ιδέα του σεναρίου. Κατά τη διάρκεια της διάδρασής τους με την εφαρμογή παρακολουθούσα από απόσταση τη διαδικασία. Αρχικά περιηγήθηκαν σε όλες τις κατηγορίες χωρίς να ολοκληρώσουν τις ακροάσεις των ηχογραφήσεων. Στη συνέχεια ξεκίνησαν από την αρχή, ακούγοντας τα βιογραφικά και κατόπιν μία – μία τις κατηγορίες. Κάποιοι προσπέρασαν τα βιογραφικά. Τα αναδυόμενα παράθυρα των κατηγοριών οι περισσότεροι τα άνοιξαν κατά τη διάρκεια της ακρόασης του επεισοδίου. Κάποιοι ακολούθησαν με τη σειρά τις ακροάσεις όπως εμφανίζονται στην κεντρική κατηγορία του μενού και κάποιοι άλλοι συνέχισαν τις ακροάσεις από το παράλληλο μενού με τις λέξεις κλειδιά. Όταν διαπίστωναν ότι βρίσκονταν σε κατηγορία που έχουν ήδη ακούσει επέλεξαν άλλη λέξη και συνέχιζαν. Κάποιοι δυσκολεύτηκαν με τον ήχο καθώς έπρεπε να τον αυξομειώσουν από το πληκτρολόγιο του υπολογιστή.

1.1.Εξοικείωση με παρόμοιες εφαρμογές

Στην ερώτηση αν οι χρήστες έχουν χρησιμοποιήσει ποτέ στο παρελθόν παρόμοιες εφαρμογές, οι τρεις απάντησαν ότι δεν έχουν χρησιμοποιήσει ξανά, ο ένας απάντησε ότι έχει χρησιμοποιήσει με διαφορετικό όμως περιεχόμενο και ο άλλος ότι έχει χρησιμοποιήσει αλλά από κινητό.

Στην ερώτηση αν έχουν χρησιμοποιήσει κάποια άλλη εφαρμογή μέσα σε αρχαιολογικό χώρο ή πολιτιστικό ίδρυμα γενικότερα, οι δύο απάντησαν ότι δεν έχουν χρησιμοποιήσει, ο ένας ότι δεν έχει χρησιμοποιήσει αλλά έχει δει άλλους να χρησιμοποιούν, ένας απάντησε πως έχει χρησιμοποιήσει στο παρελθόν σε μία

επίσκεψη με το σχολείο με την καθοδήγηση εκπαιδευτικού και ένας απάντησε ότι έχει χρησιμοποιήσει.

1.2.Εξοικείωση με το περιεχόμενο της ιστορίας

Στην ερώτηση αν γνωρίζουν σχετικά με το περιεχόμενο της ιστορίας, δηλαδή τα πρόσωπα που πρωταγωνιστούν οι τέσσερις απάντησαν πως τους γνωρίζουν και τους δύο ενώ ένας απάντησε πως τον Ελευθέριο Βενιζέλο τον γνωρίζει αλλά τον Μητροπολίτη Ειρηναίο Γαλανάκη δεν είναι σίγουρος, νομίζει ότι κάτι έχει ακούσει.

Στην ερώτηση αν γνωρίζουν για τη δράση των δύο ανδρών, για τον Ελευθέριο Βενιζέλο οι δύο απάντησαν πως γνωρίζουν πολύ καλά, οι άλλοι δύο πως γνωρίζουν κάποια πράγματα και ένας ότι γνωρίζει ελάχιστα. Για τον Μητροπολίτη Ειρηναίο Γαλανάκη, δύο απάντησαν πως γνωρίζουν τη δράση του πολύ καλά, δύο πως έχουν ακούσει κάποια πράγματα και ένας πως δεν γνωρίζει τίποτα.

1.3.Γενικά

Στην ερώτηση πώς αξιολογούν την εμπειρία που βίωσαν, ένας την χαρακτήρισε ενδιαφέρουσα, δύο την χαρακτήρισαν ευχάριστη, ένας την χαρακτήρισε ενδιαφέρουσα με την προϋπόθεση να ασχολείται με το συγκεκριμένο αντικείμενο (την ιστορία) και ένας την χαρακτήρισε πολύ ενδιαφέρουσα.

Στην ερώτηση να περιγράψουν τι τους άρεσε περισσότερο στην εφαρμογή ένας ανέφερε πως του άρεσε η ιδέα της σύγκρισης και πως δεν είχε σκεφτεί ότι μπορεί να γίνει κάτι τέτοιο, ένας ανέφερε πως του άρεσε το γεγονός ότι δεν χρειαζόταν να διαβάσει για να μάθει την ιστορία, ένας ανέφερε ότι του άρεσε που δεν χρειαζόταν να διαβάζει και του άρεσε επίσης η μουσική σε κάποιες κατηγορίες και οι άλλοι δύο ανέφεραν πως τους άρεσε ο σχεδιασμός.

Στην ερώτηση να περιγράψεις τι σου άρεσε λιγότερο οι δύο απάντησαν πως δεν τους άρεσε που επέτρεπε να αυξομειώνουν την ένταση του ήχου από τον υπολογιστή και όχι από την εφαρμογή, ένας ανέφερε πως αντί για ηχογραφήσεις θα προτιμούσε βίντεο, ένας είπε πως δεν του άρεσε που τα επεισόδια, κάποια ήταν μεγάλα και σε συνέχειες και κάποια άλλα πολύ σύντομα και ένας ανέφερε ότι τού άρεσαν όλα και δεν βρίσκει κάτι που δεν του άρεσε.

1.4. Λειτουργικότητα Εφαρμογής

Στην ερώτηση πώς αξιολογούν την πλοήγηση μέσα στην εφαρμογή, οι τέσσερις απάντησαν πώς την χαρακτηρίζουν εύκολη, απλή, κατανοητή και ένας ευχάριστη αλλά μπερδευτήκε σε κάποια σημεία όπως εκεί με τις λέξεις στο παράλληλο μενού.

Στην ερώτηση αν αντιμετώπισαν κάποιο πρόβλημα κατά την πλοήγηση στην εφαρμογή, ένας απάντησε πώς δεν αντιμετώπισε, ένας πώς αργούσε κάποιες φορές να φορτώσει η επόμενη σελίδα και νόμιζε ότι έχει κολλήσει, ένας ανέφερε πώς αντιμετώπισε πρόβλημα με τον έλεγχο του ήχου και ένας ότι γενικά δεν αντιμετώπισε πρόβλημα αλλά χρειάστηκε λίγο χρόνο μέχρι να κατανοήσεις τις νοηματικές συνδέσεις των λέξεων του παράλληλου μενού με τις κατηγορίες.

Στην ερώτηση αν τα στοιχεία που υπάρχουν στην εφαρμογή όπως κουμπιά κείμενα βέλη κτλ. ήταν ευανάγνωστα ή αντιμετώπισε προβλήματα και οι πέντε απάντησαν πώς ήταν καθαρά και ευανάγνωστα και δεν είχαν κάποιο πρόβλημα.

Στην ερώτηση αν υπάρχει κάτι που κατά την άποψη σας θα αλλάζατε στην εφαρμογή, ένας απάντησε πώς θα έβαζε το κουμπί εξόδου σε άλλο σημείο, ένας ότι θα έβαζε περισσότερες φωτογραφίες, ένας ότι θα πρόσθετε και βίντεο, και δύο ότι δεν θα άλλαζαν κάτι.

1.5. Αφήγηση και περιήγηση στην εφαρμογή

Στην ερώτηση πώς σας έκανε να νιώσετε το περιεχόμενο της εφαρμογής, ένας απάντησε συγκίνηση, ένας απάντησε συγκίνηση αλλά διασκέδασα κιόλας, ένας είπε πώς ένιωσε ευχάριστα και ένας είπε πώς συγκινήθηκε και προβληματίστηκε.

Στην ερώτηση πώς αξιολογούν τη ροή της αφήγησης δύο ανέφεραν πώς θα επέτρεπε κάποια επεισόδια να είναι πιο μικρά, ένας ανέφερε πώς είχε αγωνία και ήταν ωραία, ένας ανέφερε πώς τα επεισόδια σε συνέχειες είχαν αγωνία και ένας ότι ήταν ενδιαφέροντα.

Στην ερώτηση αν άκουσαν όλε τις ηχογραφήσεις οι τέσσερις απάντησαν πώς τις άκουσαν όλες και ένας απάντησε πώς δεν άκουσε τις κατηγορίες με τα βιογραφικά. Στην ερώτηση για το λόγο που τις προσπέρασε απάντησε πώς τα βιογραφικά είναι βαρετά.

Στην ερώτηση αν αντιμετώπισε δυσκολίες κατά τη χρήση της εφαρμογής, δύο απάντησαν πως αντιμετώπισαν δυσκολίες με τον ήχο, δύο είπαν πως δεν αντιμετώπισαν και ένας πως κάποιες φορές αργούσε να φορτώσει την επόμενη σελίδα.

Στη ερώτηση αν θα ξαναχρησιμοποιούσαν την εφαρμογή οι τέσσερις απάντησαν πως ναι, θα την χρησιμοποιούσα και ένας απάντησε μάλλον όχι καθώς δεν με ενδιαφέρει το αντικείμενο.

Στην ερώτηση αν θα σας ενδιέφερε η δημιουργία μιας αντίστοιχης εφαρμογής για άλλα ιστορικά ή παρόμοια θέματα, ένας απάντησε πως ναι, θα τον ενδιέφερε πολύ για θέματα διδασκαλίας στο πλαίσιο του σχολείου, ένας απάντησε ναι θα ήταν ένας τρόπος να μάθεις ευχάριστα ιστορία, δύο απάντησαν πως ναι θα τους ενδιέφερε για την χρήση σε μουσεία και ένας απάντησε πως δεν θα τον ενδιέφερε αν αφορούσε θέματα ιστορίας.

Στην ερώτηση αν πιστεύουν ότι υπάρχει κάτι άλλο που θα μπορούσε να εμπλουτίσει την εμπειρία τους οι δύο απάντησαν ναι η χρήση βίντεο, ο ένας είπε πως θα ήθελε να έχει περισσότερη κίνηση η σελίδα και οι δύο πως δεν υπάρχει κάτι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε μια εφαρμογή ψηφιακής αφήγησης με τίτλο «Βίοι Παράλληλοι». Στο πλαίσιο αυτό εξετάστηκε το φαινόμενο της αφήγησης ως μία πράξη επικοινωνίας και ως εργαλείο μετάδοσης γνώσης. Μελετήθηκε επίσης η μορφή και το περιεχόμενο της αφηγηματικής διαδικασίας σε συνάρτηση με τις νέες τεχνολογίες και την πληροφορική. Διαπιστώθηκε πως η χρήση πολυμέσων και ψηφιακών διαδραστικών εφαρμογών στην παραδοσιακή αφήγηση, ενισχύει την εμπειρία του χρήστη καθιστώντας την περισσότερο βιοματική και πολυαισθητηριακή.

Το σενάριο της εφαρμογής στόχο είχε να αναδειξει τις κοινές ηθικές αξίες και τα χαρακτηριστικά ενός πολιτικού και ενός πνευματικού ηγέτη μέσα από τα παραδείγματα του Ελευθερίου Βενιζέλου και του Ειρηναίου Γαλανάκη αντίστοιχα. Οι αξίες αυτές αντλήθηκαν, αποτυπώθηκαν και αναλύθηκαν μέσα από τρεις κοινές τους ιδιότητες. Αυτή του Ηγέτη του Επαναστάτη και του Κρητικού. Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την ανάδειξη των κοινών αξιών ήταν αυτό της σύγκρισης.

Συμπεράναμε ότι και οι δύο, στο πλαίσιο της ηγεσίας, είχαν ένα ξεκάθαρο όραμα. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος είχε όραμα να δημιουργήσει μια Ελλάδα μεγάλη και ισχυρή με κύρος και αξιοπιστία. Μέσο επίτευξης του οράματός του ήταν η άσκηση πολιτικής με γνώμονα την Αριστοτελική Αρχή. Ο Μητροπολίτης Ειρηναίος Γαλανάκης είχε όραμα να δημιουργήσει έναν καλύτερο κόσμο αγάπης, αλληλεγγύης και ειρήνης. Μέσο επίτευξης του οράματός του ήταν ο Ευαγγελικός Λόγος.

Το όραμα και των δύο χαρακτηρίζεται από αλτρουισμό στο βαθμό που η επίτευξή του είχε στόχο την κοινή ευημερία, το συλλογικό καλό. Και οι δύο τόνιζαν την προσωπική ευθύνη του καθενός για την επίτευξη του οράματος, καθώς και την ηθική υποχρέωση να ενεργούν πάντα με γνώμονα το συλλογικό καλό.

Όλα τα παραπάνω ακούγονται ως ένα βαθμό ουτοπικά, όμως δεν είναι. Τόσο ο Ελευθέριος Βενιζέλος όσο και ο Ειρηναίος Γαλανάκης υπήρξαν βαθιά ρεαλιστές. Με το παράδειγμα τους ωστόσο προσδοκούσαν να παρακινήσουν και να εμπνεύσουν τους άλλους να ακολουθήσουν τα βήματά τους. Να διαμορφώσουν μακροπρόθεσμα τις συνθήκες για μια πολιτική και πνευματική αναγέννηση.

Σαν ηγέτες ήταν και οι δύο πρωτοπόροι, ο καθένας με διαφορετικό τρόπο όπως προκύπτει από το λόγο και τη δράση τους. Ενεργούσαν με γνώμονα τόσο τις προσωπικές του αξίες όσο και τις ανάγκες των καιρών. Ως επαναστάτες υπερασπίστηκαν συλλογικές αξίες, αξίες που ταυτίζονταν με το προσωπικό τους όραμα επιδεικνύοντας θάρρος και επιμονή. Ως κρητικοί αγάπησαν βαθιά τον τόπο τους, ο οποίος αποτέλεσε σημείο αναφοράς στη διαμόρφωση της ταυτότητας. Η νοητή συνάντησή τους στο Ίδρυμα Βενιζέλου αποτελεί έναν νοηματικό κόμβο κοινών αξιών που αναδεικνύει -μέσω της ζωής και του έργου τους- την προσωπική ευθύνη και την ηθική υποχρέωση όλων για συλλογική δράση, προκειμένου να επιτευχθεί μια πολιτική και πνευματική αναγέννηση.

Από τεχνικής άποψης, η εφαρμογή σχεδιάστηκε στο γραφιστικό πρόγραμμα της Adobe Illustrator και υλοποιήθηκε με τη μηχανή της Unity. Όσο αφορά το τεχνικό κομμάτι επιδέχεται σίγουρα βελτιώσεις και εμπλουτισμό όπως βίντεο, ηχητικά αποσπάσματα ομιλιών κ.α. Η αξιολόγηση έδειξε ότι χρειάζεται κάποιες βελτιώσεις και σε σχέση με τον έλεγχο του ήχου. Σε κάθε περίπτωση τόσο ο εμπλουτισμός όσο και οι βελτιώσεις δύναται να υλοποιηθούν σε δεύτερο χρόνο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Blackwell, A.F. (2013) *Visual Representation*. In M. Soegaard and R.F. Dam, (eds.) *The Encyclopedia of Human-Computer Interaction*, 2nd Ed. Aarhus, Denmark: The Interaction Design Foundation. Available online at https://www.interaction-design.org/encyclopedia/visual_representation.html (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Hughes, M. & Kroehler, C. (2014). *Κοινωνιολογία. Βασικές έννοιες*, Αθήνα: Κριτική.

Maxwell, J., C., (2001) *Οι 21 Απαραίτητες Αρετές του Ηγέτη*, Αθήνα, Κλειδάριθμος.

Northouse, P., G., (2019) *Ηγεσία Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα, Παπασωτηρίου.

Ryan, M., L., Emerson, L., Robertson, B., (2014) *The Johns Hopkins Guide to Digital Media*. Baltimore: John Hopkins University Press. Available online at: <https://doi.org/10.4324/9780080927169-11> (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Smed, J., Suovuo, T., Skult, N., Skult, P. (2021) *Handbook on Interactive Storytelling*, John Wiley & Sons Ltd. Available online at: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9781119688167> (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Whitelaw, M. (2015) *Generous Interfaces for Digital Cultural Collections*. *Digital Humanities Quarterly*. Available at: <http://www.digitalhumanities.org/dhq/vol/9/1/000205/000205.html> (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Αβδελά, Ε., Ψαρρά, Α. (1985). *Ο φεμινισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου: Μία ανθολογία*. Αθήνα: Γνώση.

Αποστολάκης, Σ. (2022). *Πνευματικά και καλλιτεχνικά γεγονότα του τόπου μας. Προφορική Μαρτυρία Ειρήνης Κ. Μπασιά - 1985. Άρθρο στην εφημερίδα ΧΑΝΙΩΤΙΚΑ ΝΕΑ, 1 Απριλίου 2022 : Χανιά.*

Βακάκης, Α. (2019). *Μητροπολίτης Ειρηναίος Γαλανάκης – Ρήματα Ζωής*. Κίσαμος: Ιερά Μητρόπολις Κισάμου και Σελίνου.

Βακάκης, Α. (Επιμ.), (2011). *Μητροπολίτης Ειρηναίος Γαλανάκης: Αείφωτος πορεία*. Κίσαμος: Ιερά Μητρόπολις Κισάμου και Σελίνου.

Βεργίδης, Δ., & Κόκκος, Α. (Επιμ.). (2010). *Εκπαίδευση ενηλίκων: Διεθνείς προσεγγίσεις και ελληνικές διαδρομές*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Βερέμης, Θ. & Κολιόπουλος, Γ. (2006). *Ελλάς. Η σύγχρονη συνέχεια. Από το 1821 μέχρι και σήμερα*, Έκτη έκδοση. Αθήνα: Καστανιώτης.

Βλησίδης, Δ. (1997). *Χανιά 21 του Απρίλη 1967 – Χρονικό*, Χανιά: Ελλωτία, τόμ. 6., Ετήσια Έκδοση Δήμου Χανίων.

Βουλή των Ελλήνων. Η Βουλή : Το Πολίτευμα. *Συνταγματική Ιστορία*. Διαθέσιμο στο: [<https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagmatiki-Istoria/>]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (2014). *Το τάξιμό μου*. Χανιά: Ιερά Μονή Αγίας Τριάδος Τζαγκαρόλων.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (1990). *Το νόημα της ζωής*. Θεσσαλονίκη: Πνευματικό Πολιτιστικό και Μορφωτικό Κέντρο "Μεταμόρφωσις".

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (1958). *Η αιώνια γυναίκα*. Χανιά: Ιερά Μητρόπολις Κισάμου & Σελίνου.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (1975). *Στρατευόμενη εκκλησία*. Αθήνα: Ιερά Μητρόπολις Κισάμου & Σελίνου.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (2013). *Ο Χριστός σημάδεψε την Κρήτη*. Χανιά: Προσδοκία.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (1957). *Μια ιδιαίτερη αποστολή στη χριστιανή γυναίκα της εποχής μας*. Χανιά: Ιερά Μητρόπολις Κισάμου & Σελίνου.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). *Γυναικείαι προσωπικότητες της Βίβλου*.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (1985). *Ελευθέριος Βενιζέλος ο γιος του Ψηλορείτη: επιμνημόσυνος λόγος στο 49ο (1936-1985), επίσημο μνημόσυνο του Ελευθ. Κ. Βενιζέλου, στ' Ακρωτήριο*. Χανιά.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (1995). *Γυναίκες της Κρήτης*. Χανιά: Μιχ. Γεωρβασάκης Ο.Ε.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (2018). *Επανάσταση των Συνειδήσεων*. Χανιά: Ροδάμανθος.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (2019). *Το Νόημα της Ζωής. Ε' Έκδοση*. Χανιά: Ιερά Μητρόπολις Κισάμου και Σελίνου.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (1957). *Λόγος την ημέρα της χειροτονίας του*. Ηράκλειο: Τυπογραφείο Κ. Φραγκούλη.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (1963). *Η Πολιτική Ευθύνη του Χριστιανού*. Κστέλλι: Ιερά Μητρόπολις Κισάμου και Σελίνου.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (1968). *Στις πληγές του Έθνους – Ένας πατριωτισμός που καταστρέφει την πατρίδα*. Περιοδικό «Χριστός και Κόσμος», Τεύχος 90, Έτος Η΄. Κίσαμος: Ιερά Μητρόπολις Κισάμου και Σελίνου.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). *Ο Ιππότης του Σταυρού*. Αντιφώνηση του Σεβ. Ειρηναίου σε εκδήλωση που έγινε προς τιμήν του από την ΙΛΑΕΚ. Χανιά: Ιερά Μητρόπολις Κισάμου και Σελίνου. Διαθέσιμο στο: [<http://www.imks.gr/index.php/el/eirinaios/knight>] . (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (1967). *Με Ειλκρίνειαν και Παρρησίαν*. Περιοδικό «Χριστός και Κόσμος», Τεύχος 75, Έτος ΣΤ΄. Κίσαμος: Ιερά Μητρόπολις Κισάμου και Σελίνου.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (1967). *Η Εκκλησία δια το Έθνος – Περισσότερον Βάθος*. Περιοδικό «Χριστός και Κόσμος», Τεύχος 78, Έτος ΣΤ΄. Κίσαμος: Ιερά Μητρόπολις Κισάμου και Σελίνου.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (1971). *Από το μνημόσυνο του Εθνομάρτυρος Επισκόπου Κισάμου και Σελίνου Μελχισεδεκ (1821)*. Περιοδικό «Χριστός και Κόσμος», Τεύχος 120, Έτος ΙΑ΄. Κίσαμος: Ιερά Μητρόπολις Κισάμου και Σελίνου.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (1969). *Η Ορθοδοξία για την Ελευθερία του Έθνους*. Άρθρο στην εφημερίδα ΧΑΝΙΩΤΙΚΑ ΝΕΑ, 25 Μαρτίου 1969. Κίσαμος: Χανιά.

Γαλανάκης, Γ.,Ε. *Το τάξιμό μου*, (Μητροπολίτης Ι. Μητροπόλεως Κισάμου και Σελίνου). (1992). Αθήνα: Ιερά Μητρόπολις Κισάμου και Σελίνου.

Γιατσιάτσιου, Α., Μ. (2021). *Ο αγώνας των γυναικών για την απόκτηση ψήφου μέσα από τις στήλες του περιοδικού Ελληνίς (1921-1935)*. Διπλωματική Εργασία. Αλεξανδρούπολη: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Σχολή Επιστημών Αγωγής. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης. Τομέας Ανθρωπιστικών Σπουδών.

Δημανοπούλου Π. (2015). *Ποια απάντηση μπροστά στη δύσκολη οικονομική συγκυρία; Το οικονομικό μοντέλο του Ειρηναίου Γαλανάκη*; Εισήγηση στο Συμπόσιο με θέμα «Ορθοδοξία και Οικονομία». Κολυμβάρι, Ορθόδοξος Ακαδημία Κρήτης.

Διαμαντής, Γ. (2021). *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η ψήφος των γυναικών στην Ελλάδα - Οι σκέψεις, οι ενστάσεις και οι προβληματισμοί*. Άρθρο στην εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ. Διαθέσιμο στο: [<https://www.tovima.gr/2021/02/05/istoriko-arxeio/o-eleytherios-venizelos-kai-i-psifos-ton-gynaikon-stin-ellada/>] . (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

- Ζορμπάς, Κ. (Επιμ.), (2007). *Πολιτική και Θρησκείες*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Ζορμπάς, Κ., (2015). Ορθοδοξία και Οικονομία, «Συνεταιρίζεσθαι εν Ελλάδι: Αγωγή προς ενότητα και συνεργασία», Εισήγηση στο Πνευματικό Συμπόσιο με τίτλο Ορθοδοξία και Οικονομία, Ορθόδοξος Ακαδημία Κρήτης. Κολυμβάρι.
- Ζουμπουλάκη, Σ. (2002). *Ο Ελλαδικός χώρος υπό ρωμαϊκή κυριαρχία, στο Ελληνική Ιστορία, Αρχαίος Ελληνικός Κόσμος, Τόμος Α΄*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Θέμελης, Κ. (Επιμ.), (2009). *Ειρηναίος*. Αθήνα: Μαρία Ανουσάκη – Πάλιου.
- Καβακλή, Ε., (2021) «Πολιτισμική Πληροφορική (Cultural Informatics)», στο *Πολιτισμική Τεχνολογία και Επικοινωνία. 41 Όροι και Ορισμοί*, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας - Σχολή Κοινωνικών Επιστημών - Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Κακαβελάκης, Δ. (2013). *Η επιστροφή Ειρηναίου έγινε μείζον εκκλησιαστικό θέμα όπως δεν έπρεπε*. Άρθρο στην εφημερίδα ΧΑΝΙΩΤΙΚΑ ΝΕΑ. Διαθέσιμο στο: [<https://www.haniotika-nea.gr/120979-i-epistrofi-eirinaiou-egine-meizon-ekklisiastiko-thema-opws-den-eprepe/>]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).
- Καρυδάκης, Γ., (2021) «Επαύξηση Πολιτισμικής Εμπειρίας Χρήστη (Augmented Cultural User Experience)», στο *Πολιτισμική Τεχνολογία και Επικοινωνία. 41 Όροι και Ορισμοί*, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας - Σχολή Κοινωνικών Επιστημών - Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Κουκουράκης, Γ., Σακελλαρόπουλος, Τ. (Επιμ.), (2021). *Η πολιτική κληρονομιά του Ελευθερίου Βενιζέλου. Συνέχειες και ασυνέχειες*. Πρακτικά συνεδρίου. Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής, Εθνικό Ίδρυμα “Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος”, Μουσείο Μπενάκη.
- Λουπάσης, Γ., Ι. (Επιμ.). (2008). *Μητροπολίτης Ειρηναίος (Γαλανάκης): Οραματισμοί - Αγώνες – Καρποί*. Χανιά: Ιερά Μητρόπολις Κισάμου & Σελίνου.
- Μαυρογορδάτος, Γ., Χατζηωσήφ, Χ. (Επιμ.), (2019). *Βενιζελισμός και Αστικός Εκσυγχρονισμός*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Μπαντιμαρούδης, Φ. (2006). *Σύντομη Ιστορία της Επικοινωνίας. Μέσα και Πολιτισμός*, Επίκεντρο.
- Μπουραντάς, Δ. (2018) *Επιτυχημένος Ηγέτης και Μάνατζερ*, Αθήνα: Ψυχογιός.
- Μπουραντάς, Δ. (2021) *Μαθήματα ηγεσίας από τον ήρωα του 1821*, Αθήνα: Ψυχογιός.
- Νανάκης, Α. (2008). *Η Εκκλησία και ο Ελευθέριος Βενιζέλος*. Θεσσαλονίκη: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών “Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος”.

Παντελίδου – Μαλούτα, Μ. (2007). *Μισός Αιώνας Γυναικείας Ψήφου – Μισός Αιώνας Γυναίκες στη Βουλή*. Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων.

Παπαδάκης, Ν. (Παπαδής). (2016). *Ελευθέριος Βενιζέλος. Σελίδες μιας πολυτάραχης ζωής*. Χανιά: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών “Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος”.

Παπαδάκης, Ν. (Παπαδής). (2020). *Ελευθέριος Βενιζέλος - Ο Άνθρωπος, Ο Ηγέτης II Ανόρθωση και διπλασιασμός της Ελλάδας - Εθνικός διχασμός (1910-1917)*. Αθήνα: Καθημερινή.

Παπαδάκης, Ν. (Παπαδής). (2020). *Ελευθέριος Βενιζέλος - Ο Άνθρωπος, Ο Ηγέτης III Διπλωματικοί θρίαμβοι - Εκλογική ήττα και εξορία (1917-1928)*. Αθήνα: Καθημερινή.

Παπαδάκης, Ν. (Παπαδής). (2020). *Ελευθέριος Βενιζέλος - Ο Άνθρωπος, Ο Ηγέτης III Πρωθυπουργός της Ειρήνης και της Ανασυγκρότησης – Το Τέλος (1928 – 1936)*. Αθήνα: Καθημερινή.

Παπαδάκης, Ν. (Παπαδής). (2020). *Ελευθέριος Βενιζέλος - Ο Άνθρωπος, Ο Ηγέτης I. Τα Χρόνια της Κρήτης (1864 – 1910)*. Αθήνα: Καθημερινή.

Παπαδάκης, Ν. (Παπαδής). (2021). *Ελευθέριος Βενιζέλος. Σελίδες μιας πολυτάραχης ζωής, β' έκδοση*, Χανιά: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Βενιζέλος».

Παπαδάκης, Ν. (Παπαδής). (2021). *Ελευθέριος Βενιζέλος - σελίδες μιας πολυτάραχης ζωής*. Χανιά: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών “Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος”.

Παπαδάκης, Ν. (Παπαδής). (Επιμ.). (2014). *Ελευθέριος Βενιζέλος. Η διαμόρφωση της πολιτικής σκέψης του Βενιζέλου: ιδεολογικές αφετηρίες και επιρροές*. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών “Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος”, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία.

Παπαδερός Α. (2009). *Το Μαρτύριον της Συνειδήσεως: Ο Ειρηναίος και η Στρατιωτική Δικτατορία*. (Ανάπτυπο από το Χαριστήριο Τόμο του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη πρώην Κισσάμου και Σελίνου κ. Ειρηναίου Γαλανάκη). Χανιά.

Παπαντωνάκη, Α. (2021). *Ο Μακαριστός Μητροπολίτης Πρώην Κισσάμου και Σελίνου Ειρηναίος Γαλανάκης ως Ποιμένας, Διδάσκαλος και Κοινωνικός Εργάτης*. Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία, Πάτρα.

Πασχαλίδης, Γ. (1999). *Εισαγωγή στην έννοια του πολιτισμού, στο Εισαγωγή στον ελληνικό πολιτισμό, Η έννοια του πολιτισμού. Όψεις του Ελληνικού πολιτισμού*, Τόμος Α', Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Πλατσά, Μ. (2020). *Ο αγώνας για την κατοχύρωση του Δικαιώματος Ψήφου των Γυναικών στην Ελλάδα*. Άρθρο σε ιστοσελίδα OFFLINE – POST. Διαθέσιμο στο : [

<https://www.offlinepost.gr/2020/12/23/o-agwnas-gia-thn-katoxyrws-h-tou-dikaiwmatos/>]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Σαντορινάιος, Μ., Ζώη, Σ., Δημητριάδη, Ν., Διαμαντόπουλος, Τ., Μπαρδάκος, Γ. (2015) *Από τις σύνθετες τέχνες στα υπερμέσα και τους νέους εικονικούς – δυναμικούς χώρους*. Τόμος Α, ΣΕΑΒ. Διαθέσιμο στο : <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/6076> (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Σβώλου, Μ. (Γενική Γραμματέας του Συνδέσμου Ελληνίδων υπέρ των Δικαιωμάτων της Γυναίκας), Θεοδωροπούλου, Α. (Πρόεδρος του Συνδέσμου Ελληνίδων Υπέρ των Δικαιωμάτων της Γυναίκας). (1926). *Επιστολή του Συνδέσμου Ελληνίδων Υπέρ των Δικαιωμάτων της Γυναίκας προς τον Ε.Βενιζέλο, με την οποία εκθέτουν τις προσπάθειες τους για την πληρέστερη μόρφωση των γυναικών και ζητούν οικονομική ενίσχυση*. Αθήνα. Διαθέσιμο στο: [<https://www.searchculture.gr/aggregator/edm/venizelosdig/000132-45054>]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Σμπόνιας, Κ. (1999). *Πολιτισμικές προσεγγίσεις και ερμηνείες του παρελθόντος, στο Εισαγωγή στον ελληνικό πολιτισμό, Η έννοια του πολιτισμού. Όψεις του Ελληνικού πολιτισμού*, Τόμος Α', Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Τζιόβας, Δ. (2022). *Η Ελλάδα από τη χούντα στην κρίση. Η κουλτούρα της μεταπολίτευσης*. Αθήνα: Gutenberg.

Τσαούσης Γ., Δ. (2006). *Η κοινωνία του ανθρώπου. Εισαγωγή στην κοινωνιολογία*, Αθήνα: Gutenberg.

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

Re - Building Haiti. Available online at: [<http://apps.rue89.com/haiti/en/>]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

The Boat. Available online at: [<https://www.sbs.com.au/theboat/>]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

The Source. Available online at: [www.dougaitkenthesource.com/thomas-demand] (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Αρχείο ΕΡΤ, *Πορτρέτα – Αφιερώματα, Εκπομπές που αγάπησα. Ελευθέριος Βενιζέλος*. Διαθέσιμο στο: [<https://archive.ert.gr/72889/>]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Αρχείο ΕΡΤ, *Πορτρέτα – Αφιερώματα, Εκπομπές που αγάπησα. Μητροπολίτης Κισιάμου και Σελίνου Ειρηναίος*. Διαθέσιμο στο: [<https://archive.ert.gr/73977/>]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος». *Βιογραφία Ελευθερίου Βενιζέλου*. Διαθέσιμο στο: [www.searchculture.gr/aggregator/edm/venizelosdig/000132-45054]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος». *Βιογραφία Ειρηναίου Γαλανάκη*. Διαθέσιμο στο: [<https://www.venizelos-foundation.gr>]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Search Culture.gr, Ο πολιτισμός στον ψηφιακό δημόσιο χώρο. *Ελευθέριος Βενιζέλος*. Διαθέσιμο στο: [<https://www.searchculture.gr/aggregator/persons/1241172531>]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Αμφιλόχιος, Μητροπολίτης Κισιάμου & Σελίνου. (2001). *Μητροπολίτης Ειρηναίος Γαλανάκης. Αείφωτος Πορεία*, Κίσαμος: Ιερά Μητρόπολη Κισιάμου και Σελίνου.

Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος». *Ψηφιακό Αρχείο*. Διαθέσιμο στο: [<http://www.venizelosarchives.gr/tree.asp>]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

ΑΡΧΕΙΑ ΗΧΟΥ

Γαργανουράκης Χ. *Μαλεβιζιώτης*. Διαθέσιμο στο: [<https://www.youtube.com/watch?v=o2QahqIQanc>]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Μουντάκης Κ. *Κάστρο και πού ειν' οι πύργοι σου (ριζίτικο)* Διαθέσιμο στο: [<https://www.youtube.com/watch?v=5w-JysTM-uc>]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Ξηλούρης Ν. *Ο Διγενής ψυχομαχεί (ριζίτικο)*. Διαθέσιμο στο: [<https://www.youtube.com/watch?v=HR1gdUQSqeE>]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

Ξυλούρης Ν. *Πότες θα κάμει ζαστεριά*. Διαθέσιμο στο: [<https://www.youtube.com/watch?v=nzSjGLAVQpY>]. (Ανακτήθηκε 04/01/2023).

